

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

Vedecký časopis
Ročník XV.
3/2020

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XV

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

**Vedecký časopis
Ročník XV.
3/2020**

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XV

ALMANACH

Redakcia/Editorial Office

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
phone: +421 2 6729 5456, e-mail: eva.vlkova@euba.sk

Hlavný redaktor/Editor-in-chief

Rudolf KUCHARČÍK University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Redakčná rada/Editorial Board

Katarína BROCKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Lubomír ČECH	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Samuel ČELOVSKÝ	University in Novi Sad, Serbia
Lenka FOJTÍKOVÁ	Technical University of Ostrava, Czech Republic
Tomáš GONGOL	Silesian University in Opava, Czech Republic
Jana ILIEVA	University of Tourism and Management in Skopje, Republic of Macedonia
Karol JANAS	Alexander Dubcek University in Trencin, Slovak Republic
Eva JANČIKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Larisa KAPUSTINA	Ural State University of Economics, Russia
Kiyoshi KASAHARA	Rikkyo University, Japan
Rastislav KAZANSKÝ	Matej Bel University, Slovak Republic
Olyana KINDIBALIK	University of European Studies of Moldova, Republic of Moldova
Helena KOŠCIELNIAK	Technical University in Częstochowa, Poland
Milan KURUCZ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Ľudmila LIPKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Stanislav MRÁZ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
POGÁTSÁ Zoltán	University of West Hungary, Hungary
František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Dalibor VLČEK	Matej Bel University, Slovak Republic
Tetyana ZUBRO	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Výkonný redaktor/Managing Editor

Eva VLKOVÁ

Recenzenti/Reviewers

Kristína Baculáková, Peter Csanyi, Samuel Goda, Martin Grešš, Simona Chuguryan, Eva Jančíková, Milan Kurucz, Ľudmila Lipková, Stanislav Mráz

Jazyková redakcia/Language editing: bez korektúry/no language editing

Vydavateľ/Publisher

Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita v Bratislave
© Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta medzinárodných vzťahov, 2020
IČO 00 399 957
ISSN 1339-3502

Issues in 2020

MARCH

JUNE

SEPTEMBER

DECEMBER

Obsah/Contents

Migrant Crisis – Rebellion of Visegrad Group Countries <i>Migračná kríza – Rebélia krajín Vyšehradskej skupiny</i> <i>Peter Csanyi</i>	5
Vplyv globálnej pandémie Covid-19 na svetové hospodárstvo – prvé odhady a opatrenia hospodárskej politiky <i>The Impact of the Covid-19 Pandemic on the World Economy - First Estimates and Economic Policy Measures</i> <i>Tomáš Dudáš</i>	14
Európa 2020 a plnenie jej cieľov v krajinách V-4 <i>Europe 2020 and the Fulfillment of its Goals in V-4 Countries</i> <i>Lubica Harakal'ová</i>	27
Historický vývoj ekonomiky Uruguaja <i>Historical development of Uruguay's economy</i> <i>Ludmila Lipková</i>	46
Čínsko-indické vzťahy. 3. časť: obdobie studenej vojny v 70. a 80. rokoch <i>Sino-Indian Relations. Part 3: Period of the Cold War in the 1970s and 1980s</i> <i>Peter Ondris</i>	61
Vyšehradská skupina – vplyv a spolupráca v oblasti bezpečnosti postavená na mäkkej moci <i>Visegrad Group - Influence and Cooperation in the Field of Security Based on Soft Power</i> <i>Jaroslav Ušiak</i>	75

MIGRANT CRISIS – REBELLION OF VISEGRAD GROUP COUNTRIES

MIGRAČNÁ KRÍZA – REBÉLIA KRAJÍN VYŠEHRADSKEJ SKUPINY

Peter Csanyi

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Dolnozemska cesta 1,
852 35 Bratislava 5, Slovakia, e-mail: peter.csanyi@euba.sk

Abstract: The European Union's aim is to promote democracy, unity, integration and cooperation between its members. However, in the last years it is not only dealing with economic crises in many countries, but also with a humanitarian one, due to the exponential number of migrants who run away from war or poverty situations. When the European Union leaders accorded in assembly to establish quotas to distribute the refugees that had arrived in Europe, many responses were manifested in respect. On the one hand, some Central European countries rejected the proposal, putting in evidence the philosophy of agreement and cooperation of the EU claiming the quotas were not fair. On the other hand, several countries promised they were going to accept a certain number of refugees and turned out taking even less than half of what they promised. This article will try to expose the issues that occurred, the aspects that revived tensions and the current situation between the European Union and Visegrad Group countries.

Key words: Visegrad Group, European Union, migrant crisis, quotas, politics

JEL Classification: N40

1 Introduction

When referring to the humanitarian crises the European Union has had to go through, it is about the refugee migration coming mainly from Syria. Since 2011, the civil war in Syria killed more than 470,000 people, mostly civilians. Millions of people were displaced, and nearly five million Syrians fled, creating the biggest refugee crisis since the World War II.

The greatest burden of receiving Syria's refugees fell on Syria's neighbors: Turkey, Lebanon and Jordan. In 2015 the number of refugees raised up and their destination changed to Europe. The refugee camps in the neighbor countries were full, the conditions were not good at all and the conflict was not coming to an end as the refugees expected. Therefore, refugees decided to immigrate to countries such as Germany, Austria or Norway looking for a better life. It was not until refugees appeared in the streets of Europe that European leaders realized that they could no longer ignore the problem. Furthermore, flows of migrants and asylum seekers were used by terrorist organizations such as ISIS to infiltrate terrorists to European countries. Facing this humanitarian crisis, European Union ministers approved a plan in September 2015 to share the burden of relocating up to 120,000 people from the so called "Frontline States" of Greece, Italy and Hungary to elsewhere within the EU. The plan assigned each member state quotas: a number of people to receive based on its economic strength, population and unemployment. Nevertheless, the quotas were rejected by a group of Central European countries also known as the Visegrad Group that share many interests and try to reach common agreements.

The Visegrad Group (or simply V4) reflects the efforts of the countries of the Central European region to work together in many fields of common interest within the all-European integration. The Czech Republic, Slovakia, Hungary and Poland have shared cultural

background, intellectual values and common roots in diverse religious traditions, which they wish to preserve and strengthen. After the disintegration of the Eastern Block, all the V4 countries aspired to become members of the European Union. They perceived their integration in the EU as another step forward in the process of overcoming artificial dividing lines in Europe through mutual support. Although they negotiated their accession separately, they all reached this aim in 2004, when they became members of the EU.¹ The tensions between the Visegrad Group and the EU started in 2015, when the EU approved the quotas of relocation of the refugees only after the dissenting votes of the Czech Republic, Hungary and Slovakia were overruled. In asking the court to annul the deal, Hungary and Slovakia argued at the Court of Justice that there were procedural mistakes, and that quotas were not a suitable response to the crisis. Besides, the political leaders of these countries claimed that accepting the quotas would be a potential risk of Islamist terrorism and a threat to their homogenous societies. Their case was supported by Polish right-wing government of the party Law and Justice, what came to power in 2015 and claimed that the quotes were not acceptable for the country.

2 Visegrad Group countries' attitude/response towards the migration

The similar securitizing “speech acts” and the extraordinary measures implemented, adopted in name in order to “defend” the Visegrad Group countries from “economic migrants” and “aliens” with a different cultural background, all suggest that these four countries are likely to stay on a common platform in future EU asylum policy talks.

The Visegrad Group has already harmonized its actions in the past. A Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group was adopted on 4 September 2015 in Prague, where the Prime Ministers present promised full-fledged support for Hungary’s tackling of the migrant crisis and urged a constructive dialogue at the EU level. They agreed that the root causes of the crisis shall be resolved, and that significant EU financial assistance to Tukey and Jordan may be required to deal with the refugee issue. Meanwhile, they concluded that the effective implementation of the June EU Council conclusions on hotspots and further strengthening of the external borders is needed.²

Another Joint Statement of the Head of States of the Visegrad Group was issued directly after the terrorist attacks in Paris on 3 December 2015. It is interesting to see that only the first two paragraphs deal there with the EU’s fight against terrorism, but more than seven paragraphs focused on migration and the refugee crisis, highlighting how important these issues are for the V4 leaders. The Heads of States resolved to support the further enhancement of border control measures, the use of biometric data collection with the help of EU agencies, and the implementation of the EU-Turkey agreement in order to reduce the migratory pressure from the South.³ This concept of extraterritorial defense reappears in the Joint Article adopted by the V4 Ministers for Foreign Affairs in November, which may be seen as a political message to Western Balkans states that the V4 group will support their EU accession talks but in return they should not forget about the expectations towards them in the context of the recent migration crisis.⁴ The Joint Declaration of Ministers of Interior adopted on 19 January 2016 was the last document accepted before the extraordinary JHA Council Meeting planned for February of 2016.

The Ministers of Interior called for the urgent implementation of hotspots, without further delay, highlighting that any debate about the potential revision of the Dublin Regulation can start only after the EU regained control over its borders. V4 countries strongly support

¹ LÓPEZ-DÓRIGA, E. (2018): Refugee crisis: The divergence between the European Union and the Visegrad Group.

² Visegrad Group (2015a): Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries.

³ Visegrad Group (2015b): V4 Ministers in Joint Article: We offer helping hand on the EU path.

⁴ Visegrad Group (2015c): Joint Statement of the V4 Prime Ministers.

increasing the detention capacity available in these hotspots. Their main goal is to prevent the “misuse of international protection” and to revise the European asylum legislation in order to eliminate further pull factors for “illegal migrants”. For the V4, the key priority is to achieve progress in the field of voluntary and forced returns of migrants and to start a pilot project of operational cooperation with Northern Macedonia in border protection.⁵ While most of the Western European countries also express the urgent need for a new asylum policy and seek a reform of the Dublin Regulation to mitigate the problems related to the disproportionate sharing of asylum requests, the agenda-setting activity of V4 countries is markedly different. V4 Declarations use the language of security, reiterating the need of enhancing border control, speeding up procedures mostly in the field of forced return, and increasing detention capacities in order to prevent the movement of asylum-seekers. The governmental rhetoric securitizing migration is proving quite successful in terms of domestic politics, across the region. Empirical evidence shows that most of the population in these countries rejects the idea of any kind of distribution scheme supported by the European Union. It is quite simple to understand why only 31% of the Slovakian population thinks that asylum-seekers should be better distributed: Slovakia is literally unaffected by the crisis and a beneficiary of the current Dublin legislation as a state without a Schengen border to the south. The Czech Republic, with only 33% supporting relocation is quite similar. The two countries show the lowest support. Besides, 57% of Poles and 64% of Hungarians believe that asylum-seekers should be distributed more equally.⁶ On the other hand, the fact is that the most of V4 countries’ population saw refugees as a security threat⁷ and think that they should not accept any refugees from the Middle East and North Africa.

Hungarians’ comparatively higher level of support for relocation may not be entirely surprising considering the fact that Hungary registered the second highest number of asylum-seekers after Germany. Therefore, Hungarians would have numerous reasons to seek a re-distribution scheme should a situation arise where asylum seekers do not or cannot leave the territory of the country in the future.

Slovakia’s immediate response towards the migration crisis and quotas was claimed by its then Prime Minister Robert Fico at the beginning of 2016, who infamously stated that he wanted to prevent a creation of a coherent Muslim community in the country. It was at the height of the election campaign, where the migration crisis took center stage in a country with virtually no migrants and refugees. Polls between spring and fall 2015 showed a sharp rise in people considering migration one of the most important issues the country and the EU is facing.

Despite its history as a multiethnic environment and having considerable Hungarian and Roma minorities, the country adheres to a platform of “cultural homogeneity”, supported by a political consensus on the matter. After the rise of migration as a central EU issue, it found a way towards domestic political discourse. The government dominated by center-left party Smer-SD strongly framed the problem in the narrative of security issue and problem of cultural incompatibility of largely Muslim migrants. This was strengthened in the wake of the general elections.

Far-reaching harmonization of asylum procedures as envisaged in the draft proposals on the European Commission seemed to be a no-go for Slovakia as well. At the end of 2015, Slovakia had voluntarily resettled 149 Iraqi Christians, who obtained asylum on humanitarian grounds.⁸ Officially only 89 stayed. The rest returned to Iraq citing homesickness. For the time being, Slovakia has pledged to take in 100 refugees from Greece on a voluntary basis and is

⁵ STEPPER, P. (2016): The Visegrad Group and the EU agenda on migration: A coalition of the unwilling? P. 74.

⁶ BERNÁT, A. et al. (2015): Attitudes towards refugees, asylum seekers and migrants, Budapest: TÁRKI Social Research Institute, p. 39.

⁷ PAVELKOVÁ, Z. (2016): Can the wizards and witches fix Slovak asylum and migration policy?

⁸ STEVULOVA, Z. (2017): "Visegrad Four" and refugees.

offering 500 scholarships to Syrian teenagers. It also helped Austria by temporarily housing more than 1000 refugees applying for asylum in Austria.

The migration also became one of the dominant political topics of the past few years in the Czech Republic. Public debate on migration radicalized and a new anti-immigration movement has been established, which includes the Party of Direct Democracy, the sixth most successful party in the regional elections in 2016. According to the leaders of the Czech Republic the current European Asylum System does not work well and they think that even if it is managed to enforce the proposed system, it will not lead to a significant reduction in the influx of migrants. The revision of the Dublin Regulation containing redistribution of migrants is the most problematic part. The Czech Republic supports the Slovak concept of “effective solidarity”, but it would offer greater involvement in the activities of the European Asylum Agency and the European Board and Coastal Guards instead of accepting redistributed refugees. In a fact only around 1,500 people per year apply for asylum in the Czech Republic. Syrians and Afghans represent a minimum of them. The main reason is because of the bad conditions in detention facilities where migrants are placed.

The situation in Hungary regarding the migrant crisis is similar. The Hungarian Fidesz-KDNP government has overcome a period of falling popularity by exploiting the refugee crisis. Hungary was the first to erect a fence to keep migrants away from the country’s borders and Prime Minister Viktor Orbán rejected the quota mechanism from the very beginning, advocating the protection of the EU’s external borders instead. To many, the Fidesz-KDNP government’s policies induced xenophobic attitudes in society by its constant anti-immigrant campaigns and the criminalization of asylum-seekers. It is not surprising that xenophobia reached an all-time high in Hungary in 2016 (58%).

Some experts believe that the Hungarian government’s response to the refugee crisis was motivated by domestic political goals, mainly its desire to cement its own power through artificially sustaining an air of anxiety. The others argue that the government’s measures are founded on value-based political motivations and the Orbán government is supporting the idea of an ethnically homogenous society that matches the opinion of Hungarians; it wants to solve demographic problems through family policy instead of immigration.

The Hungarian government sees the solution for the migration crisis in the establishment of hotspots outside of the Schengen Zone and not in the distribution of asylum-seekers between member states. The fact is that most asylum-seekers only pass through the country. In 2016 around 30,000 asylum applications were filed, but only 398 people have been granted refugee status or subsidiary protection.

Poland is one of the main opponents of the redistribution of refugees among the member states and to date it has not taken in a single refugee from Greece or Italy. While the issue does not take the center stage in such a way as in Hungary, for instance, the Polish government time and time again has voiced its opposition to actually being made to take some of asylum-seekers into the country.⁹ The Polish leaders think their approach is a sensible option and that the redistribution mechanism is a way to attract more migrants rather than a solution. The Polish approach to migration cannot be fully understood without understanding the current government of Poland and discourse of conflict. It presents the world to its electorate by dividing it between ‘us’ and ‘them’: ‘us’ and ‘the opposition’, ‘us’ and the ‘liberal elites’.

Poland, Hungary and the Czech Republic all breached EU law by refusing to take in refugees at the height of the 2015 migrant crisis under proposed EU quotas. Citing security concerns and the need to preserve cultural cohesion, the three Visegrad Group countries had refused to accept the European Commission’s plan to introduce quotas to distribute asylum-seekers across the bloc.

⁹ ZACHOVÁ, A. et al. (2017): Visegrád and migration: Few prospects for a change in position, p. 1.

The matter has, since then, deeply divided the bloc and been at the center of an ongoing dispute between Visegrad hardliners on immigration and other states calling for greater solidarity and burden-sharing. Since 2015, Central European leaders self-declared pledge to defend traditional European Christianity against what his government has often described as a wave of Muslim “invaders”, have turned their opposition to EU quotas as one of the bedrocks of their policy and rhetoric.

Finally, the European Commission was forced to drop the quotas in September 2017 after barely 30,000 asylum-seekers had been distributed. Under the scheme, a total of 16,000 out of the 160,000 migrants proposed for EU relocation had – theoretically – been allocated to Hungary, Poland and the Czech Republic. Although migrants’ arrivals have fallen sharply since 2015, EU countries are still scrambling to agree on a way to face and tackle a potential new wave of migrants.¹⁰

3 Current EU-V4 relationship and the potential solutions

In terms of actual relations, on the one hand critics of the Central European countries’ stance over refugees claim that they are willing to accept the economic benefits of the EU, including access to the single market, but have shown a disregard for the humanitarian and political responsibilities. On the other hand, the Visegrad Group complains that Western European countries treat them like second-class members, meddling in domestic issues by Brussels and attempting to impose EU-wide solutions against their will, as typified by migrant quotas.

At the beginning of this quarrel between the EU and V4, the European Commission claimed that if no action was taken by them, the Commission would not hesitate to make use of its powers under the treaties and to open infringement procedures. At this time, no official sanctions have been imposed to these countries yet. Despite of the threats from the EU for not taking them, for example, Poland claimed that accepting migrants would have certainly been worse for the country for security reasons than facing EU action. Moreover, Poland proposed to implement programs of aid addressed to Lebanese and Jordanian entities on site, in view of the fact that Lebanon and Jordan had admitted a huge number of Syrian refugees, and to undertake further initiatives aimed at helping the refugees affected by war hostilities.¹¹ To sum up, facing this refugee crisis a fracture in the European Union between Western and Eastern members has showed up. Since the European Union has been expanding its borders from west to east integrating new countries as member states, it should also take into account that this new member countries have had a different past and nowadays, despite of the wish to collaborate all together, the different ideologies and the different priorities of each country make it difficult when it comes to reach an agreement. Therefore, while old Europe expects new Europe to accept its responsibilities, along with the financial and security benefits of the EU, this is going to take time. As a matter of fact, it is understandable that the EU Commission wants to sanction the countries that rejected the quotas, but the majority of the countries that did accept to relocate the refugees in the end have not even accepted half of what they promised, and apparently they find themselves under no threats of sanction. Moreover, there are another countries, which decided to join the V4 narratives. For example, Austria has bluntly told the EU that it does not want to accept any more refugees, arguing that it has already taken in enough. Therefore, it joined the Visegrad Group countries to refuse the entrance of more refugees.

To explain the Visegrad Group’s approach to migration we have to distinguish between general approach to immigration and foreigners, and attitudes towards mass irregular

¹⁰ STEVULOVA, Z. (2017): “Visegrad Four” and refugees.

¹¹ LÓPEZ-DÓRIGA, E. (2018): Refugee crisis: The divergence between the European Union and the Visegrad Group.

immigration from the Middle East and Africa experienced during the 2015–2016 crisis. In terms of the overall attitude, we can detect lesser openness to migration in the V4 societies compared to those in Western Europe. This reluctance, however, should not be characterized as being hostile towards migrants. For example, consider the Czech Republic, which has an even higher number of foreigners from outside the EU living in the country than some Western European countries do.¹² On the other hand, when it comes to the recent experience of a sudden uncontrolled influx, there is an overwhelming consensus in the V4 societies and across their political representations that this is unacceptable and must be prevented. Therefore, it is possible to say that in contrast to other points of criticism directed against the V4 countries, the restrictive approach to mass irregular immigration to Europe is a result of a conscious thoughtful decision of the V4 societies, and certainly not a mere populist impulse of one self-serving party or leader. Prevention of mass irregular immigration to Europe should be a top responsibility of EU policy makers. It is not enough to note that „the number of detected illegal border crossings has been brought down to pre-crisis levels, and that the overall downward trend is continuing” as the European Council comprised of presidents and prime ministers of EU member states stated in December 2018. Although we are not experiencing the kind of influx experienced in the 2015-2016 period, the momentary situation should not distract our attention from the long-term trends and overall migration potential – especially from Africa. In fact, the EU has not yet built a robust system for the prevention of the next potential influx of migrants and it lacks the political consensus to do so. While most of the West European politicians have gradually adopted the position that the key to the migration crisis lies in the regions of origin of the migrants – from the beginning articulated by the Visegrad Group leaders – this notion has not yet fully taken root in the European policy debate, let alone policy implementation.

When EU leaders ordered the Council of Ministers and the European Commission to swiftly explore the concept of „regional disembarkation platforms” in June 2018, it gave a promising signal that migration management is finally moving closer to the regions of origin. The idea of regional disembarkation platforms is to search and rescue migrants close to the African coast of the Mediterranean to more effectively protect their lives and prevent them from irregularly traveling to the European coast. Along with the concept of Return Centers, situated outside the EU, where illegal migrants would be effectively removed from the European territory, the disembarkation platforms are the key to discourage irregular immigration and effectively preventing mounting numbers of illegal residents in EU member states.¹³

The most prominent and dangerous claim we often hear in the European debate about migration by both experts as well as politicians is a statement that, in fact, there is no solution to mass irregular immigration to Europe. According to this view, EU member states should simply accept the rising inflow of irregular migrants and focus on their redistribution and integration into European societies. Moreover, this approach argues that irregular immigration should be legalized as it provides a desired supply of labor and enriches the diversity of ageing European societies. Even though proponents of this approach are increasingly more careful with their public articulation of this view, having awareness of the overall shift in the public and political mood in Europe since the migration crisis, we still see very explicit examples of it.

Another claim we can hear from opponents of robust preventive measures against irregular immigration is that it is not necessary, because there will be no more mass influx. This view does not advocate for the legalization of irregular immigration, but rather advocates to reach deals with third countries which will allow for effective returns of irregular immigrants in exchange for resettlements of legal immigrants, e.g. the one-for-one model applied in the

¹² Eurostat (2017): Non-national population by group citizenship.

¹³ HOKOVSKÝ, R. (2018) (ed.): Prevention of mass irregular immigration to Europe.

statement between the EU and Turkey. However, this approach could only work under two preconditions: (a) if the number of arriving irregular migrants would remain within acceptable figures (i.e. up to tens of thousands), and (b) if the respective third country would have enough potential migrants who would qualify for legal resettlement. Both conditions are very unlikely to hold simultaneously and continuously. Reliance on the prediction that future mass influxes of migration are unlikely is rather irresponsible given the trends and migration potential, especially in Africa.

The population of Africa itself is expected to grow rapidly in the coming decades. For example, the UN predicts that after 2050, Africa will be the only region still experiencing substantial population growth.¹⁴ The working age population in Africa will grow significantly and the number of people attempting to reach Europe to pursue higher living standards will increase in correlation. The trend of increased migration to advanced economies is, therefore, expected to continue and increase in intensity.¹⁵ Besides, approximately one third of the African population would like to leave the continent, with Europe being the primary destination of choice. Therefore, dismissing the likelihood that a major influx of immigration will occur is very irresponsible a naïve.¹⁶

What we learned is a fact that the EU has to work intensively on creating a robust preventive infrastructure for the prevention of irregular mass immigration to Europe. The core stones of this system should be the regional disembarkation platforms and Return Centers outside EU territory. Should the Visegrad Group and other like-minded EU member states be successful in avoiding the resurfacing of the idea of mandatory quotas, they need to be able to constructively advocate for the preventive system as well as patiently explaining pitfalls of the aforementioned illusory claims.

Conclusion

This analysis tried to demonstrate that the securitization of the immigration question in public discourse seems to have had a strong impact on the structure of immigration attitudes in the Visegrad Group countries. While normative preferences for security were not associated with stronger opposition to immigration before the 2015 crisis, they have since become a significant factor. This is likely influenced by the fact that in the V4 countries the narrative of responsibility to protect the group against perceived threats got the upper hand in public discourse. The public mood, as well as official government policies, have come down decisively on the side of scepticism towards immigration.

Security is not the only public concern at issue, of course. Apart from emphasizing security challenges such as the alleged links between immigration and the incidence of terrorism, the distinctive V4 approach also entailed aversion to immigration based on arguments invoking supposed cultural and religious incompatibility of newcomers with host societies.¹⁷ Furthermore, it cannot be emphasized enough that it was only in Hungary that there was any actual presence of migrants throughout the crisis, and even that turned out to be a relatively short-lived phenomenon. Thus, the negative V4 outgroup-attitudes made apparent in the course of the migration crisis seem not to have been a function of competition over material resources, such as access to jobs or housing. What came into play were less tangible issues such as cultural and religious anxieties as well as perceived threats to public safety. Even though mere perceptions may prove more potent than ‘objective’ reality when it comes to moving public sentiments in times of crisis, and that primacy seems especially pronounced when it comes to

¹⁴ United Nations (2017): The 2017 Revision, p. 3.

¹⁵ GONZALES-GARCIA, J. et al. (2016): Sub-Saharan African Migration: patterns and spillovers, p. 9.

¹⁶ ESIPOVA, N., RAY, J. and PUGLIESE, A. (2018): Number of Potential Migrants Worldwide Tops 700 Million, „Gallup”.

¹⁷ JASIECKI, K. (2016) Economic Cooperation Among the Visegrad Countries, p. 111.

abstract challenges to group culture and status rather than strictly material interests. Therefore, when attempting to address such concerns it would not suffice to produce statistical evidence or some other official documents reassuring the public that their concerns are misplaced or exaggerated.

When it comes to the V4 countries, there is no doubt that in spite of opinion divergences at the outset, and clear differences in the summer-of-2015 experience, the migration crisis brought Czech Republic, Slovakia, Hungary and Poland much closer together as political actors. Some post-2015 convergence of the V4 over migration questions has been attested to in multiple studies, even if the degree of resulting similarity remains contested. Higher V4 opposition to immigration is likely to prevail as long as immigration remains an issue of pressing public concern, which the foreseeable near future seems likely to deliver. In a more general sense, the illiberal turn of the V4, partially but not exclusively facilitated by immigration concerns, might actually turn out to be a leading indicator of a more comprehensive challenge to the western system of liberal democracies. While alternative challenger-parties threatening the mainstream have been a lasting feature of the European political scene since the onset of the post-2008 economic crises, migration anxieties resulted in further voter-flight from the center, which could easily be framed as tainted by adherence to increasingly unpopular liberal immigration policies. The debate is quite open on the actual importance of the role played by the migration crisis of 2015 in bringing about the recent massive wave of anti-establishmentarian populism that swept across western democracies.¹⁸ Quite obviously, the present challenge of populism is also not a thing of the past, yet, its future is also quite uncertain. The focus on the V4 experience demonstrates the potential for mobilizing public opinion by way of skillful and assertive securitization of discourse.

References:

1. BERNÁT, A., SIMONOVITS, B., SZEITL, B. (2015): Attitudes towards refugees, asylum seekers and migrants. [online]. [cited 14.5.2020]. Available at: http://www.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151203_refugee.pdf
2. CICHOCKI, P. and JABKOWSKI, P. (2018): Immigration Attitudes in the Wake of the 2015 Migration Crisis in the Visegrád Group Countries: Comparative insights of ESS7 and ESS8. In: *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 5(1): 27-47.
3. ESIPOVA, N., RAY, J., and PUGLIESE, A. (2018): Number of Potential Migrants Worldwide Tops 700 Million, „Gallup”. [online]. [cited 17.5.2020]. Available at: <https://news.gallup.com/poll/211883/number-potential-migrants-worldwide-tops-700-million.aspx>
4. Eurostat (2017): Non-national population by group citizenship. [online]. [cited 16.5.2020]. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/3/3c/Non-national_population_by_group_of_citizenship%2C_1_January_2017.png
5. GONZALES-GARCIA, J. et al. (2016): Sub-Saharan African Migration: patterns and spillovers, International Monetary Fund. Spillover Task Force.
6. HOKOVSKÝ, R. (2018) (ed.): Prevention of mass irregular immigration to Europe. European Values Think–Tank, [online]. [cited 16.5.2020]. Available at: <http://www.homeaffairs.cz/wp-content/uploads/2018/11/PREVENTION-OF-MASS-IRREGULAR-IMMIGRATION-TO-EUROPE.pdf>
7. JASIECKI, K. (2016) Economic Cooperation Among the Visegrad Countries. In: *Pakulski, J. (ed.) The Visegrad Countries in Crisis*. Warsaw. 107–121.

¹⁸ CICHOCKI, P. and JABKOWSKI, P. (2018): Immigration Attitudes in the Wake of the 2015 Migration Crisis in the Visegrád Group Countries: Comparative insights of ESS7 and ESS8, p. 41.

8. LÓPEZ-DÓRIGA, E. (2018): Refugee crisis: The divergence between the European Union and the Visegrad Group. [online]. In: *Global Affairs, Strategic Studies*. [cited 12.5.2020]. Available at: <https://www.unav.edu/web/global-affairs/detalle/-/blogs/refugee-crisis-the-divergence-between-the-european-union-and-the-visegrad-group>
9. PAVELKOVÁ, Z. (2016): Can the wizards and witches fix Slovak asylum and migration policy? In: *Visegrad Revue*. [online]. [cited 14.5.2020]. Available at: <http://visegradrevue.eu/can-the-wizards-and-witches-fix-slovak-asylum-and-migration-policy/>
10. STEPPER, P. (2016): The Visegrad Group and the EU agenda on migration: A coalition of the unwilling? In: *COJOURN 1:1*, p. 62-82.
11. STEVULOVA, Z. (2017). "Visegrad Four" and refugees. In: *de Confrontations Europe*. [online]. [cited 16.5.2020]. Available at: <http://confrontations.org/admin/visegrad-four-and-refugees/?lang=en>
12. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, World Population Prospects (2017): The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables, Working Paper No. ESA/P/WP/248.
13. Visegrad Group (2015a): Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries, [Visegradgroup.eu](http://www.visegradgroup.eu). [online]. [cited 13.5.2020]. Available at: <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-statement-of-the-150904>
14. Visegrad Group (2015b): V4 Ministers in Joint Article: We offer helping hand on the EU path, [Visegradgroup.eu](http://www.visegradgroup.eu). [online]. [cited 13.5.2020]. Available at: <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/v4-ministers-in-joint>
15. Visegrad Group (2015c): Joint Statement of the V4 Prime Ministers, [Visegradgroup.eu](http://www.visegradgroup.eu). [online]. [cited 13.5.2020]. Available at: <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/jointstatement-of-the-151204>
16. ZACHOVÁ, A. et al. (2017): Visegrád and migration: Few prospects for a change in position. In: *Euractive*. [online]. [cited 15.5.2020]. Available at: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/visegrad-and-migration-few-prospects-for-a-change-in-position/>

Contact:

PhDr. Peter Csanyi, PhD.

Department of International Political Relations

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovakia

e-mail: peter.csanyi@euba.sk

VPLYV GLOBÁLNEJ PANDÉMIE COVID-19 NA SVETOVÉ HOSPODÁRSTVO – PRVÉ ODHADY A OPATRENIA HOSPODÁRSKEJ POLITIKY

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE WORLD ECONOMY - FIRST ESTIMATES AND ECONOMIC POLICY MEASURES

Tomáš Dudáš

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: tomas.dudas@euba.sk

Abstrakt: Cieľom článku je vytvoriť prvotný obraz o následkoch COVID-19 pre svetové hospodárstvo. Článok je rozdelený na tri základné časti, pričom prvá časť prezentuje odhady ekonomických následkov globálnych pandémieí od moru v Európe v stredoveku až po pandémiu SARS na začiatku 21. prvého storočia. Druhá časť práce sústreďuje najnovšie dostupné dáta o vývoji svetového hospodárstva, pričom kľúčovú úlohu budú hrať najnovšie odhady MMF a ďalších medzinárodných organizácií a tiež aj analýzy centrálnych bánk i súkromných spoločností. Posledná časť práce zhromažďuje nástroje hospodárskej politiky, ktoré kľúčové ekonomiky vo svetovom hospodárstve ohlásili na boj proti ekonomickým následkom pandémie COVID-19 a pokúsi sa zhodnotiť doterajší priebeh týchto opatrení.

Kľúčové slová: COVID-19, svetové hospodárstvo, ekonomické následky

JEL klasifikácia: F01, F60

Abstract: The aim of the article is to create an initial picture of the consequences of COVID-19 for the world economy. The article is divided into three basic parts, with the first part presenting estimates of the economic consequences of global pandemics from the plague in medieval Europe to the SARS pandemic in the early 21st century. The second part of the work gathers the latest available data on the development of the world economy, while the key role will be played by the latest estimates of the IMF and other international organizations, as well as analyzes of central banks and private companies. The last part of the work gathers the instruments of economic policy that the key economies in the world economy have announced to combat the economic consequences of the COVID-19 pandemic and will try to evaluate the course of these measures so far.

Key words: COVID-19, global economy, economic consequences

JEL Classification: F01, F60

Úvod

Rok 2020 sa bez pochyb výrazne zapíše do dejín svetového hospodárstva. Koronavírus SARS-CoV-2 a ním spôsobená globálna pandémia COVID-19 viedla k nevídanému narušeniu ekonomických procesov na globálnej úrovni, keď došlo k výraznému obmedzeniu ekonomickej činnosti v kľúčových ekonomikách svetového hospodárstva. Na konci apríla 2020 sme už evidovali viac než tri milióny nakazených osôb na svetovej úrovni, a počet mŕtvych na následky choroby COVID-19 už prekonal hranicu 210 tisíc.

Choroba COVID-19 sa v médiách často označuje za typického predstaviteľa udalostí typu čierna labuť (black swan). Ide o pojem, ktorý popularizoval vo svojej rovnomennej knihe

americký ekonóm a investor Nassim Nicholas Taleb,¹ a ktorý označuje nepredvídateľné a nečakané udalosti, ktoré majú výrazný vplyv na ľudské dejiny. Je však možné aj argumentovať, že globálne pandémie nie sú úplne nečakanou záležitosťou a viacerí odborníci opakovane upozorňovali na potrebu prípravy krízových plánov na prípad ich vypuknutia. Tak či tak, globálna pandémia COVID-19 predstavuje najväčšiu výzvu pre svetové hospodárstvo v posledných desaťročiach, a prvé dostupné dáta naznačujú, že nás čaká hlbšia globálna kríza ako tomu bolo v prípade poslednej globálnej hospodárskej krízy v rokoch 2008 a 2009.

Cieľom tohto článku je vytvoriť prvotný obraz o následkoch COVID-19 pre svetové hospodárstvo. Aj keď stále panuje veľa neistoty tak v epidemiologickej ako aj v ekonomickej oblasti, postupne sa vynárajú počiatočné dáta, ktoré naznačujú hĺbku globálnej recesie. Článok je rozdelený na tri základné časti, pričom prvá časť prezentuje odhady ekonomických následkov globálnych pandémií od moru v Európe v stredoveku až po pandémiu SARS na začiatku 21. prvého storočia. Druhá časť práce sústreďuje najnovšie dostupné dáta o vývoji svetového hospodárstva, pričom kľúčovú úlohu budú hrať najnovšie odhady MMF a ďalších medzinárodných organizácií a tiež aj analýzy národných bánk i súkromných spoločností. Posledná časť práce zhromažďuje nástroje hospodárskej politiky, ktoré kľúčové ekonomiky vo svetovom hospodárstve ohlásili na boj proti ekonomickým následkom pandémie COVID-19 a pokúsi sa zhodnotiť doterajší priebeh týchto opatrení.

Z metodologického hľadiska sa práca opiera najmä o sekundárne zdroje. Prvú časť práce tvorí prehľad dostupnej literatúry publikovanej v danej tematike, pričom ide primárne o zahraničné vedecké state. Ďalšia časť práce sa opiera o dáta Medzinárodného menového fondu, Slovenskej národnej banky a dáta pochádzajúce z kľúčových hospodárskych publikácií akými sú Bloomberg alebo Financial Times. Posledná časť práce je rešeršou doposiaľ ohlásených opatrení na boj proti hospodárskym následkom globálnej pandémie, pričom základom tejto časti je globálne databáza MMF agregujúca tieto opatrenia.

1 Prehľad literatúry o hospodárskych následkoch doterajších pandémií

Aj keď koronavírus SARS-CoV-2 už nainfikoval milióny ľudí, súčasná globálna pandémia zďaleka nepatrí medzi najhoršie a najsmrteľnejšie pandémie v dejinách ľudstva. Stredoveké historické pramene nie sú síce úplne detailné a spoľahlivé, ale podľa dostupných údajov najviac obetí si vyžiadala *pandémia plúcneho moru*, ktorá najsilnejšie zasiahla Európu a Áziu v 14. storočí. Táto choroba sa do Európy vracala v menšom rozsahu až do 18. storočia, pričom v druhej polovici 14. storočia vyhubila tretinu až polovicu európskej populácie. Keďže vírus sa šíril aj v Ázii, celkový počet mŕtvych sa odhaduje niekde na úrovni 75 až 200 miliónov. Dobré je zdokumentovaný počet mŕtvych v stredovekom Anglicku, kde chorobe podľa zhruba polovica populácie.²

Smrť desiatok miliónov ľudí v Európe malo samozrejme veľký vplyv na hospodársky vývoj dotknutých štátov a aj celého kontinentu. Napriek tomu, že morová pandémia zabrzdila hospodársky rozvoj Európy, paradoxne viedla k rastu hrubého domáceho produktu na jedného obyvateľa. V čase vypuknutia morovej epidémie v Európe boli miestne ekonomiky prevažne poľnohospodárskej povahy, keď 9 z 10 obyvateľov žilo na vidieku a živilo sa práve poľnohospodárstvom. Masový úbytok obyvateľov v dôsledku pandémie zmenil trh práce v prospech vidieckeho obyvateľstva, keď nedostatok pracovnej sily viedol k rastu miezd a k rastu životnej úrovne poľnohospodárov.³ Dáta z Anglicka ukazujú, že feudálna šľachta bola nútená poskytovať svojim poddaným lepšie podmienky a úbytok obyvateľov viedol aj

¹ TALEB, N. N. (2007): The black swan: The impact of the highly improbable.

² BELL, R. A. – PRESCOTT, A. – LACEY, H. (2020): What can the Black Death tell us about the global economic consequences of a pandemic?

³ ROUTT, D. (2008): The Economic Impact of the Black Death.

k zvýšenej sociálnej mobilite. Ultimátne vznikla nová stredná trieda, ktorá ale nevyrástla z radov šľachty.⁴

Ekonomika stredovekej Európy bola výrazne odlišná od súčasnej globálnej ekonomiky, preto lepšie závery pre súčasnosť možno urobiť z *globálnej pandémie španielskej chrípky*, ktorá sa prehnala svetom v rokoch 1918 až 1920. Chrípkový vírus H1N1 zasiahol svet v zraniteľnom momente vo štvrtom roku prvej svetovej vojny a podľa odhadov spôsobil smrť zhruba 40 miliónov ľudí. V historickom porovnaní to znamená, že išlo o druhú najnebezpečnejšiu globálnu pandémiu po už spomínanej pandémii pľúcneho moru. V USA španielska chrípka zabila približne 675 tisíc obyvateľov, čo je viacej než počet amerických obetí oboch svetových vojen (cca. 520 tisíc). Ináč vyjadrené, tejto pandémii v USA podľašlo zhruba 0,8 percento populácie.⁵

Nebezpečná bola najmä druhá vlna pandémie, ktorá začala v auguste 1918 a šírila sa explozívne po celom svete. Smrtnosť vírusu v tejto druhej vlne výrazne narástla, pričom dôvody tohto nárastu neboli dodnes úplne objasnené.⁶ Dôležitým znakom španielskej chrípky bolo, že nadproporčne zabíjala mladých mužov na vrchole svojich síl. Toto už naznačuje vážne ekonomické dôsledky, keďže mnohé rodiny prišli o svojho hlavného živeľa. Obmedzená dostupnosť dát však neumožňuje ucelene zhodnotiť šírku tohto problému. Možno aj preto je v ekonomickej literatúre dostupných tak málo štúdií na zhodnotenie ekonomických dôsledkov španielskej chrípky. Jedným z mála štúdií je práca Thomasa Garretta, ktorý sa v roku 2006 pokúsil o vyčíslenie vplyvu úmrtí na španielsku chrípku na priemerné mzdy v americkom priemysle. Na základe dát z veľkých amerických miest autor konštatuje, že mestá, ktoré mali vyššie množstvo úmrtí, zaznamenali o niekoľko percentuálnych bodov vyššiu rast priemerných miezd.⁷

Pre aktuálnu situáciu môže byť zaujímavá aktuálna štúdia skupiny autorov, ktorá bola publikovaná na konci marca 2020⁸. Táto štúdia využíva zvýšený záujem o minulé globálne pandémie a jej autori sa snažia nájsť lekcie pre súčasnosť cez prizmu dát z obdobia španielskej chrípky v USA. Autori konštatujú, že dáta jasne dokazujú existenciu negatívnych ekonomických dôsledkov chrípkovej pandémie, keď najviac zasiahnuté oblasti zaznamenali až 18 percentný pokles priemyselnej výroby. Pre súčasnú situáciu je možno zaujímavejšie konštatovanie autorov, že skúmané mestá, ktoré skoro pristúpili k obmedzeniam verejného života, nedosahovali horšie ekonomické výsledky ako mestá, ktoré tieto opatrenia prijali oneskorene. Naopak, dáta naznačujú, že mestá, ktoré proti šíreniu vírusu zakročili agresívnejšie, mali po skončení pandémie rýchlejší hospodársky rast. To môže vnieť trochu optimizmu do dnešnej situácie, ale treba mať na zreteli obmedzenia štúdie, na ktoré upozorňujú aj jej autori. Treba ešte poznamenať, že keďže ide o veľmi čerstvé štúdiu, neprešla ešte recenzným procesom.

Z moderných pandemií treba vyzdvihnúť chorobu SARS, ktorú v rokoch 2002 až 2004 šírila takisto koronavírus (SARS-CoV-1). Tento vírus sa tiež začal šíriť z Číny, ale rozsah pandémie bol oveľa nižší ako rozsah súčasnej pandémie COVID-19. Vírus SARS nakazil iba zhruba 8000 ľudí a spôsobil 774 zdokumentovaných úmrtí.⁹ Šírenie vírusu sa podarilo pomerne úspešne obmedziť, rozhodujúca väčšina nakazených žila v štátoch východnej Ázie (Čína,

⁴ MALANIMA, P. (2019): The Economic Consequences of the Black Death.

⁵ GARRETT, T. A. (2008): Pandemic Economics: The 1918 Influenza and Its Modern-Day Implications.

⁶ BRAINERD, E. – SIEGLER, M. V. (2003): The economic effects of the 1918 influenza epidemic.

⁷ GARRETT, T. A. (2006): War and pestilence as labor market shocks: U.S. manufacturing wage growth 1914-1919.

⁸ CORREIA, S. – LUCK, S. – VERNER, E. (2020): Pandemics Depress the Economy, Public Health Interventions Do Not: Evidence from the 1918 Flu.

⁹ WHO (2004): Summary of probable SARS cases with onset of illness from 1 November 2002 to 31 July 2003.

Hongkong, Taiwan a Singapur). Do Európy sa vírus dostal iba vo veľmi obmedzenej miere, vo vyspelých štátoch mali väčší počet nakazených iba v Kanade.

Z uvedeného vyplýva, že ekonomické následky SARS boli pomerne obmedzené a koncentrovali sa najmä na štáty východnej Ázie. McKibbin a Lee¹⁰ odhadujú, že následkami choroby SARS boli zasiahnuté najmä Čína a Hongkong a odhadujú celkové náklady pandémie na 40 mld. USD. Pre dnešok je však dôležité, že autori upozorňovali na to, že ak sa v budúcnosti z Číny rozšíri ďalšia choroba podobná chorobe SARS, riziká pre svetové hospodárstvo budú veľké a ekonomické následky potenciálne obrovské. V týchto týždňoch možno konštatovať, že obavy autorov sa žiaľ naplnili.

Zaujímavým príspevkom do debaty o hospodárskych následkoch karantény je štúdia skupiny autorov z University of Michigan, ktorá skúmala dôsledky karanténnych opatrení v meste Toronto počas šírenia vírusu SARS.¹¹ V dôsledku náhodnej súhry viacerých faktorov sa vírus dostal do Toronta, kde sa začal pomerne rýchlo šíriť. Keď lekári postupne identifikovali rastúce množstvo nakazených, zodpovedné osoby sa rozhodli zaviesť karanténu na zastavenie šírenia vírusu. Karanténa bola napokon úspešná, ale jej ekonomické následky neboli nikdy preskúmané. Autori štúdie sa preto rozhodli uskutočniť cost-benefit analýzu, v rámci ktorej porovnali dva scenáre – scenár bez obmedzenia pohybu a scenár so skorou karanténou. Výsledkom ich modelov je návrh agresívneho zákroku proti novým infekciám. Počiatočné náklady karantény a podobných opatrení sa síce môžu zdať vysoké, ale v konečnom dôsledku tieto opatrenia nielen chránia ľudské životy, ale majú aj pozitívny ekonomický prínos. Oplatí sa pritom spomenúť, že aj autori tejto štúdie na konci štúdie upozorňujú na fakt, že môže prísť ďalšia pandémia, ktorá sa bude šíriť rýchlejšie ako vírus SARS-CoV-1.

2 Ekonomické dôsledky globálnej pandémie COVID-19

Keď začiatkom januára 2020 v čínskom meste Wu-chan začali lekári registrovať pacientov s neznámou chorobou, ešte nikto netušil, že o pár mesiacov neskôr táto choroba zastaví celé svetové hospodárstvo. 7. januára identifikovali čínski vedci doposiaľ neznámy vírus ako nový typ koronavírusu, podobný tým, ktoré spôsobili choroby SARS a MERS. O pár dní neskôr v Číne registrovali prvé úmrtie na nový koronavírus a 13. januára bol identifikovaný prvý prípad mimo Číny v Thajsku. Svet si závažnosť situácie začal uvedomovať 23. januára, keď čínska vláda pristúpila k úplnej karanténe meste Wu-chan, v rámci ktorej došlo k zastaveniu všetkých foriem verejnej dopravy a k hermetickému uzavretiu celého mesta.¹² Karanténa bola následne rozšírená na celú provinciu Hubei, ktorá má zhruba 58 miliónov obyvateľov. To znamenalo úplné zastavenie ekonomických aktivít v celej provincii, ale Čína bola ochotná znášať tieto náklady, aby zabránila masívnemu rozšíreniu vírusu v celej krajine.

V tomto momente považovali mnohí analytici koronavírus za problém Číny a juhovýchodnej Ázie, podobne, ako tomu bolo pri chorobe SARS. Bolo jasné, že masové karantény v Číne spôsobia výrazné spomalenie čínskej ekonomiky, ale očakával sa iba obmedzený vplyv na ekonomiku USA a Európskej únie.¹³ Realita však bola oveľa horšia ako očakávania, keď sa koronavírus začal v druhej polovici februára výrazne šíriť v Taliansku a následne aj v mnohých ďalších európskych štátoch. Podobná bola aj situácia v USA, kde zaznamenali prvé úmrtie v dôsledku nového koronavírusu 29. februára.¹⁴ Dôležitou udalosťou bolo v Európe uzavretie severného Talianska, ktoré sa uskutočnilo 8. marca. Talianska vláda

¹⁰ LEE, J. W. – MCKIBBIN, W. J. (2004): Globalization and disease: The case of SARS.

¹¹ GUPTA, A. G. – MOYER, C. A. – STERN, D. T. (2005): The economic impact of quarantine: SARS in Toronto as a case study.

¹² RAVELO, J. L. – JERVING, S. (2020): COVID-19 – a timeline of the coronavirus outbreak.

¹³ DAVIDSON, H. – FARRER, M. (2020): Coronavirus: fears of global slowdown grow as US stimulus fails to rally markets.

¹⁴ EGAN, M. (2020): How the coronavirus could spark a severe slowdown or recession in America.

na druhý deň ohlásila rozšírenie karanténnych opatrení na celú krajinu, čím došlo k takmer úplnému zastaveniu života v krajine. Rovnaké opatrenie v nasledujúcich dňoch prijali všetky krajiny EÚ, pričom došlo aj k uzavretiu hraníc s výnimkou repatriácie občanov nachádzajúcich sa v zahraničí. Výsledkom opatrení bol výrazný prepád ekonomickej aktivity, ktorý najviac pocítil sektor maloobchodu, gastronómie, dopravy a cestovného ruchu. S menším oneskorením ohlásili podobné opatrenia aj v USA a karanténne opatrenia zaviedlo aj mnoho ďalších krajín. V tomto momente už bolo jasné, že negatívne dôsledky pandémie COVID-19 budú pre svetové hospodárstvo veľmi vážne, ale ich celkový rozsah sa ešte nedal úplne predvídať.

Prerušenie bežného života v mnohých veľkých ekonomikách vo svetovom hospodárstve však jasne ukazoval, ktoré sektory budú najviac krízou zasiahnuté. Niektoré odvetia prestali behom niekoľkých týždňov existovať a ich budúcnosť je veľmi neistá. Hlboko zasiahnutá bola napríklad letecká doprava, v rámci ktorej došlo k takmer úplnému zastaveniu medzinárodných letov. Dostupné dáta ukazujú, že počas marca a apríla zmizlo viac než 90 percent medzinárodných letov, keď ponúkaná týždenná kapacita sa znížila z 5,9 miliónov sedadiel na 0,5 miliónov sedadiel. O niečo menej boli zasiahnuté domáce lety, ale aj v ich prípade došlo k 70 percentnému poklesu v porovnaní so situáciou pred globálnou pandemiou.¹⁵ Výsledkom tohto vývoja sú prázdne oblohy a aerolínie, ktoré iba ťažko prežijú bez štátnej pomoci.¹⁶

Ďalším odvetvím, ktoré bolo hlboko zasiahnuté, je cestovný ruch. Zatvorené hranice, pláže, hotely, reštaurácie a kaviarne znamenali okamžité zastavenie tak domáceho ako aj zahraničného cestovného ruchu, a do tohto momentu nie je jasné kedy a za akých podmienok bude možné cestovný ruch reštartovať. Záujmové združenie World Travel and Tourism Council odhaduje, že na globálnej úrovni dôjde v cestovnom ruchu ku strate 75 miliónov pracovných miest a stratené tržby dosiahnu úroveň 2,1 biliónov USD.¹⁷ Kolaps cestovného ruchu spustil navyše kaskádový efekt, keďže výrazné výpadky majú aj odvetia, ktoré patria medzi hlavných dodávateľov hotelov a reštaurácií. Ako príklad možno uviesť európskych vinárov, ktorých príjmy padli v dôsledku výpadku dopytu zhruba o 50 percent.¹⁸ Podobné problémy zaznamenávajú aj producenti mlieka a mliečnych produktov, ktorí museli pristúpiť až k vylievaniu mlieka.¹⁹

V zásade možno konštatovať, že opatrenia proti šíreniu pandémie COVID-19 spôsobili vo svetovom hospodárstve veľmi zriedkavý a nebezpečný dvojitý dopytový a ponukový šok. Na jednej strane dochádza k výraznému obmedzeniu dopytu, keďže zatvorené obchody a poskytovatelia služieb znamenajú pokles domácej spotreby. K poklesu domácej spotreby prispievajú aj negatívne správy, ktoré vedú k odloženiu spotreby najmä statkov dlhodobej spotreby. Na druhej strane, karantény a obmedzenia pohybu vedú k zastaveniu produkcie v mnohých výrobných závodoch na celom svete, čo vedie k narušeniu globálnych dodávateľských reťazcov, čo spôsobuje výpadky produkcie v mnohých odvetviach. Príkladom tohto problému môže byť globálny automobilový priemysel, ktorého dodávateľské reťazce patria medzi najkomplexnejšie na svete.²⁰

Výsledkom tohto dvojitého šoku je, že mnohé podniky môžu mať pri dlhšie trvajúcim uzavretí ekonomík vážne cash-flow problémy a mnohé z nich sú ohrozené bankrotom. To vedie k prepúšťaniu rastúceho množstva zamestnancov a problémy sa viacerými kanálmi prenášajú aj do finančného systému. Banky môžu mať problémy z nárastu zlých úverov, keď na jednej strane nezvládajú splácať svoje úvery podniky a na druhej obyvatelia, ktorý prišli o prácu alebo mali výpadky príjmov. Ultimátne to znamená narušenie viacerých kľúčových procesov vo

¹⁵ SUHARTONO, H. (2020): Coronavirus Has Wiped Out More Than 90% of International Flights.

¹⁶ OTLEY, T. (2020): These airlines have received a bailout.

¹⁷ BECKER, E. (2020): How hard will the coronavirus hit the travel industry?

¹⁸ WAX, E. (2020): Europe braces for return of wine lakes as coronavirus dampens demand.

¹⁹ LITKE, E. (2020): Fact check: Farmers are dumping milk because of change in demand, bottling limitations.

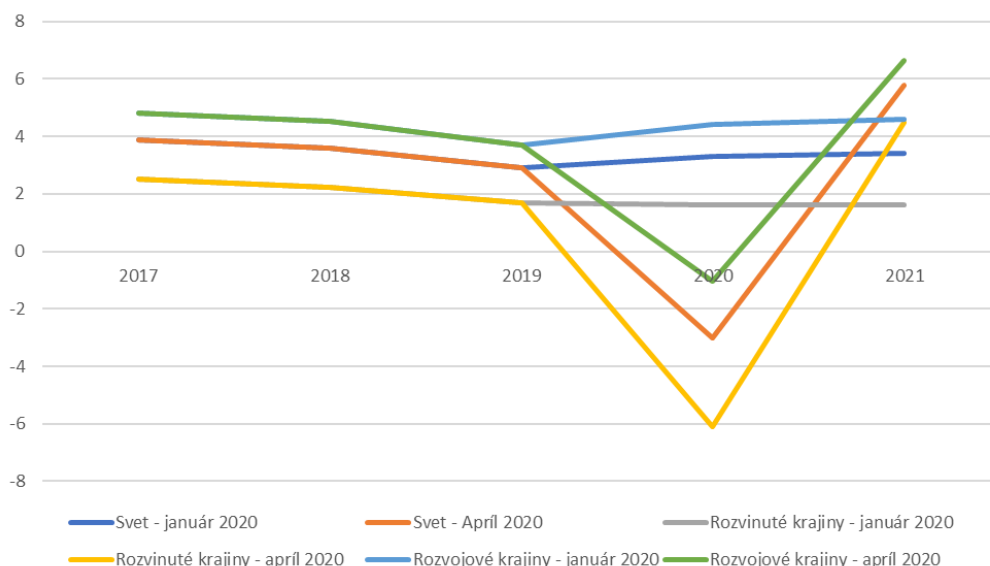
²⁰ MILLER, J. et al. (2020): Weakest link in supply chain threatens car industry revival.

svetovom hospodárstve, ktoré sme pozorovali naposledy možno v časoch Veľkej hospodárskej krízy v 30. rokoch minulého storočia.²¹

Prvé týždne po uzavretí ekonomík nebolo k dispozícii veľké množstvo údajov, takže odhady o celkovej hĺbke recesie boli veľmi rôzne. Vážnosť problémov ale naznačovali už prvé údaje o nezamestnanosti v USA, kde v treťom marcovom týždni počet ľudí žiadajúcich o príspevok v nezamestnanosti narástol na 3,3 miliónov. Tento trend pokračoval aj ďalšie týždne a na konci mesiaca apríl evidovali v USA už viac než 30 miliónov nezamestnaných. To reálne znamenalo, že až 18,6 percent americkej pracovnej sily bola na konci mesiaca bez práce.²² V Európe bola vďaka odlišnosti sociálnych systémov a rýchlej štátnej pomoci situácia lepšia, ale na konci apríla už aj v európskych ekonomikách bolo možno pozorovať nárast nezamestnanosti.

Dôležitým pokusom o zhodnotenie závažnosti situácie bolo aprílové vydanie publikácie Medzinárodného menového fondu World Economic Outlook, v rámci ktorého tím analytikov MMF každé tri mesiace predstavuje čerstvý odhad vývoja svetového hospodárstva. Aprílové vydanie publikácie bolo napäto očakávané, keďže situácia vo svetovom hospodárstve sa zhoršovala každým týždňom. Januárový scenár pritom v roku 2020 ešte očakával dynamický rast svetového hospodárstva o 3,3 percent.²³ Svet sa však za niekoľko mesiacov výrazne zmenil, a MMF v apríli už očakával prepád svetového hospodárstva o 3 percentá (pozri graf 1). V historickom kontexte ide o najhlbší prepád svetového hospodárstva od druhej svetovej vojny a očakávaná recesia bude hlbšia a aj dlhšia ako recesia počas poslednej globálnej hospodárskej krízy v roku 2009.²⁴

Graf 1: Odhad vývoja svetového HDP a HDP vybraných skupín na rok 2020 na základe januárového a aprílového odhadu MMF (%)

Prameň: IMF World Economic Outlook Database.

²¹ BALDWIN, R. – WEDER DI MAURO, B. (2020): Introduction – In: Mitigating the COVID Economic Crisis: Act Fast and Do Whatever It Takes.

²² TAPPE, A. (2020): 30 million Americans have filed initial unemployment claims since mid-March.

²³ IMF (2020): World Economic Outlook January 2020 update.

²⁴ IMF (2020): World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown.

Ide pritom o prepád globálny, keď v roku 2020 sa väčšina štátov vo svetovom hospodárstve dostane do hlbkej recesie. V prípade skupiny hospodársky vyspelých štátov MMF očakáva prepád HDP o 6,1 percent, rozvojové štáty majú zažiť iba miernejší prepád HDP na úrovni jedného percenta. Z kľúčových ekonomík vo svetovom hospodárstve si podľa analytikov MMF rast zachovajú iba Čína a India, ktorých rast sa v roku 2020 bude pohybovať na úrovni jedného percenta. Základný scenár MMF predpokladá, že globálna pandémia začne ustupovať už v druhom polroku 2020 a ekonomiky sa začnú postupne oživovať. Najviac zasiahnuté krajiny stratia zhruba 8 percent ročného pracovného fondu, menej zasiahnuté krajiny okolo piatich percent.²⁵ Treba však dodať, že aj MMF upozorňuje na vysokú mieru neistoty a existenciu rizík, ktoré môžu viesť k ešte výraznejšiemu prepádu HDP na globálnej úrovni.

Koncom apríla pritom začali prichádzať prvé reálne ekonomické dáta, ktoré umožnili upresniť hodnotenie situácie. Ako prvé boli k dispozícii dáta o vývoji HDP v prvom kvartáli roku 2020 z Číny, ktoré boli zaujímavé preto, lebo práve Čína bola nútená ako prvá zaviesť karanténne opatrenia vo svojej ekonomike. Výsledkom bolo, že čínsky HDP v prvom kvartáli poklesol o 6,8 percent, čo predstavovalo najhorší výsledok od roku 1992, kedy sa začali kvartálne makroekonomické údaje publikovať. Možno ale predpokladať, že ide o najhorší kvartál čínskej ekonomiky od smrti Mao Ce-tunga v roku 1976. Reálne došlo k výpadku HDP na úrovni 98 mld. USD, a to napriek tomu, že sa ekonomika začala v marci pomaly zotavovať. Výrazne sa prepádli všetky tradičné piliere čínskeho hospodárskeho rastu – maloobchod (-19 %), export (-13 %) a kapitálové výdavky (-16 %). Napriek slabému výsledku v prvom kvartáli je však stále možné, že čínska ekonomika dokáže v roku 2020 dosiahnuť hospodársky rast.²⁶ Výhodou Číny je, že najprísnejšie karanténne opatrenia nemusela implementovať na celoštátnej úrovni, tak ako to bolo v prípade USA alebo európskych ekonomík.

Ako už bolo spomenuté, vysoké prírastky nezamestnaných v USA naznačovali výrazné obmedzenie ekonomickej aktivity už od marca 2020. Toto sa odzrkadlilo aj v konečných dátach hospodárskeho rastu, keď v prvom kvartáli zaznamenala americká ekonomika prepád HDP vo výške 1,2 percent v medziročnom porovnaní.²⁷ V medzikvartálnom porovnaní zoslabla ekonomicke aktivita v USA o 4,8 percent, čo naznačuje výrazné hospodárske spomalenie. Situácia je však podľa väčšiny analytikov oveľa vážnejšia, keď v druhom kvartáli 2020 očakávajú výrazný medziročný prepád HDP na úrovni 25-30 percent.²⁸ V druhom polroku 2020 sa už očakáva postupné hospodárske oživenie, ale jej priebeh bude vo veľkej miere závisieť od toho, kedy bude možné zrušiť obmedzenia pohybu a otvoriť rozhodujúcu väčšinu zatvorených prevádzok.

Situácia je pritom podobná aj v EÚ, kde HDP v prvom kvartáli 2020 medziročne poklesol o 2,7 percent. Prepád eurozóny bol pritom ešte výraznejší, v jej členských štátoch sa ekonomicke aktivita medziročne znížila o 3,5 percent.²⁹ Aj v prípade EÚ platí, že ide o jeden z najhorších prepádov HDP na kvartálnej úrovni v histórii celého zoskupenia. Vážne problémy potvrdzujú všetky významné ekonomiky eurozóny, keď Francúzsko zaznamenalo v prvom kvartáli prepád HDP o 5,8 percent, Taliansko o 4,7 percent a Španielsko o 5,2 percent. Údaje z Nemecka ešte nie sú v tomto momente známe, ale fakt, že viac než 10 miliónov zamestnancov bolo v apríli v režime skráteného pracovného času, naznačuje tiež výraznejší pokles. Keďže obmedzenia pohybu vo väčšine členských štátov pretrvali celý apríl a možno predpokladať, že budú pokračovať aj veľkú časť mája, je zrejmé, že najhorší prepád HDP EÚ a eurozónu ešte

²⁵ IMF (2020): World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown.

²⁶ HE, L. (2020): China's economy just shrank for the first time in decades. It could still eke out growth this year.

²⁷ BEA (2020): Gross Domestic Product, 1st Quarter 2020 (Advance Estimate).

²⁸ YGLESIAS, M. (2020): The economy shrank at the fastest pace since the Great Recession.

²⁹ EUROSTAT (2020): GDP down by 3.8% in the euro area and by 3.5% in the EU.

len čaká. V prípade najhoršieho scenára sa ekonomika eurozóny môže prepadnúť až o 15 percent, a jej zotavovanie bude v druhom polroku zdĺhavé.³⁰

Prognózy v prípade Slovenska zapadajú do obrazu všeobecného hospodárskeho poklesu v Európe, pričom situáciu krajiny zhoršuje fakt, že ide o malú a výrazne otvorenú ekonomiku, ktorá je závislá od zahraničného dopytu. Prognóza NBS zverejnená na konci apríla bola pritom ešte pesimistickejšia než predchádzajúce prognózy vypracované samotnou NBS alebo Ministerstvom financií a ako najpravdepodobnejší scenár očakáva prepád slovenského HDP na úrovni 9 percent. Základom väčšieho pesimizmu analytikov NBS je zhoršená situácia vo svetovom hospodárstve, kde sa očakáva pomalšie zotavovanie sa z následkov pandémie COVID-19. Napriek tomu sa stále očakáva recesia vo tvaru V, čo by malo prispieť k dynamickému oživeniu slovenskej ekonomiky v druhom polroku 2020.³¹ Ak by ale bolo zotavovanie svetového hospodárstva pomalšie, prepád HDP Slovenska v roku 2020 by mohol dosiahnuť aj úroveň 13,5 percent a návrat na predkrízovú úroveň tvorby HDP bude trvať niekoľko rokov.

Treba však dodať, že vo svetovom hospodárstve stále panuje veľa neistoty, preto sa predpovede analytikov v niektorých prípadoch výrazne odlišujú. Analytici finančnej skupiny Charles Schwab napríklad zozbierali predpovede analytikov ohľadom prepádu HDP v USA v druhom kvartáli 2020, ktoré sa začínajú pri optimistických 9 percentách a končia pri katastrofických 40 percentách.³² Každý deň trvania ekonomických obmedzení zvyšuje ekonomické náklady pandémie COVID-19. Analytici Bloomberg Economics dnes odhadujú výpadok HDP na úrovni svetového hospodárstva na úrovni 6 biliónov USD, a preto vyzývajú vlády, aby nešetrili so stimulmi na oživenie svojich ekonomík.³³

3 Prehľad opatrení na zmiernenie následkov pandémie COVID-19 a na oživenie ekonomík

Rapidne sa zhoršujúca hospodárska realita viedla k tomu, že vlády a centrálné banky veľmi rýchlo pochopili vážnosť situácie a začali pripravovať opatrenia na zmiernenie ekonomických následkov pandémie COVID-19. Opatrenia vlád boli primárne zamerané na zabezpečenie náhrady príjmov podnikateľov zasiahnutých zatvorením prevádzok a podnikov a tiež aj zamedzeniu výrazného nárastu počtu nezamestnaných. Pri odhadoch, ktoré ukazujú výrazný prepád ekonomickej aktivity, veľkosť tejto pomoci môže na svetovej úrovni dosiahnuť bilióny USD. Úlohou centrálnych bánk na druhej strane je zabezpečenie stability finančných systémov, uvoľnenie monetárnej politiky a tiež aj zabezpečenie financovania vládnych výdavkov zameraných na zmiernenie následkov pandémie a oživenie ekonomík.

Ako prvá pocítila ekonomické následky COVID-19 *Čína*, preto nie je prekvapujúce, že čínska vláda bola prvá, ktorá zareagovala opatreniami hospodárskej politiky. V oblasti monetárnej politiky zabezpečila čínska centrálna banka dodatočnú likviditu vo finančnom systéme vo výške 3,3 biliónov RMB, rozšírila nástroje pre úverovanie podnikovej sféry o ďalších 1,8 biliónov RMB a uvoľnila kapitálové podmienky pre čínske banky. Vo fiškálnej oblasti oznámila čínska vláda celkovú pomoc vo výške 2,6 biliónov RMB, čo predstavuje zhruba 2,5 percent čínskeho HDP. Čínske vedenie de facto vyhlásilo, že urobí všetko pre to, aby v roku 2020 čínska ekonomika zachovala hospodársky rast.³⁴

Vidiac milióny nových nezamestnaných, politické strany v *USA* tiež pomerne rýchlo dosiahli konsenzus o hospodárskej pomoci na zmiernenie následkov pandémie. Kongres už 27. marca odsúhlasila najväčšiu fiškálnu pomoc v dejinách USA vo výške 2,3 biliónov USD. Táto

³⁰ ELLIOTT, L. (2020): As eurozone records 3.8% slump ECB chief warns of worse to come.

³¹ NBS (2020): Strednodobá predikcia – Aktualizácia 1. štvrťrok 2020.

³² MORROW, G. S. (2020): GDP Estimates For Q2 Collapse.

³³ BOSLEY, C. (2020): Global \$6 Trillion Slump May Be Optimistic, Economists Warn.

³⁴ REUTERS (2020): Factbox: Global economic policy response to coronavirus crisis.

pomoc (Coronavirus Aid, Relief and Economy Security Act) dosahuje zhruba 11 percent amerického HDP a obsahuje finančnú pomoc podnikov zasiahnutým pandemiou a tiež aj priamu finančnú pomoc americkým rodinám, ktorá môže dosiahnuť 3000 USD pre jednu rodinu. Okrem toho ešte americká vláda pripravila balík finančnej pomoci vo výške 484 mld. USD, ktorý je určený najmä malým a stredným podnikom.³⁵ Americká centrálna banka reagovala na situáciu znížením základnej úrokovej miery o 150 bázických bodov na 0-0,25 percent a 23. marca ohlásila neobmedzený proces kvantitatívneho uvoľňovania, pričom okrem štátnych dlhopisov bude akceptovať aj podnikové dlhopisy a dlhopisy lokálnych samospráv.³⁶ Aj v USA možno pozorovať „whatever it takes“ prístup, čo znamená aj ďalšie využitie nástrojov fiškálnej a monetárnej politiky na to, aby sa predišlo hospodárskemu kolapsu.

V *Európskej únii* je situácia komplikovanejšia, keďže opatrenia hospodárskej politiky sa uskutočňujú na úrovni členských štátov, ako aj na úrovni EU ako celku. V prípade členských štátov eurozóny pritom treba zobrať do úvahy aj Európsku centrálnu banku, ktorá zabezpečuje monetárnu politiku pre jej 19 členských štátov.

Keďže fiškálna politika je v EÚ stále doménou členských štátov, záchranné a stimulačné balíčky boli predstavené práve na tejto úrovni. Prevládajúcu náladu v členských štátoch EÚ dobre reprezentuje vyjadrenie Olafa Scholza, nemeckého ministra financií, ktorý sa už v marci vyjadril, že je čas vytiahnuť fiškálnu pancierovú päť (fiscal bazooka) na ochranu nemeckej ekonomiky.³⁷ V tomto duchu predstavila 23. marca *nemecká vláda* záchranný balík vo výške 757 mld. EUR, ktorý pozostáva z garančného fondu, z úverového fondu pre malé a stredné podniky a z fondu na financovanie systému „Kurzarbeit“, ktorý využívali v apríli milióny zamestnancov. Dodatočnú fiškálnu pomoc pritom predstavili aj spolkové krajiny. Celková pomoc môže dosiahnuť až 23 percent nemeckého HDP.³⁸

Výraznú pomoc prisľúbilo na pomoc svojej ekonomike aj *Francúzsko*. Francúzska vláda schválila priamu finančnú pomoc vo výške 110 mld. EUR, k čomu pridala balík bankových garancií vo výške 315 mld. EUR. Celková francúzska pomoc celkovo dosahuje 15,5 percent HDP. *Taliansko* bolo prvým európskym ohniskom COVID-19 a výrazné obmedzenia pohybu obyvateľov na niekoľko týždňov vážne obmedzili taliansku ekonomiku. Talianska vláda preto už v marci odsúhlasila pomoc vo výške 25 mld. EUR, ktorú v apríli rozšírila o ďalšie schémy štátnych úverových garancií na úrovni 400 mld. EUR. Na konci apríla sa celková možná úroveň pomoci odhadovala na 750 mld. EUR.³⁹ Hospodársky prepád bol výrazný aj v *Španielsku*, ktoré prešlo šiestimi týždňami veľmi prísnej karantény. Aj španielska vláda preto siahla po výraznej fiškálnej pomoci ekonomike, ktorej celková úroveň dosahuje 700 mld. EUR.⁴⁰ Podobnú fiškálnu pomoc odsúhlasí aj menšie členské štáty EU, keď napríklad v prípade Slovenska ide o odhadovanú pomoc vo výške 6 percent HDP.⁴¹ Tieto čísla však nemusia byť zďaleka ešte konečné, ale na druhej strane, tiež je možné, že sa odsúhlasená pomoc nakoniec nevyčerpá.

Po pomalšom rozbehu sa do boja proti ekonomickým následkom pandémie COVID-19 výraznejšie zapojila aj *Európska únia*. V prvom kroku Európska komisia uvoľnila pre členské štáty nevyčerpané zdroje z kohéznych fondov v celkovej výške 37 mld. EUR na pokrytie okamžitých výdavkov členských štátov v zdravotníctve a v oblasti podpory malých a stredných podnikov. Keďže však oživenie európskej ekonomiky bude potrebovať oveľa väčšie množstvo finančných zdrojov, po pomerne komplikovaných rokovaniach sa členským štátom podarilo

³⁵ IMF (2020): Policy Responses to COVID-19.

³⁶ REUTERS (2020): Factbox: Global economic policy response to coronavirus crisis.

³⁷ CHAZAN, G. – FLEMING, S. (2020): Germany wields ‘bazooka’ in fight against coronavirus.

³⁸ IMF (2020): Policy Responses to COVID-19.

³⁹ Tamtiež.

⁴⁰ REUTERS (2020): Factbox: Global economic policy response to coronavirus crisis.

⁴¹ IMF (2020): Policy Responses to COVID-19.

dohodnúť na finančnej pomoci vo výške 410 mld. EUR, ktorá sa bude poskytovať pod záštitou Európskeho stabilizačného mechanizmu. Členské krajiny budú môcť čerpať úvery do výšky dvoch percent ich HDP. Vytvoril sa tiež garančný fond v rámci Európskej investičnej banky vo výške 25 mld. EUR, ktorý bude slúžiť na pomoc malým a stredným podnikom v EÚ. Poslednou časťou pomoci na úrovni EÚ je fond SURE, v rámci ktorého možno členským štátom poskytnúť výhodné úvery vo výške 100 mld. EUR. Celková výška odsúhlasenej pomoci teda momentálne dosahuje 540 mld. EUR, čo predstavuje štyri percentá HDP EÚ.⁴²

V rámci eurozóny zohráva v boji proti hospodárskym následkom COVID-19 dôležitú úlohu aj Európska centrálna banka, ktorá de facto drží chrbát členským štátom eurozóny, ktoré na realizáciu obrovskej finančnej pomoci budú nútené výrazne navýšiť svoj verejný dlh. ECB už 12. marca navýšila svoj program nákupu cenných papierov o 120 mld. EUR do konca roka 2020. Keďže to však nestačilo na ukludnenie finančných trhov, ECB v apríli navýšila limit nákupu cenných papierov o ďalších 750 mld. EUR, pričom otvorila program aj pre dlhopisy súkromných emitentov. Zároveň pripustila aj účasť gréckych dlhopisov v programe a zrušila limity na množstvo dlhopisov z jedného členského štátu eurozóny.⁴³ Toto rozhodnutie reálne znamená, že členské štáty môžu bez problémov emitovať veľké množstvo štátnych dlhopisov, keďže investori budú mať istotu, že ECB ich bude ochotná od nich odkúpiť v takmer neobmedzenom množstve.

Ak porovnáваме štátnu pomoc v súčasnosti so štátnou pomocou počas poslednej globálnej finančnej a hospodárskej krízy v rokoch 2008 a 2009, možno pozorovať viacero rozdielov. Po prvé, celková hodnota pomoci je dnes výrazne vyššia ako pred dekadou. Celková hodnota odsúhlasenej pomoci na globálnej úrovni dnes dosahuje 10 percent HDP a ak bude recesia trvať dlhšie, bude nutné túto pomoc ešte navýšiť. Po druhé, kým pred dekadou bolo v prvom kroku nutné zachraňovať veľké finančné skupiny, dnes prvá vlna pomoci smeruje do reálnej ekonomiky, v ktorej treba zachraňovať firmy zasiahnuté obmedzeniami pohybu a prepados spotreby. Po tretie, dnes sú štáty výrazne zadlženejšie ako pred dekadou, čo môže v prípade niektorých štátov viesť k otázke k udržateľnosti ich verejného dlhu a k ich monetárneho financovania.⁴⁴

Záver

Dnes už málokto pochybuje, že svetové hospodárstvo sa dostáva do najhlbšej svojej krízy od druhej svetovej vojny. Dvojité dopytové a ponukové šok vedie k hlbokému prepadu ekonomickej aktivity v mnohých štátoch sveta, čo povedie k hlbkej globálnej recesii. Jej dĺžku je momentálne stále veľmi ťažko odhadnúť, keďže návrat k normálnej ekonomickej aktivite bude v zásadnej miere závisieť od epidemiologickej situácie, ktorú nie je možné úplne predvídať. Ak napríklad nastane silnejšia dlhá vlna pandémie, svetové hospodárstvo zažije určite hlbší prepád a pomalšie oživenie. Predchádzajúce globálne pandémie nám pritom dokážu poskytnúť iba obmedzené množstvo použiteľných informácií, keďže svetové hospodárstvo sa od poslednej naozaj globálnej pandémie výrazne zmenilo a v dnešnej globálnej ekonomike sa následky pandémie šíria takými kanálmi, ktoré v minulosti nikdy neexistovali.

Hospodárska politika preto stojí pred najväčšou výzvou posledného storočia. Cieľom je zabezpečiť to, aby kríza nespôsobila stratu desiatok miliónov pracovných miest a aby došlo v dohľadnej dobe k oživeniu svetového hospodárstva. Pozitívom je, že vlády kľúčových ekonomík vo svetovom hospodárstve sa zaviazali k výraznej fiškálnej pomoci, veľkou neznámou však bude situácia chudobných rozvojových štátov, ktorých občania sa môžu stať hlavnými porazenými globálnej krízy spôsobenej globálnou pandemiou COVID-19. Bolo by

⁴² KOREŇ, M. (2020): Je to dobrá správa aj sklamanie: Čo (ne)obsahuje dohodnutý plán na záchranu ekonomiky EÚ.

⁴³ REUTERS (2020): Factbox: Global economic policy response to coronavirus crisis.

⁴⁴ ROUBINI, N. (2019): The Allure and Limits of Monetized Fiscal Deficits.

preto vhodné vypracovať koordinovaný postup boja proti hospodárskym následkom globálnej pandémie na globálnej úrovni takým spôsobom, aby boli zohľadnené aj možnosti chudobnejších štátov svetového hospodárstva. V opačnom prípade totiž môže byť práve táto globálna pandémia spúšťačom deglobalizácie a balkanizácie svetového hospodárstva.

Použitá literatúra:

1. BEA (2020): Gross Domestic Product, 1st Quarter 2020 (Advance Estimate). In: *BEA*, 29. 4. 2020. [Citované 29. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.bea.gov/news/2020/gross-domestic-product-1st-quarter-2020-advance-estimate>.
2. BECKER, E. (2020): How hard will the coronavirus hit the travel industry? In: *National Geographic*, 2. 4. 2020. [Citované 25. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.nationalgeographic.com/travel/2020/04/how-coronavirus-is-impacting-the-travel-industry/>.
3. BELL, R. A. – PRESCOTT, A – LACEY, H. (2020): What can the Black Death tell us about the global economic consequences of a pandemic? In: *The Conversation*, 3. 3. 2020. [Citované 22. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://theconversation.com/what-can-the-black-death-tell-us-about-the-global-economic-consequences-of-a-pandemic-132793>.
4. BOSLEY, C. (2020): Global \$6 Trillion Slump May Be Optimistic, Economists Warn. In: *Bloomberg*, 27. 4. 2020. [Citované 30. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-27/global-6-trillion-slump-may-be-optimistic-bloomberg-economics?srnd=premium-europe&sref=s7fwCCTR>.
5. BRAINERD, E. – SIEGLER, M. V. (2003): The economic effects of the 1918 influenza epidemic. *Discussion Paper Series at Centre for Economic Policy Research*, No. 3791.
6. CORREIA, S. – LUCK, S. – VERNER, E. (2020): Pandemics Depress the Economy, Public Health Interventions Do Not: Evidence from the 1918 Flu. *Working Paper*, 2020. [Citované 21. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.sbmfc.org.br/wp-content/uploads/2020/03/SSRN-id3561560.pdf>.
7. DAVIDSON, H. – FARRER, M. (2020): Coronavirus: fears of global slowdown grow as US stimulus fails to rally markets. In: *The Guardian*, 4. 3. 2020. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/04/coronavirus-fears-of-global-slowdown-grow-as-us-stimulus-fails-to-rally-markets>.
8. EGAN, M. (2020): How the coronavirus could spark a severe slowdown or recession in America. In: *CNN Business*, 26. 2. 2020. [Citované 23. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://edition.cnn.com/2020/02/26/economy/coronavirus-recession-consumer-spending/index.html>.
9. ELLIOTT, L. (2020): As eurozone records 3.8% slump ECB chief warns of worse to come. In: *The Guardian*, 30. 4. 2020. [Citované 1. 5. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/business/2020/apr/30/eurozone-suffers-record-slump-as-coronavirus-lockdown-reverses-growth>.
10. EUROSTAT (2020): GDP down by 3.8% in the euro area and by 3.5% in the EU. In: *Eurostat*, 30. 4. 2020. [Citované 1. 5. 2020.] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10294708/2-30042020-BP-EN.pdf/526405c5-289c-30f5-068a-d907b7d663e6>.
11. GARRETT, T. A. (2006): War and pestilence as labor market shocks: U.S. manufacturing wage growth 1914-1919. In: *Economic Inquiry*, 47(4), 711-725.
12. GARRETT, T. A. (2008): Pandemic Economics: The 1918 Influenza and Its Modern-Day Implications. In: *Review*, 90(Mar), s. 74-94.
13. GUPTA, A. G. – MOYER, C. A. – STERN, D. T. (2005): The economic impact of quarantine: SARS in Toronto as a case study. In: *Journal of Infection*, 50(5), 386-393.

14. HE, L. (2020): China's economy just shrank for the first time in decades. It could still eke out growth this year. In: *CNN Business*, 17. 4. 2020. [Citované 26. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://edition.cnn.com/2020/04/16/economy/china-economy-gdp/index.html>.
15. CHAZAN, G. – FLEMING, S. (2020): Germany wields 'bazooka' in fight against coronavirus. In: *Financial Times*, 13. 3. 2020. [Citované 1. 5. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ft.com/content/1b0f0324-6530-11ea-b3f3-fe4680ea68b5>.
16. IMF (2020): Policy Responses to COVID-19. In: *Imf.org*, 1. 5. 2020. [Citované 2. 5. 2020.] Dostupné na internete: https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19?fbclid=IwAR2dLXqioCESMNsWkVn1iVJypP1FM3Y79QwCe78QHcBEF_IkLH4ILP3T-8c#C.
17. KOREŇ, M. (2020): Je to dobrá správa aj sklamanie: Čo (ne)obsahuje dohodnutý plán na záchranu ekonomiky EÚ. In: *Euractiv*, 11. 4. 2020. [Citované 18. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ft.com/content/1b0f0324-6530-11ea-b3f3-fe4680ea68b5>.
18. LEE, J. W. - MCKIBBIN, W. J. (2004): Globalization and disease: The case of SARS. In: *Asian Economic Papers*, 3(1), 113-131.
19. LITKE, E. (2020): Fact check: Farmers are dumping milk because of change in demand, bottling limitations. In: *USA Today*, 10. 4. 2020. [Citované 27. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.politico.eu/article/coronavirus-europe-braces-for-return-of-wine-lakes-as-coronavirus-dampens-demand/>.
20. MALANIMA, P. (2019): The Economic Consequences of the Black Death. In: *L'impatto della 'Peste Antonina'*, edited by Elio Lo Cascio, 311–28. Bari: Edipuglia, 2012.
21. MILLER, J. et al. (2020): Weakest link in supply chain threatens car industry revival. In: *Financial Times*, 16. 4. 2020. [Citované 26. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ft.com/content/9d3b2243-5e26-4890-918f-ec1daee33ffb>.
22. MORROW, G. S. (2020): GDP Estimates For Q2 Collapse. In: *This Week on Wall Street*, 3. 4. 2020. [Citované 1. 5. 2020.] Dostupné na internete: <https://thisweekonwallstreet.com/gdp-estimates-for-q2-collapse/>.
23. NBS (2020): Strednodobá predikcia – Aktualizácia 1. štvrt'rok 2020. In: *NBS*, 29. 4. 2020. [Citované 1. 5. 2020.] Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_TS/200429/P1Q_2020_aktualizacia_media.pdf.
24. OTLEY, T. (2020): These airlines have received a bailout. In: *Business Traveller*, 1. 5. 2020. [Citované 25. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.businesstraveller.com/features/these-airlines-have-received-a-bailout/>.
25. RAVELO, J. L. – JERVING, S. (2020): COVID-19 — a timeline of the coronavirus outbreak. In: *Devex*, 2020. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.devex.com/news/covid-19-a-timeline-of-the-coronavirus-outbreak-96396>.
26. REUTERS (2020): Factbox: Global economic policy response to coronavirus crisis. In: *Reuters*, 14. 4. 2020. [Citované 29. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-economy-factbox/factbox-global-economic-policy-response-to-coronavirus-crisis-idUSKCN21W2AJ>.
27. ROUBINI, N. (2019): The Allure and Limits of Monetized Fiscal Deficits. In: *Project Syndicate*, 28. 10. 2019. [Citované 24. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ft.com/content/1b0f0324-6530-11ea-b3f3-fe4680ea68b5>.
28. ROUTH, D. (2008): The Economic Impact of the Black Death. In: *EH.Net Encyclopedia*, 20. 7. 2008. [Citované 22. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://eh.net/encyclopedia/the-economic-impact-of-the-black-death/>.
29. SUHARTONO, H. (2020): Coronavirus Has Wiped Out More Than 90% of International Flights. In: *Bloomberg*, 21. 4. 2020. [Citované 25. 4. 2020.] Dostupné na internete:

- <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-21/coronavirus-has-wiped-out-more-than-90-of-international-flights?sref=s7fwCCTR>.
30. TALEB, N. N. (2007): *The black swan: The impact of the highly improbable*. Random house, 2007. ISBN 978-0812973815.
 31. TAPPE, A. (2020): 30 million Americans have filed initial unemployment claims since mid-March. In: *CNN Business*, 30. 4. 2020. [Citované 30. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://edition.cnn.com/2020/04/30/economy/unemployment-benefits-coronavirus/index.html>.
 32. WAX, E. (2020): Europe braces for return of wine lakes as coronavirus dampens demand. In: *Politico.eu*, 27. 4. 2020. [Citované 27. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.politico.eu/article/coronavirus-europe-braces-for-return-of-wine-lakes-as-coronavirus-dampens-demand/>.
 33. WHO (2004): Summary of probable SARS cases with onset of illness from 1 November 2002 to 31 July 2003. In: *WHO Website*, 2004. [Citované 23. 4. 2020.] Dostupné na internete: https://www.who.int/csr/sars/country/table2004_04_21/en/.
 34. YGLESIAS, M. (2020): The economy shrunk at the fastest pace since the Great Recession. In: *Vox*, 29. 4. 2020. [Citované 29. 4. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.vox.com/2020/4/29/21241027/q1-gdp-report-coronavirus-recession>.

Kontakt:

doc. Ing. Tomáš Dudáš, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: tomas.dudas@euba.sk

EURÓPA 2020 A PLNENIE JEJ CIEĽOV V KRAJINÁCH V-4

EUROPE 2020 AND THE FULFILLMENT OF ITS GOALS IN V-4 COUNTRIES

Lubica Harakal'ová

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: lubica.harakalova@euba.sk

Abstrakt: Európa 2020 je strategický dokument, ktorý má zabezpečiť, aby sa Európska únia stala konkurencieschopnou, inkluzívnou a udržateľnou ekonomikou. Stratégia si stanovila 5 cieľov na úrovni EÚ a členské štáty si mohli stanoviť svoje národné ciele. Cieľom článku je popísať ako štáty V-4 plnia svoje národné ciele v jednotlivých prioritách v komparácii s cieľmi EÚ. V analýzach plnenia cieľov popisujeme zásadné problémy, ktoré tvoria prekážky spojené s plnením národných cieľov, ktoré vychádzajú z odporúčania Európskej komisie z roku 2019. V závere konštatujeme, že členské štáty V-4 vo veľkej miere svoje národné ciele plnia pred stanoveným termínom, otázkou je, či neboli stanovené málo ambiciózne. Pri analýze vychádzame z oficiálnych dokumentov a publikácii EÚ a štatistickej databázy Eurostat.

Kľúčové slová: Európa 2020, zamestnanosť, zmena klímy, vzdelávanie, chudoba

JEL klasifikácia: I2, J6, Q4

Abstract: Europe 2020 is a strategic document to ensure that the European Union becomes a competitive, inclusive and sustainable economy. The Strategy has set 5 targets at EU level and Member States have been able to set their national targets. The aim of the article is to describe how the V-4 countries meet their national targets in individual priorities in comparison with the EU targets. In the analysis of the achievement of objectives, we describe the fundamental problems that constitute obstacles to the achievement of the national objectives, which are based on the European Commission recommendation of 2019. In conclusion, the V-4 Member States largely meet their national targets before the deadline. whether they were not set ambitiously. The analysis is based on official documents and publications of the EU and Eurostat statistical database.

Key words: Europe 2020, employment, climate change, education, poverty

JEL Classification: I2, J6, Q4

Úvod

Slovensko, Česko, Maďarsko a Poľsko – členské štáty tzv. vyšehradskej štvorky a od roku 2004 členské štáty EÚ, majú spoločnú históriu, kultúru a ekonomiku a v určitom historickom období zdieľali aj spoločné územie. 5. februára 1991 bola obnovená spolupráca v rámci vyšehradskej spolupráce, ktorej cieľom bola podpora krajín strednej a východnej Európy. V roku 1993 bola konfigurácia pôvodne 3 členských krajín rozšírená na 4 členské krajiny, z dôvodu rozdelenia vtedajšieho Československa.

Spolupráca štátov V-4 po vstupe do EÚ nadobudla ešte väčší význam ako pred vstupom do EÚ, a to z toho dôvodu, že staré členské štáty boli v omnoho lepšej ekonomickej a sociálnej situácii ako nové členské štáty a preto bolo potrebné nájsť spôsob ako definovať spoločné ciele, záujmy a súdržnosť nielen v rámci krajín V-4, ale aj celého regiónu.¹

¹ KÁPOSZTA, J. – NAGY H.(2015): Status Report About The Progress of the Visegrad Countries in Relation to Europe 2020 Targets.

Podpora súdržného a vyváženého rozvoja regiónov predstavujú spoločne so zvyšovaním konkurencieschopnosti európskeho územia dva základné rozvojové ciele Európskej únie. Jedným z nástrojov dosiahnutia týchto cieľov sú rozvojové a strategické dokumenty EÚ. Strategickým dokumentom na obdobie do roku 2010 bola Lisabonská stratégia z roku 2000. Cieľom Lisabonskej stratégie bola radikálna ekonomická a sociálna obnova, vybudovanie znalostnej ekonomiky s udržateľným rastom, viac pracovných miest, zabezpečenie sociálnej súdržnosti, budovanie vedecko – výskumných kapacít. Nedostatkom stratégie bolo príliš veľa stanovených cieľov a priorít, ktoré si vzájomne si protirečili. Navyše nebol udaný presný časový rámec a takisto nebol stanovený spôsob vyhodnocovania plnenia cieľov. V roku 2005 bola Lisabonská stratégia prehodnotená (tzv. revízia Lisabonskej stratégie) a sústredila sa len na podporu ekonomického rastu a zamestnanosti. Podľa mnohých autorov bola Lisabonská stratégia neúspešná, pričom podľa hodnotení Európskej komisie bolo toto zlyhanie spôsobené najväčším rozšírením EÚ z 15 na 27 krajín, ako aj vplyvom hospodárskej krízy.

Napriek podobným historickým, politickým a hospodárskym črtám členov Vyšehradskej štvorky (ďalej V-4) disponovali jednotlivé krajiny na začiatku nového tisícročia rozdielnymi východiskovými ekonomickými a sociálnymi podmienkami, čo sa tiež odrazilo už pri naplňaní Lisabonskej stratégie. Kvantifikované ciele sa z pohľadu V-4 (ani z hľadiska EÚ ako celku) naplniť nepodarilo. Najmä nepriaznivý trend v oblastiach výskumu a vývoja či životného prostredia zostal výzvou pre ďalšie obdobie.²

V marci roku 2010 predstavil vtedajší predseda Európskej komisie José Manuel Barroso plán – stratégiu Európa 2020, ktorá má pomôcť vytvoriť z EÚ inteligentné, udržateľné a inkluzívne hospodárstvo, ktoré zabezpečí vysokú mieru zamestnanosti, produktivity a sociálnej súdržnosti.³ Stratégia obsahuje 3 priority, 5 cieľov a 7 iniciatív. Priority boli definované takto:

- Inteligentný rast: vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii.
- Udržateľný rast: podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje.
- Inkluzívny rast: podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť.

Uvedené priority sa prekrývajú a navzájom sa dopĺňajú. Stanovenie priorít je stanovené všeobecne a preto sa konkretizujú ciele, ktoré by mala Európska únia dosiahnuť do roku 2020. Stratégia stanovila 5 ambiciózných cieľov v oblasti zamestnanosti, inovácií, vzdelávania, zmiernenia chudoby a klímy a energetiky. Európska komisia s prihliadnutím na rozmanitosť členských štátov umožnila národným vládam stanoviť si vlastné národné ciele, ktoré mohli byť aj menej prísne ako sú stanovené ciele pre EÚ ako takú. Tiež spôsob akým tieto ciele budú dosiahnuté nie sú rovnaké pre členské krajiny EÚ.⁴

Okrem stanovenia cieľov, ktoré sú na rozdiel cieľov Lisabonskej stratégie, jasne kvantifikované a merateľné, Európska komisia stanovila systém monitorovania a kontroly plnenia cieľov národnými vládami členských štátov EÚ. EÚ určila nové nástroje určené na riešenie makroekonomických nerovnováh a novú pracovnú metódu – európsky semester – zameranú na každoročné hodnotenie hospodárskych a rozpočtových priorít v tom istom čase. Okrem iného cieľom európskeho semestra je lepšia koordinácia politik v rámci celej EÚ.

² STANÍČKOVÁ, M. – POLEDNÍKOVÁ, E. – SKOKAN, K.(2011): Konkurencieschopnosť a súdržnosť v zemích V4 po Lisabonskej stratégii.

³ OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPA 2020 Stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu

⁴ COM (2010), *Communication from the Commission, EUROPE 2020 (A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth)*, 3 March, Brussels, http://europa.eu/press_room/pdf/complet_en_barroso___007_-_europe_2020_-_en_version.pdf (24.11.2014).

Tabuľka 1: Ciele Európa 2020 v rámci Európskej únie

Oblasť	Cieľ
Zamestnanosť	Miera zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 – 64 rokov by sa mala zvýšiť na minimálne 75 %
Výskum a vývoj	Investovať 3 % HDP do výskumu a vývoja
Zmena klímy a energetická udržateľnosť	Znížiť emisie skleníkových plynov o 20 % (alebo za predpokladu širšej globálnej dohody až o 30 %) oproti úrovňam z roku 1990
	Zvýšiť podiel o 20 % energie z obnoviteľných zdrojov v celkovej spotrebe energie
	dosiahnuť 20-percentný nárast efektívnosti vo využívaní energie
Vzdelávanie	Zníženie miery predčasného ukončenia školskej dochádzky pod 10 %
	Minimálne 40 % podiel obyvateľov vo veku 30 – 34 rokov, ktorí majú ukončené vysokoškolské vzdelanie
Boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu	Aspoň o 20 miliónov znížiť počet osôb, ktorým hrozí chudoba a sociálne vylúčenie

Prameň : Európska komisia

Plnenie cieľov stratégie Európa 2020 monitorované prostredníctvom rámca európskeho semestra znamená, že vlády členských štátov EÚ musia každý rok v apríli vypracovať dve správy o pokroku pri dosahovaní vnútroštátnych cieľov v rámci stratégie Európa 2020. Členské štáty predkladajú dva kľúčové národné dokumenty: plány pre zdravé verejné financie v rámci programov stability (členovia eurozóny) alebo konvergenčných programov (ostatné členské štáty EÚ) a reformné a iné opatrenia na dosiahnutie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu v rámci národných programov reforiem. Obe správy sú plnohodnotnou súčasťou tvorby vnútroštátnych rozpočtov a aj európskeho semestra. Do celého procesu prípravy sú zapojené regionálne a miestne orgány, sociálni partneri a ďalšie zainteresované strany, aby bola zaistená široká podpora pre uplatňovanie politik EÚ. Prostredníctvom európskeho semestra Európska komisia koordinuje hospodárske politiky členských štátov EÚ. EK každoročne vydáva odporúčania pre jednotlivé členské štáty s cieľom správne analyzovať hospodársku a sociálnu situáciu členských štátov.

Pri vyhodnocovaní plnenia cieľov sme vychádzali zo štatistickej databázy Eurostat, časti upravenej špecificky po potreby vyhodnocovania Stratégie Európa 2020, ktorá uvádza dosiahnuté plnenie cieľov pre jednotlivé krajiny v kumulatívnej tabuľke. Pri analýze dosiahnutých cieľov jednotlivých štátov sme vychádzali z odporúčaní, ktoré vydáva Európska komisia v rámci rámca európskeho semestra pre sledované krajiny (Slovensko, Česko, Poľsko, Maďarsko). Interpretáciu výsledkov sme podporili vedeckými článkami autorov, ktoré sa venujú danej problematike v kontexte štátov V-4.

Analytickú časť sme doplnili oficiálnymi publikáciami EÚ, ktoré sa jednotlivým cieľom venujú kumulatívne alebo parciálne. Pri vyhodnocovaní plnenia cieľov sú v niektorých prípadoch dostupné údaje len z roku 2018 (resp. pri ciele zmena klímy a energetická udržateľnosť sú údaje dostupné len z roku 2017), pri niektorých cieľoch sú údaje aktualizované už pre rok 2019. Pre prehľadnejšie znázornenie plnenia stanovených národných cieľov je ich priebežné plnenie uverejnené v sieťových grafoch v komparácii s cieľom EÚ. Niektoré ciele

však graficky nemožno znázorniť, nakoľko ciele sú stanovené kvantitatívne a výsledky by boli v grafoch zobrazené nesprávne.

1 Plnenie cieľov Európa 2020 v krajinách V-4

Hlavným cieľom stratégie Európa 2020 je zabezpečenie vysokej úrovne zamestnanosti, produktivity a sociálnej súdržnosti v členských štátoch EÚ s čo najmenším vplyvom na životné prostredie. V tejto časti článku budeme vyhodnocovať stav plnenia jednotlivých národných cieľov v krajinách V-4 podľa indikátorov a cieľov tak, ako si ich stanovili členské štáty V-4.

1.1 Zamestnanosť

Trh práce a zamestnanosť patria dlhodobo medzi hlavné výzvy európskej i svetovej ekonomiky. Zamestnanosť v každej ekonomike je úzko spojená s dynamikou a výkonnosťou ekonomiky, jej konkurenčnou schopnosťou.⁵ V rámci stratégie Európa 2020 je zamestnanosť kľúčovým integrujúcim faktorom v rámci cieľov Európa 2020. Vyššie vzdelanie obyvateľstva zabezpečí vyššiu zamestnateľnosť, vyššia zamestnanosť zabezpečí znižovanie chudoby a vyšší hospodársky rast.

Zamestnanosť krajín V-4 bola ovplyvnená transformáciou ekonomiky v 90-tych rokoch, štandardizáciou ekonomického prostredia po roku 1998, kulmináciou nezamestnanosti v roku 2001, vstupom do Európskej únie v roku 2004, obdobím ekonomického rastu, nástupom finančnej a ekonomickej krízy v roku 2008, ktorý ovplyvňuje stav ekonomiky až po súčasnosť.⁶

Nárast účasti občanov na zamestnanosti, resp. rast miery zamestnanosti osobitne znevýhodnených nezamestnaných a ich zotrvanie na trhu práce je hlavnou ochranou pred chudobou a sociálnym vylúčením.⁷ Základným nástrojom dosiahnutia cieľa rastu a zamestnanosti je vhodne koncipovaná komplexná hospodárska politika, zameraná v kontexte nášho príspevku na ekonomický rast a konkurencieschopnosť, dosiahnutie vysokej miery zamestnanosti a primeranej kvality života ako predpokladu vytvorenia súdržnej a politicky stabilnej spoločnosti.⁸

Od implementácie stratégie Európa 2020 vzrástla zamestnanosť v EÚ vo vekovej skupine 20 – 64 rokov z 70,1 % v roku 2015 na 73,2 v roku 2018, v roku 2008 bola zamestnanosť na úrovni 70,2 %.⁹ Zlepšila sa účasť mladých na pracovnom trhu a znížili sa rozdiely medzi mužmi a ženami, napriek tomu pretrvávajú rozdiely v mzdách, hoci ženy vykazujú vyššiu výkonnosť z pohľadu rovnakého vzdelania.¹⁰

Tabuľka 2: Zamestnanosť v krajinách V-4 (v %)

	<i>Slovensko</i>	<i>Česko</i>	<i>Poľsko</i>	<i>Maďarsko</i>	<i>EÚ</i>
<i>2015</i>	67,70	74,80	67,80	68,90	70,1
<i>2016</i>	69,80	76,70	69,30	71,50	71,1
<i>2017</i>	71,10	78,50	70,90	73,30	72,2
<i>2018</i>	72,40	79,90	72,20	74,40	73,2

⁵ RIEVAJOVÁ, E. – KLIMKO, R. (2015): Východiská a prístupy k zabezpečeniu rastu zamestnanosti v kontexte Stratégie zamestnanosti s. 19-34.

⁶ TIRUNEH, M. – ŠTEFÁNIK, M. a kolektív. (2014): Trh práce na Slovensku: Analýzy a prognózy.

⁷ RIEVAJOVÁ, E. – KLIMKO, R. (2015): Východiská a prístupy k zabezpečeniu rastu zamestnanosti v kontexte Stratégie zamestnanosti, s. 19-34.

⁸ RIEVAJOVÁ, E. – KLIMKO, R. (2015): Východiská a prístupy k zabezpečeniu rastu zamestnanosti v kontexte Stratégie zamestnanosti, s. 19-34.

⁹ EUROSTAT (2020): Europe 2020: Headline Indicators Scoreboard.

¹⁰ EUROPEAN COMMISSION (2019) Jobs, Growth, Investment Employment, Social Affairs, Skills and and Competitiveness Labour Mobility, Responsible for Eurostat in Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support The Europe 2020 Strategy 2018 edition, s. 8.

Národný cieľ	72	75	71	75	75
--------------	----	----	----	----	----

Prameň: Eurostat

Členské štáty V-4 Česko a Maďarsko si stanovili cieľ v zamestnanosti na úrovni EÚ, Slovensko a Poľsko nižší. Už v roku 2018 štáty V-4 splnili svoje národné ciele, okrem Maďarska, ktoré však malo cieľ na úrovni EÚ. Pokiaľ by však pokračoval rovnaký trend zamestnanosti je predpoklad, že aj Maďarsko svoj národný, ale zároveň aj cieľ EÚ splní.

Priaznivý vývoj na trhu práce na Slovensku, vyznačujúci sa rastúcou zamestnanosťou a historicky nízkymi mierami nezamestnanosti, pokračuje. Zároveň pokračuje aj problém s dlhotrvajúcou nezamestnanosťou, so zamestnanosťou mladých ľudí a Rómov. Významným problémom sa stáva nedostatok pracovných síl. Tiež sú zaznamenané veľké regionálne rozdiely na trhu práce, na východnom Slovensku je vyššia nezamestnanosť a na západnom Slovensku je nedostatok pracovných síl.¹¹

Český trh práce vykazuje veľmi dobré výsledky, aj tu existujú rezervy - predovšetkým vo vzťahu k ženám: nie je dostatočne využívaný potenciál žien s malými deťmi, miera zamestnanosti žien je výrazne nižšia oproti mužom a takisto je výrazný rozdiel v mzdách medzi mužmi a ženami v neprospech žien. Nízka zamestnanosť je pozorovaná pri občanoch s nízkou kvalifikáciou (ktorí však tvoria nízke percento populácie) a občanov so zdravotným postihnutím a preto bude potrebné posilniť pôsobenie verejných služieb zamestnanosti smerom k znevýhodneným skupinám obyvateľstva.¹²

K dobrým výsledkom poľského trhu práce prispievali v posledných rokoch priaznivé makroekonomické podmienky. Miera zamestnanosti sa naďalej zvyšovala a miera nezamestnanosti sa v roku 2018 po niekoľkých rokoch poklesu stabilizovala na historicky nízkej úrovni necelých 4%. K nižšej miere zamestnanosti žien prispieva systém sociálnych dávok, ktorý na jednej strane zmierňuje chudobu, ale na druhej strane nemotivuje k nástupu do práce. Zníženie odchodu veku do dôchodku viedlo v Poľsku k odchodu starších zamestnancov z trhu práce, aj tento faktor viedol k zvýšenému dopytu po pracovnej sile.¹³

Celková miera zamestnanosti v Maďarsku sa vďaka silnému hospodárskemu rastu výrazne zlepšila, táto situácia sa však neprejavila u všetkých skupín obyvateľstva rovnako. Rozdiely v zamestnanosť medzi mužmi a ženami sú podobné ako v Česku. Znevýhodnené skupiny sú rozšírené o skupinu Rómov, pričom zacielenie aktivít na zvýšenie zamestnanosti týchto skupín obyvateľstva nie sú dostatočne účinné. Takisto EK konštatuje, že doba podpory v nezamestnanosti (3 mesiace) je v Maďarsku jedna z najnižších a táto doba nie je dostatočne dlhá na nájdenie si zamestnania.¹⁴

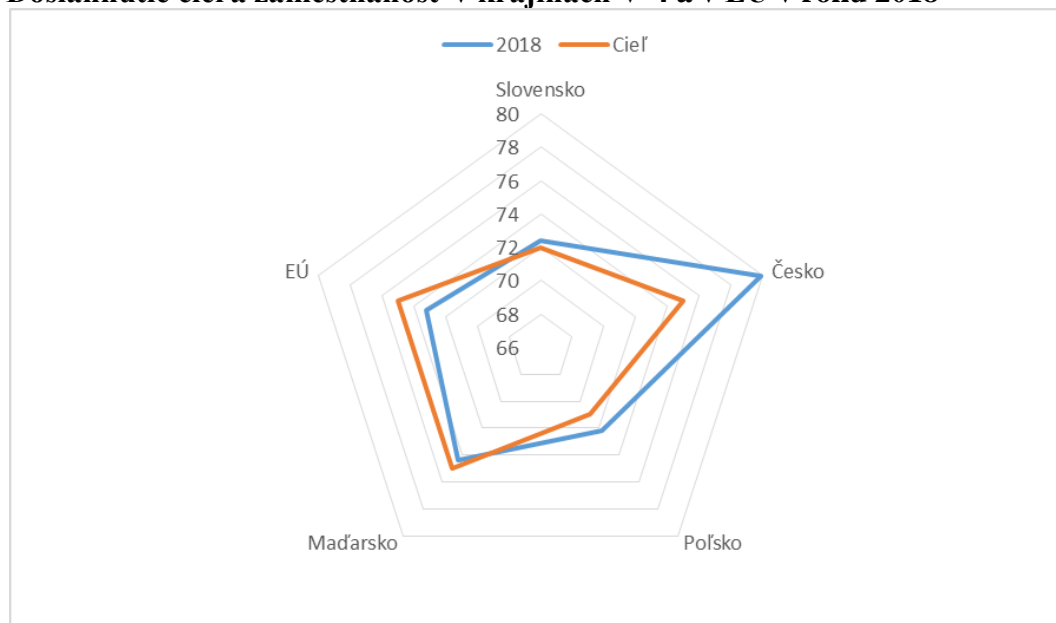
¹¹ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2019 (2019/C 301/25).

¹² ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Česka na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Česka na rok 2019 (2019/C 301/03).

¹³ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Poľska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Poľska na rok 2019 (2019/C 301/21).

¹⁴ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Maďarska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Maďarska na rok 2019 (2019/C 301/17).

Graf 1: Dosiahnutie cieľ'a zamestnanosť v krajinách V-4 a v EÚ v roku 2018

Prameň: Eurostat, vlastné spracovanie

1.2 Výskum a vývoj

Vedecko-technické a technologické znalosti sú kľúčovým determinantom výroby s vyššou pridanou hodnotou (aspoň na určitú dobu) a súčasne prinášajú trvalú komparatívnu výhodu. Krajiny V-4 musia neustále zvyšovať tento rastúci trend, pretože cieľom EÚ v rámci prijatej stratégie Európa 2020 je vybudovať do roku 2020 inteligentné, udržateľné a inkluzívne európske hospodárstvo, ktoré stanoví výšku výdavkov na výskum a vývoj na 3 % HDP.¹⁵

Podiel nákladov na vedu a výskum ako percento HDP v EÚ počas sledovaného obdobia stagnovala, aj keď bol zaznamenaný mierny nárast z 2,03 % v roku 2015 na 2,12 % v roku 2018, takisto za 10 rokov sa tento podiel zvýšil veľmi mierne z 1,83 % v roku 2008.¹⁶ Podnikateľský sektor tvoril z týchto výdavkov najväčší podiel, a to 66,0 % z celkových výdavkov na vedu výskum a zároveň klesol podiel vládnych výdavkov na vedu a výskum z 12,9 % v roku 2008 na 11,2 % v roku 2018.¹⁷

Tabuľka 3: Podiel HDP na vedu a výskum (v %) v krajinách V-4 a v EÚ

	<i>Slovensko</i>	<i>Česko</i>	<i>Poľsko</i>	<i>Maďarsko</i>	<i>EÚ</i>
2015	1,16	1,93	1	1,35	2,03
2016	0,79	1,68	0,96	1,19	2,04
2017	0,89	1,79	1,03	1,33	2,08
2018	0,84	1,93	1,21	1,53	2,12
<i>Národný cieľ</i>	1,2	1	1,7	1,8	3

Prameň: Eurostat

¹⁵ RUŽEKOVÁ, V. – KAŠŤÁKOVÁ, E. – ŽATKO, M.(2016): Comparison of the V4 Economies According to International Competitiveness Indices and the Basic Pillars of the Knowledge Economy, s. 836.

¹⁶ EUROSTAT (2020): Europe 2020: Headline Indicators Scoreboard.

¹⁷ EUROPEAN COMMISSION (2019) Jobs, Growth, Investment Employment, Social Affairs, Skills and and Competitiveness Labour Mobility, Responsible for Eurostat in Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support The Europe 2020 Strategy 2019 edition, s. 10, 37.

Štáty V-4 si stanovili v oblasti vedy a výskumu málo ambiciózne ciele v porovnaní s cieľom EÚ, pričom cieľ splní pravdepodobne len Česko aj to z dôvodu nízko nastaveného cieľa – len 1 % podiel HDP na vedu a výskum. Avšak okrem Slovenska je zaznamenaný v ostatných troch štátoch V-4 stúpajúci trend percentuálneho podielu HDP do vedy a výskumu, len na Slovensku je evidovaný od roku 2015 neustály pokles. Faktom je, že aj na úrovni EÚ sa pravdepodobne cieľ nepodarí splniť aj napriek tomu, že podiel HDP na vedu a výskum sa zvyšuje, ale veľmi pomalým tempom.

Roztrieštený výskumný systém na Slovensku oslabuje efektivitu verejných investícií do výskumu a vývoja pri zvyšovaní kvality vedeckého výskumu a nepriťahuje súkromné financovanie. Existuje neúčinná kooperácia medzi aktérmi v oblasti vedy a výskumu tiež je nízky podiel zainteresovanosti podnikateľského sektora na vede a výskume a celkovo sa nachádza hlboko pod európskym priemerom.¹⁸

Podobná situácia je aj v Česku, kde chýba synergia medzi vládnu finančnou podporou a tiež slabá spolupráca medzi súkromným sektorom a akademickou obcou.¹⁹ V Poľsku bránia spolupráci medzi súkromným sektorom a vedeckými inštitúciami zložité administratívne postupy a častokrát obmedzené zručnosti akademických pracovníkov.²⁰ Podnikový výskum a vývoj v Maďarsku je sústredený v niekoľkých veľkých podnikoch, ktoré sú prevažne v zahraničnom vlastníctve, a využíva štedré štátne pomoci.²¹

Už teraz je jasné, že dosiahnutie plného cieľa stratégie Európa 2020 je pre krajiny V-4 nerealistické. Z dlhodobého hľadiska, ak je to skutočne tak, je moderná vláda v rozvinutých krajinách náchylnejšia na to, aby tlačila výdavky na výskum a vývoj zo strany vládneho sektora, pokiaľ ide o ich optimálny faktor ako jeden z faktorov hospodárskeho rastu. Hnacou silou musí potom byť podnikateľský sektor. Hospodársky rast je preto jedným z faktorov, ktorý treba brať do úvahy pri rozhodovaní o optimálnych výdavkoch na výskum a vývoj alebo o intenzite výskumu a vývoja.²²

K lepším výsledkom v oblasti inovácií aj transferu technológií by prispela podpora spolupráce medzi štátnymi podnikmi, inštitúciami a súkromnými podnikmi a to vo všetkých štátoch V-4. Kooperácia medzi štátnym a súkromným sektorom je najväčšou prekážkou plnenia cieľa v oblasti vedy a výskumu v rámci stratégie Európa 2020.

¹⁸ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2019 (2019/C 301/25).

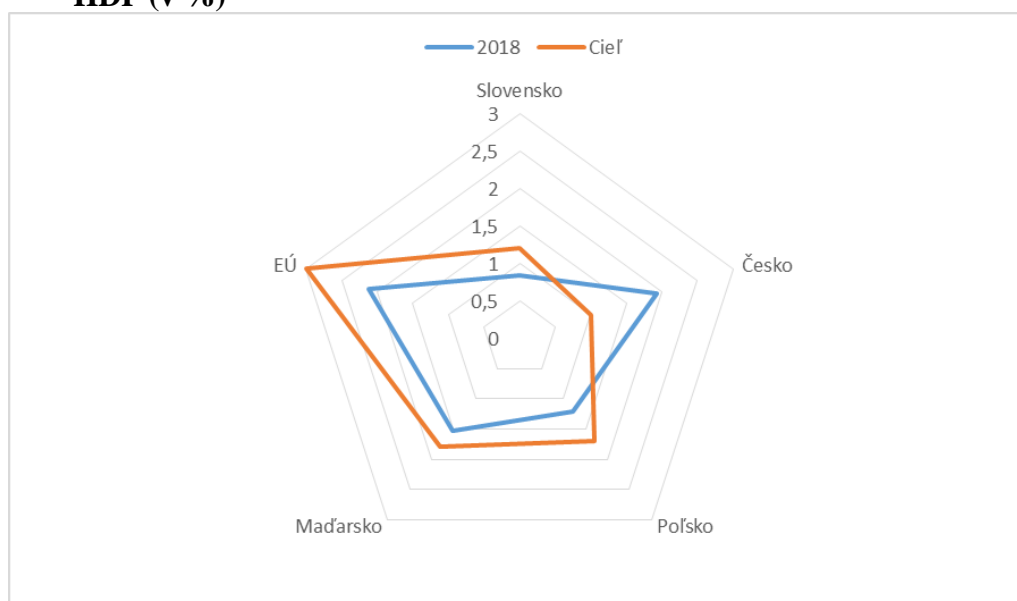
¹⁹ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Česka na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Česka na rok 2019 (2019/C 301/03).

²⁰ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Poľska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Poľska na rok 2019 (2019/C 301/21).

²¹ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Maďarska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Maďarska na rok 2019 (2019/C 301/17).

²² BOCKOVA, N. – MELUZIN, T. – SKAPA, S. (2017): Europa 2020 Strategy target in R&D sector: Visegrad group countries.

Graf 2: Dosiachnutie cieľa veda a výskum v krajinách V-4 a v EÚ ako podiel na celkovom HDP (v %)

Prameň: Eurostat, vlastné spracovanie

1.3 Zmena klímy a energetická udržateľnosť

Zmena klímy môže drasticky zmeniť životné prostredie na celom svete a narušiť tak fungovanie celého ekosystému ako základu fungovania súčasnej modernej spoločnosti. Ako príspevok k zabráneniu nebezpečnej úrovne globálneho otepľovania sa EÚ zaviazala drasticky znížiť svoje emisie skleníkových plynov a nastúpiť cestu k dosiahnutiu nízkouhlíkovej ekonomiky. Súčasťou udržateľného rastu v rámci stratégie Európa 2020 je zvýšenie podielu energie z obnoviteľných zdrojov z celkovej spotrebovanej energie a zároveň znížiť celkovú spotrebovanú energiu zvyšovaním energetickej účinnosti.

1.3.1 Znižovanie emisií skleníkových plynov

Znižovanie emisií vypúšťaných do ovzdušia je hlavným cieľom v tejto oblasti v kontexte stratégie Európa 2020. Cieľ – zníženie emisií o 20 % do roku 2020 oproti referenčnej hodnote v roku 1990 sa podarilo dosiahnuť, keď v rámci EÚ sa prekročil cieľ, zníženie emisií bolo dosiahnuté v roku 2017 a to až o 21,66 %.²³

Štátom V-4 sa cieľ v znižovaní emisií skleníkových plynov darí plniť, aj keď najintenzívnejšiemu znižovaniu emisií dochádzalo do roku 2014 a to z najrôznejších dôvodov – nižšou ekonomickou aktivitou, zvyšovaním účinnosti, technologickými inováciami. Od roku 2014 dochádza k miernemu nárastu emisií a to predovšetkým oživením ekonomického rastu v pokrízovom období, a to najmä v doprave a v priemysle.

Tabuľka 4: Emisie skleníkových plynov (v %, 1990 = 100%)

	Slovensko	Česko	Poľsko	Maďarsko	EÚ
2015	56,91	64,8	82,6	65,12	78,11
2016	57,62	65,81	84,45	65,58	77,81
2017	59,22	65,31	87,65	68,49	78,34
Národný cieľ	87	91	86	90	80

Prameň: Eurostat

²³ EUROSTAT (2020): Europe 2020: Headline Indicators Scoreboard.

Nárast emisií je zaznamenaný vo všetkých štátoch V-4, pričom dôvody sú rovnaké ako v EÚ a doplnené špecifikami jednotlivých štátov. Napriek tomu štáty V-4 plnia svoje národné ciele.

V českej energetike dominuje uhlie, ktoré je najvýznamnejším zdrojom emisií uhlíka a ktorého spaľovanie výrazne ohrozuje kvalitu miestneho ovzdušia. V posledných piatich rokoch výrazne vzrástli emisie skleníkových plynov z cestnej dopravy.²⁴ Polovicu Maďarska výrazne ohrozujú riziká vyplývajúce z klimatických mien a to v podobe záplav alebo naopak sucha. Hlavnými zdrojmi znečistenia je spaľovanie tuhých palív v domácnostiach, poľnohospodárstve a emisie z dopravy.²⁵

1.3.2 Podiel obnoviteľných zdrojov na celkovej spotrebe energie

Najväčší podiel spotreby obnoviteľnej energie v rokoch 2010 – 2015 v Slovenskej republike, Českej republike, Maďarsku a Poľsku predstavovala energia vyrobená z tuhej biomasy. Na druhej strane najnižší podiel obnoviteľnej energie v spotrebe v Slovenskej republike a Českej republike predstavuje veterná energia, v Maďarsku solárna energia a v Poľsku geotermálna energia.²⁶

Podiel energie z obnoviteľných zdrojov závisí okrem iného od prírodných zdrojov členských štátov EÚ. Faktom je, že najviac energie z obnoviteľných zdrojov sa získavalo do roku 2014, kedy sa ich podiel takmer zdvojnásobil, od tohto obdobia sa podiel energie z obnoviteľných zdrojov zvyšuje len pomaly.²⁷

Tabuľka 5: Podiel obnoviteľných zdrojov na celkovej spotrebe energie (v %)

	<i>Slovensko</i>	<i>Česko</i>	<i>Poľsko</i>	<i>Maďarsko</i>	<i>EÚ</i>
<i>2015</i>	12,88	15,07	11,74	14,50	16,73
<i>2016</i>	12,03	14,93	11,27	14,32	17,00
<i>2017</i>	11,47	14,80	10,96	13,52	17,47
<i>2018</i>	11,90	15,15	11,28	12,49	17,98
<i>Národný cieľ</i>	14	13	15	13	20

Prameň: Eurostat

Hoci Slovensko a Poľsko sú od splnenia svojich národných cieľov ďalej na rozdiel od Česka a Maďarska, ale predpokladá sa, že všetky štáty V-4 svoje národné ciele splnia.

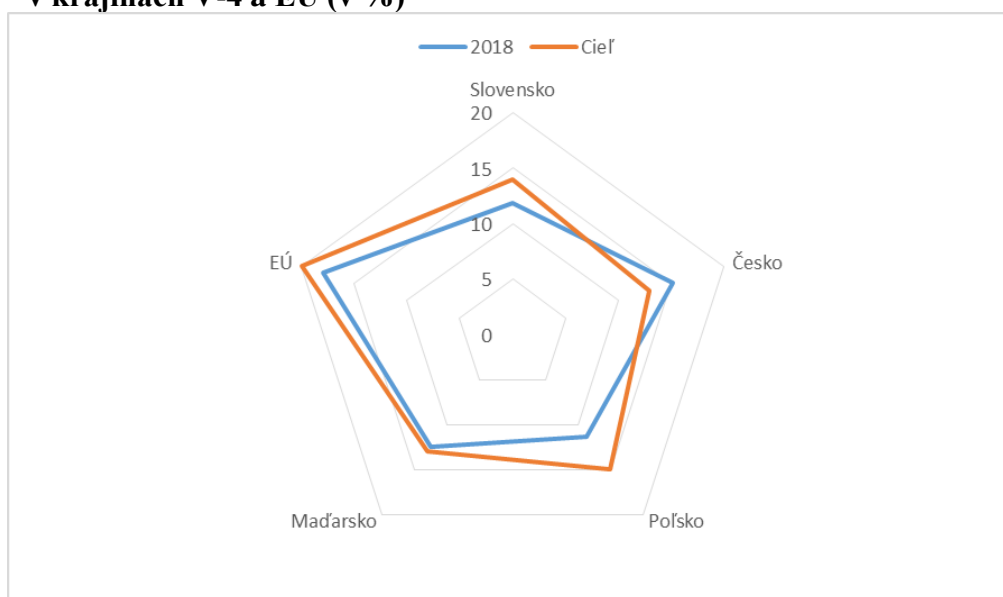
²⁴ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Česka na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Česka na rok 2019 (2019/C 301/03).

²⁵ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Maďarska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Maďarska na rok 2019 (2019/C 301/17).

²⁶ ČERYOVÁ, D. – TURČEKOVÁ, N. – SVETLANSKÁ, T. – KAPUSTOVÁ, Z. – ĎURIŠOVÁ, E. (2018): Renewable Energy Market in V4 Countries, s. 931.

²⁷ EUROPEAN COMMISSION (2019) Jobs, Growth, Investment Employment, Social Affairs, Skills and and Competitiveness Labour Mobility, Responsible for Eurostat in Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support The Europe 2020 Strategy 2019 edition, s. 51.

Graf 3: Dosiahnutie cieľa podielu obnoviteľných zdrojov na celkovej spotrebe energie v krajinách V-4 a EÚ (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

V Maďarsku bude potrebné pripraviť najmä energetickú infraštruktúru, ktorá bude pochádzať z decentralizovaných zdrojov obnoviteľnej energie.²⁸ Existujúce legislatívne prostredie v Poľsku týkajúce sa predpisov aj o pevninských veterných elektrárnach môže brániť investíciám na trhoch s elektrinou a plynom a v dlhodobom horizonte ovplyvniť konkurencieschopnosť poľskej energetiky a energeticky náročných priemyselných odvetví.²⁹

1.3.3 Nárast efektívnosti vo využívaní zdrojov

Cieľom stratégie Európa 2020 je zvýšiť energetická účinnosť o 20 %. V absolútnom vyjadrení to znamená, že do roku 2020 bude spotreba energie v EÚ by nemala prekročiť 1 483 Mtoe (milión ton ropného ekvivalentu) primárnej energie alebo 1 086 Mtoe konečnej energie.³⁰

Zvyšovanie energetickej účinnosti a znižovanie energetickej náročnosti je oblasť, do ktorej by krajiny V-4 mali investovať z dôvodu pomerne malej veľkosti svojich ekonomík, absencie základných energetických zdrojov a vysokej závislosti od vonkajšieho dopytu.

Investície do energetickej účinnosti, najmä v sektore budov, a environmentálne technológie môžu byť zdrojom zeleného rastu a pomôžu zachovať vzácne prírodné zdroje.³¹

²⁸ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Maďarska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Maďarska na rok 2019 (2019/C 301/17).

²⁹ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Poľska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Poľska na rok 2019 (2019/C 301/21).

³⁰ EUROSTAT (2020): Europe 2020: Headline Indicators Scoreboard.

³¹ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2019 (2019/C 301/25).

Tabuľka 6: Spotreba primárnej energie (v Mtoe)

	<i>Slovensko</i>	<i>Česko</i>	<i>Poľsko</i>	<i>Maďarsko</i>	<i>EÚ</i>
<i>2015</i>	15,22	39,74	90,06	23,30	1531,61
<i>2016</i>	15,37	40,04	94,83	23,74	1544,93
<i>2017</i>	16,15	40,35	99,16	24,50	1562,40
<i>2018</i>	15,79	40,39	101,06	24,49	1551,92
<i>Národný cieľ</i>	16,4	39,6	96,4	24,1	1483

Prameň: Eurostat

Energetická náročnosť českého hospodárstva zostáva naďalej jednou z najvyšších v Únii, keďže energetická účinnosť sa zlepšuje len pomaly, najmä pokiaľ ide o budovy. Energeticky najnáročnejšie sú priemysel a bývanie. Zlepšením energetickej účinnosti môže Česko zvýšiť svoju konkurencieschopnosť, a to vďaka zníženiu nákladov domácností a podnikov na energiu, rozvoji ekologickejších odvetvia a posunu v hodnotovom reťazci.³²

V Maďarsku je nízka najmä energetická účinnosť stavieb určených na bývanie, takisto sa zvyšuje spotreba primárnej energie.^{33, 34}

Analýza dokázala, že ekologizácia ekonomiky je jednoduchšia pre relatívne nové členské štáty ako pre ostatné členské štáty EÚ. Na rozdiel od všeobecne známych „proekologických“ krajín, ostatné (predovšetkým nové členské štáty) ešte nezískali takúto povest', hoci chránia prírodné prostredie na vynikajúcej úrovni a vytvárajú nové príležitosti pre ekologické hospodárstvo.³⁵

1.4 Vzdelávanie

Základným pilierom hospodárskeho rastu môže byť kvalitne organizované vzdelanie – vzdelávací systém, ako aj systémová účinnosť vedy, výskumu, vývoja a inovácie. Vzdelávacia politika v EÚ je založená na koordinácii vzdelávania a odbornej prípravy v kompetencii jej členských štátov. Národné vlády členských štátov sú zodpovedné za vzdelávacie systémy, ale spolupracujú na úrovni EÚ, aby dosiahli svoje spoločné ciele.

Národné vlády hľadajú vhodnú štruktúru vzdelávacích systémov, pričom často hľadajú vzor v systémoch vzdelávania severských štátoch EÚ napr. Dánska a Fínska. Avšak ako konštatujú Palaščíková a kol. „vzdelávacie systémy v jednotlivých členských štátoch EÚ sú rôzne a pracujú podľa rôznych pravidiel. Preto riešenie jednotlivých problémov v oblasti – vzdelanie nemožno zovšeobecniť, malo by sa však predpokladať podľa podmienok a – potreby konkrétnych krajín.“³⁶

1.4.1 Predčasné ukončenie školskej dochádzky

Súčasný pracovný trh EÚ vyžaduje od mladých ľudí minimálne stredoškolské vzdelanie. Mladí ľudia, ktorí predčasne ukončia vzdelanie alebo odbornú prípravu sú vystavení riziku, že si ťažšie hľadajú prácu, prípadne si nájdu prácu s nízkym príjmom, čo ich v budúcnosti vystavuje chudobe a sociálnemu vylúčeniu.

³² ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Česka na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Česka na rok 2019 (2019/C 301/03)

³³ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Maďarska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Maďarska na rok 2019 (2019/C 301/17)

³⁴ EUROPEAN COMMISSION (2019) Jobs, Growth, Investment Employment, Social Affairs, Skills and and Competitiveness Labour Mobility, Responsible for Eurostat in Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support The Europe 2020 Strategy 2019 edition, s. 96.

³⁵ GRUDZIŃSKI, A. - SULICH, A. (2018): Green European Integration, s. 371.

³⁶ PALAŠČÁKOVÁ, D. – KOLVEKOVÁ, G. – PALAŠČÁKOVÁ, L.(2018):Integration Processes and Cooperation of the European Union Countries in the Scope of Education and Training Policy, s. 1144.

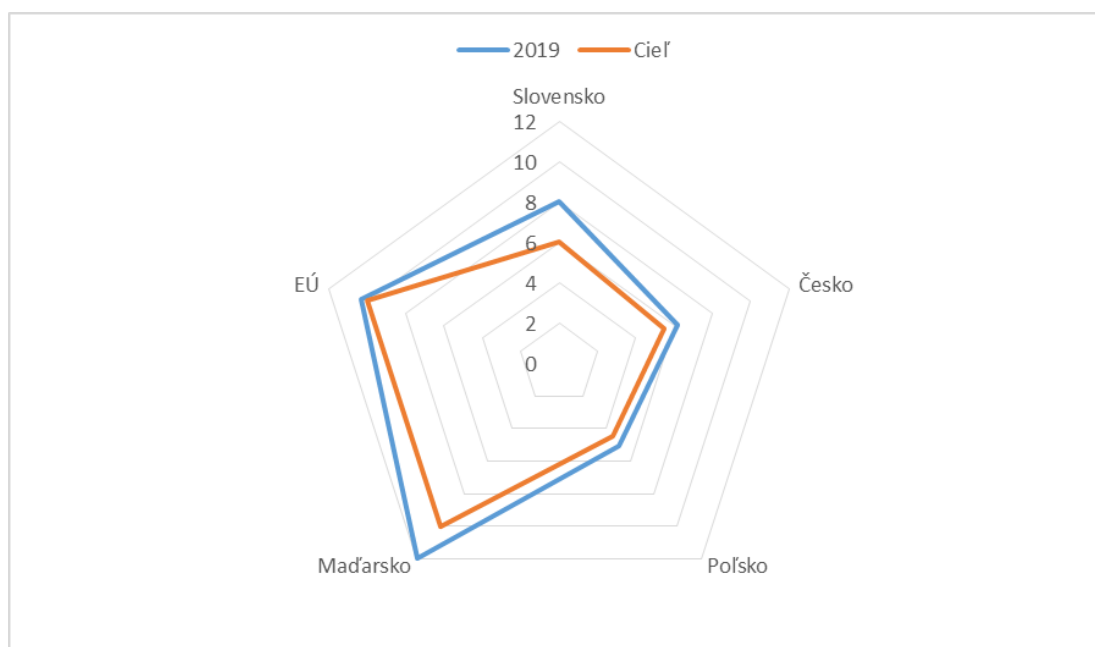
Tabuľka 7: Predčasné ukončenie školskej dochádzky v krajinách V-4 a v EÚ (v % populácie vo veku 18 – 24 rokov)

	<i>Slovensko</i>	<i>Česko</i>	<i>Poľsko</i>	<i>Maďarsko</i>	<i>EÚ</i>
2015	6,90	6,20	5,30	11,60	11,0
2016	7,40	6,60	5,20	12,40	10,7
2017	9,30	6,70	5,00	12,50	10,6
2018	8,60	6,20	4,80	12,50	10,5
2019	8,0	6,2	5,1	12	10
Národný cieľ	6	5,5	4,5	10	10

Prameň: Eurostat

Štáty V-4 si stanovili vyššie národné ciele (okrem Maďarska) ako bol stanovený cieľ EÚ v stratégii Európa 2020, pričom počiatočný údaj (z roku 2015) bol v týchto štátoch lepší príp. o málo horší ako súčasný, a to vo všetkých štátoch V-4.

Graf 4: Dosiahnutie cieľa predčasného ukončenia školskej dochádzky v krajinách V-4 a v EÚ (v % populácie vo veku 18 – 24 rokov)

Prameň: Eurostat, vlastné spracovanie

V prístupe ku kvalitnému inkluzívnemu vzdelávaniu na Slovensku³⁷ a v Česku³⁸ sa regionálne rozdiely premietajú najmä do výrazných mier predčasných odchodov zo vzdelávania a viac sa to týka žiakov pochádzajúcich z rómskej populácie a zo sociálne slabšieho prostredia.

Výsledky v oblasti vzdelávania a úrovne základných zručností slovenských žiakov sú podľa medzinárodných štandardov stále neuspokojivé a sú silne ovplyvnené sociálno-ekonomickým zázemím žiakov. a v prístupe k vzdelávaniu u rómskej populácie.

Jedným z kľúčových faktorov zvyšovania úrovne vzdelávania v Poľsku by mohol byť systém kvalitného vzdelávania a odbornej prípravy, ktorý by bol podporovaný dostatočnými investíciami. Navyše je potrebné pripraviť absolventov takými zručnosťami, ktoré môžu

³⁷ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2019 (2019/C 301/25)

³⁸ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Česka na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Česka na rok 2019 (2019/C 301/03)

uplatniť na rýchlo meniacom sa trhu práce.³⁹ Poľsko dosahuje jeden z najlepších výsledkov v predčasného ukončenia školskej dochádzky v rámci celej EÚ.

Výsledky vzdelávania v Maďarsku nedosahujú priemer Únie a vyznačujú sa veľkými územnými rozdielmi a miera predčasného ukončenia vzdelávania je vyššia. Na školách existujú veľké rozdiely vo výsledkoch vzdelávania a možnostiach profesijnej dráhy. Podiel základných škôl, kde je väčšina žiakov rómskeho pôvodu, sa zvýšil z 10 % v roku 2008 na 15 % v roku 2017. Znevýhodnené deti smerujú predovšetkým na odborné stredné školy, ktoré sa častejšie vyznačujú horšie úrovňou základných zručností, vyššou mierou predčasného ukončenia školskej dochádzky a horšími mzdovými a smerovanie kariéry. Nízka miera účasti znevýhodnených skupín, najmä Rómov, na kvalitnom vzdelávaní predstavuje premárnenú príležitosť na vytváranie ľudského kapitálu.⁴⁰

Celkovo možno konštatovať, že úroveň dosahovaného vzdelania v štátoch V-4 nepriaznivo ovplyvňujú nízke investície do vzdelávania, nízka atraktivita učiteľského povolania a sociálno-ekonomické nerovnosti prostredia žiakov a študentov.

1.4.2 Zvýšiť podiel obyvateľov s ukončeným terciárnym vzdelávaním

Cieľom zvýšenia podielu obyvateľov s ukončeným terciárnym vzdelaním je uspokojiť neustále rastúci dopyt po kvalifikovaných pracovníkoch v priamej kontinuite so zodpovedajúcou úrovňou kľúčových kompetencií absolventov vysokých škôl požadovaných zamestnávateľmi z komerčnej alebo nekomerčnej sféry.⁴¹

Tabuľka 8: Ukončené terciárne vzdelávanie v krajinách V-4 a v EÚ (% populácie vo veku 30 – 34 rokov)

	<i>Slovensko</i>	<i>Česko</i>	<i>Poľsko</i>	<i>Maďarsko</i>	<i>EÚ</i>
2015	28,40	30,10	43,40	34,30%	38,7
2016	31,50	32,80	44,60	33,00%	39,1
2017	34,30	34,20	45,70	32,10%	39,9
2018	37,70	33,70	45,70	33,70%	40,7
2019	39,8	34,9	46,6	33,9	41,3
<i>Národný cieľ</i>	40	32	45	34	40

Prameň: Eurostat

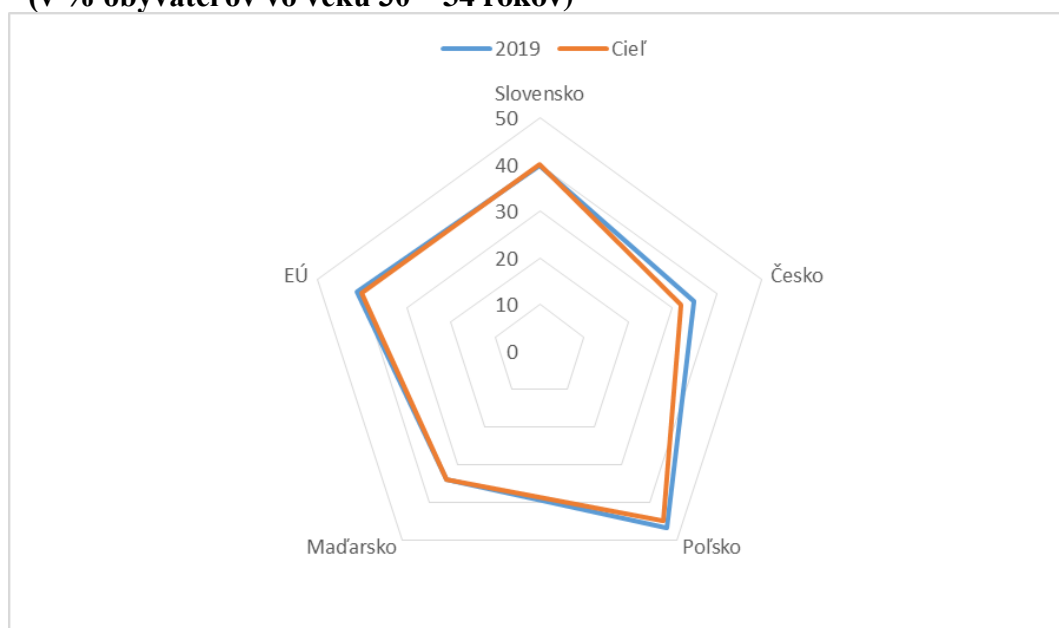
Pri stanovení národného cieľa štátov V-4 je zreteľný jeho vysoký rozptyl od 45 % (Poľsko) do 32 % (Česko). Takto stanovený cieľ vyvolal určitú kontroverziu v akademickej obci, či stanovením cieľa EÚ by nemohlo dochádzať k degradácii vysokoškolského vzdelania. Každopádne štáty V-4 sa priblížili k splneniu národných cieľov, resp. ho dosiahli v predchádzajúcich rokoch.

³⁹ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Poľska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Poľska na rok 2019 (2019/C 301/21)

⁴⁰ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Maďarska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Maďarska na rok 2019 (2019/C 301/17)

⁴¹ GÖTTLICOVÁ, M. (2018): Increasing Level of Tertiary Education = Increasing Employability of the Youth, s. 321.

Graf 5: Dosiachnutie cieľa podielu vysokoškolsky vzdelaných ľudí v krajinách V-4 a v EÚ (v % obyvateľov vo veku 30 – 34 rokov)

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Pri plnení národných cieľov v tejto oblasti existujú určité špecifické problémy, napr. v Maďarsku je miera dosiahnutia terciárneho vzdelania nižšia ako je priemer EÚ. V Poľsku existujú nedostatky v kvalite systému vysokoškolského vzdelávania.⁴²

1.5 Boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu

Jednou zo základných priorít inkluzívneho rastu v stratégii Európa 2020 je vymaniť najmenej 20 miliónov ľudí z rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia do roku 2020. Členské štáty EÚ si mohli stanoviť národné ciele na základe pre ich podmienky vhodných ukazovateľov alebo len čiastkových. Štáty V-4 uvádzajú ako porovnávací parameter zníženie počtu obyvateľov ohrozených rizikom chudoby alebo sociálneho vylúčenia v tisícoch obyvateľov oproti referenčnému obdobiu v roku 2008.

Tabuľka 9: Zníženie počtu obyvateľov ohrozených rizikom chudoby alebo sociálneho vylúčenia (v tisícoch)

	<i>Slovensko</i>	<i>Česko</i>	<i>Poľsko</i>	<i>Maďarsko</i>	<i>EÚ</i>
<i>2015</i>	-148	-122	-2 731	-59	-1 847
<i>2016</i>	-161	-191	-3 270	-253	-830
<i>2017</i>	-255	-299	-4 218	-329	-4 461
<i>2018</i>	-239 alebo 16,3*	-302	-4 516	-908	-7 497
<i>Národný cieľ</i>	*17,2	-100	-1 500	-450	-20 000

Prameň: Eurostat

*uvedené v %

⁴² ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Poľska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Poľska na rok 2019 (2019/C 301/21)

Česko, Chorvátsko, Lotyšsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko a Slovensko už dosiahli svoje národné ciele v oblasti chudoby do roku 2017.⁴³ V roku 2018 splnilo svoj národný cieľ aj Maďarsko. Aj keď podiel osôb ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením klesá a je pod priemerom EÚ, v niektorých regiónoch V-4 je úroveň výrazne vyššia, napr. v rade okresov na juhu a na východe Slovenska.⁴⁴

Proces ekonomickej konvergenencie a sociálneho zblížovania na národnej úrovni je podľa hodnotenia vybraných štrukturálnych ukazovateľov zreteľný u všetkých štátov vyšehradského zoskupenia. to vypovedá o priaznivom vplyve Stratégie na hospodársky rast a zamestnanosť, a o zvýšenej konkurencieschopnosti a súdržnosti stredoeurópskych krajín.⁴⁵

Záver

V roku 2010 bola prijatá nová stratégia Európa 2020, ktorá sa na prvý pohľad výrazne líši od predchádzajúcej Lisabonskej stratégie. Na základe hodnotiacich parametrov a dosiahnutých predbežných národných cieľov a cieľov na úrovni EÚ môžeme len predpokladať nakoľko bude Európa 2020 úspešná.

Podľa Židovej a kol. však boli zmenené iba ciele, priority a iniciatívy a stratégia Európa 2020 sa z chýb Lisabonskej stratégie nepoučila a zdá sa, že ich zopakuje. Aby bola realizácia stratégie Európa 2020 úspešná, bude to závisieť od niekoľkých faktorov, ako sú: jednotný trh, rozpočet EÚ, politika zahraničného obchodu, hrozba hospodárskej krízy a ochota členských štátov presadzovať túto stratégiu ako takú.⁴⁶

Rámce priority inteligentného a inkluzívneho rastu - ciele zamestnanosti, vzdelávania, výskumu a vývoja sú mimoriadne prepojené a plnenie cieľov v jednej oblasti vážne ovplyvňuje výsledok v ďalších dvoch. Pri hodnotení plnenia národných cieľov zamestnanosti v štátoch V-4 môžeme konštatovať, že ciele sa v priebežnom hodnotení plnia a tiež v oblasti vzdelávania zaznamenávame priebežné plnenie národných cieľov. Otázkou je, či takto stanovené ciele (t. j. percento mladých ľudí vo veku 18 – 24 rokov predčasne opúšťajúcich vzdelávací systém a percento mladých ľudí s terciárnym vzdelávaním) dostatočne signifikantne popisujú úroveň vzdelávania nielen v štátoch V-4, ale v rámci celej EÚ. Domnievame sa, že takto stanovené ciele môžu byť nástrojom na popis vzdelávacej sústavy, nie jej úrovne.

Na druhej strane pri hodnotení indikátorov týkajúcich sa vzdelávania vykazujú krajiny V-4 vysoké podobnosti a zaraďujú sa do jednej skupiny spolu s ostatnými postkomunistickými krajinami, ale aj napr. s Nemeckom.⁴⁷

Povšimnutia hodný je fakt, že napriek tomu, že národné ciele predčasných odchodov zo vzdelávania sa štátom V-4 darí plniť, hoci sú stanovené takmer dvojnásobne prísnejšie, zaznamenávame od roku 2015 nárast predčasných odchodov zo vzdelávania. Na druhej strane sa tiež darí plniť národné ciele v dosahovaní terciárneho vzdelávania mladých ľudí vo veku 30 – 34 rokov, pričom v Poľsku a na Slovensku sú národné ciele stanovené vyššie resp. na úrovni EÚ. Ak by sme skúmali v kontexte demografického vývoja a komparovali s výsledkami národných cieľov Európy 2020, je možné, že výsledok by bol zďaleka nie taký pozitívny a do budúcnosti vyvolávajúci obavy. Takisto sú potom opodstatnené obavy EK o úroveň

⁴³ EUROPEAN COMMISSION (2019) Jobs, Growth, Investment Employment, Social Affairs, Skills and Competitiveness Labour Mobility, Responsible for Eurostat in Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support The Europe 2020 Strategy 2019 edition, s.70.

⁴⁴ ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2019 (2019/C 301/25)

⁴⁵ PALAŠČÁKOVÁ, D. – KOEVEKOVÁ, G.- PALAŠČÁKOVÁ, L.(2018): Integration Processes and Cooperation of the European Union Countries in the Scope of Education and Training Policy, s.1144.

⁴⁶ ŽIDOVÁ, A. – ŽIDÓ, P. (2013): Development of The Regional Policy of The European Union with the Emphasis on The Comparison of the Lisbon Strategy and the Europe 2020,s.33.

⁴⁷ HALÁSKOVÁ, M. – SCHWARZOVÁ, P. (2018): Evaluation of Educational Policy Indicators in European Union Countries, s. 401.

vysokoškolského vzdelávania v štátoch V-4, ktoré sa týkajú predovšetkým súkromných vysokých škôl.

Trh práce bude musieť reagovať na demografické zmeny a technologický pokrok. Vzhľadom na súčasné globalizačné procesy a tendencie globálneho charakteru (ako sú prisťahovalectvo, demografické zmeny a digitálna revolúcia atď.) by sa dalo pochybovať o tom, či sú konkrétne členské štáty pripravené a schopné čeliť mnohým výzvam v oblasti vzdelávania. Vzdelávacia politika by sa preto v budúcnosti mohla stať jedným z prvkov určujúcich tvar európskej integrácie.⁴⁸ V kontexte tohto tvrdenia je výsledok plnenia národných cieľov v celi percentuálneho podielu HDP na vedu a výskum alarmujúci. Národné ciele boli stanovené hlboko pod cieľom EÚ (3 %) a zatiaľ jedine Česko pravdepodobne svoj národný cieľ splní. Treba však zdôrazniť, že Česko si stanovilo zo štátov V-4 najnižší cieľ (1 %)! Ak štáty EÚ nebudú viac investovať do vedy a výskumu, nemôžeme očakávať, že štáty V-4 budú vedieť čeliť požiadavkám pracovného trhu a to už v najbližších rokoch.

Je pravdepodobné, že niektoré ciele sa dajú dosiahnuť správnymi politickými rozhodnutiami (napr. výdavky na výskum a vývoj). Po skúsenostiach s Lisabonskou stratégiou, ktorá skončila porážkou celej EÚ a jej členských štátov, sa ciele stratégie Európa 2020 pravdepodobne nedosiahnu. Pri programovaní cieľov sa oplatí použiť aj najjednoduchšie metódy predpovedania (spätne predpovedanie / predpovedanie) na určenie toho, aké ciele možno dosiahnuť, inak sa programové dokumenty stanú iba ďalším politickým vyhlásením, ktoré končí neúspechom.⁴⁹

Ako sme už konštatovali, vzdelávanie je úzko spojené so zamestnanosťou a následne sociálnou inklúziou resp. exklúziou. Ak nebude vzdelávací systém podporený vedou a výskumom a naopak, môžu krajiny V - 4 očakávať zvýšený nárast nezamestnanosti z dôvodu nedostatočnej reakcie na jeho potreby a následne zvýšeným počtom sociálne odkázaným občanov. Už teraz sú zrejmé regionálne rozdiely distribúcie sociálne odkázaných resp. chudobných občanov v rámci štátov V-4, čo konštatuje EK v svojich odporúčaniach a ako hlavný dôvod je uvedený práve nedostatočná úroveň vzdelávania občanov v týchto regiónoch.

Reakcie európskej sociálnej politiky si vyžadujú národné a regionálne kontextualizácie. EÚ zároveň potrebuje na podporu vnútroštátnych sociálnych politík zmysel pre spoločný účel a spoločný politický rámec. Jej cieľom by malo byť vytvorenie účinného kruhu, čím sa zvýši celoeurópska a národná súdržnosť. Súdržnosť sa týka príjmov a zamestnanosti, ale aj iných dimenzií blahobytu.⁵⁰

Ciele udržateľného rastu sa darí plniť na úrovni EÚ a pravdepodobne budú splnené aj národné ciele štátov V-4.⁵¹ Faktom je, že k „plneniu“ národných cieľov dochádzalo predovšetkým pred rokom 2014, čo súviselo s dôsledkami hospodárskej krízy, kedy dochádzalo k utlmeniu tých oblastí národných hospodárstiev v štátoch V-4, ktoré sú najväčšími spotrebiteľmi energie a producentami emisií (priemysel a doprava). Od roku 2014, resp. 2017 dochádza k miernejšiemu napĺňaniu cieľov priority udržateľného rastu.

Sledovanie cieľov stratégie Európa 2020 je jedinečným a sofistikovaným spôsobom, ako zlepšiť a zvýšiť konkurencieschopnosť európskych obchodných spoločností v medzinárodnom prostredí. EÚ potrebuje stratégiu, ktorá pomôže zaistiť, aby Únia bola silnejšia z akejkoľvek krízy – stratégia, ktorá pomôže urobiť z EÚ inteligentné, udržateľné a inkluzívne hospodárstvo s vysokou úrovňou zamestnanosti, produktivity a sociálnej

⁴⁸ PLEŠNIARSKA, A. (2018): The Future of European Education in Context of Socio-economic Trends, s.1188.

⁴⁹ ZALEWSKA, M.E.- ŚWIETLIKOWSKI, P. (2017): Ocena szans realizacji głównych celów strategii Europa 2020 w krajach Grupy wyszehradzkiej.

⁵⁰ STANIČKOVÁ, M. (2018): Social Inequalities within the European Union: How to Efficiently Measure the Implementation of the Europe 2020 Strategy Goals?, s.1358.

⁵¹ EUROPEAN COMMISSION (2019) Jobs, Growth, Investment Employment, Social Affairs, Skills and and Competitiveness Labour Mobility, Responsible for Eurostat in Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support The Europe 2020 Strategy 2019 edition, s.82,96,104,100.

súdržnosti.⁵² V tejto súvislosti je potrebné konštatovať, že kvantitatívne sledovanie národných cieľov je v niektorých cieľov pomerne komplikované, pretože sa vykazuje v iných jednotkách resp. iných percentuálnych pomeroch, než ako stanovuje ciele stratégie Európa 2020. K určitej modulácii došlo najmä pri vyhodnocovaní priorít udržateľného rastu – zmena klímy a energetická udržateľnosť. Na tieto zmeny nereaguje ani špeciálne vytvorená databáza Eurostatu.

Podpredsedovia EK Jyrki Kattainen a Marianne Thyssen hodnotia výsledky stratégie Európa 2020 (2018) veľmi pozitívne „Po náročnom začiatku desaťročia, v tieni finančnej a hospodárskej krízy, za posledných desať rokov európske hospodárstvo v súčasnosti rastie najrýchlejším tempom.“⁵³ O rok neskôr Kattainen a Thyssen (2019) sú v svojich tvrdeniach ešte optimistickejší – „európske hospodárstvo rastie rýchlym tempom. Zamestnanosť vrátane zamestnávania žien je na rekordnej úrovni. Ak bude naďalej rásť súčasným tempom, cieľ stratégie Európa 2020 v oblasti zamestnanosti je na dosah. Už sme splnili náš cieľ v oblasti emisií skleníkových plynov a ciele vyššieho vzdelávania. Sme na ceste k dosiahnutiu cieľov stratégie Európa 2020 v oblasti obnoviteľnej energie a energetickej účinnosti. Stále však musíme urobiť značný pokrok v získavaní väčších investícií do výskumu a inovácií a v boji proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu.“⁵⁴

Použitá literatúra:

1. BOCKOVA, N. – MELUZIN, T. – SKAPA, S. (2017): Europa 2020 Strategy target in R&D sector: Vise-grad group countries. In: *Institute of Economic Research Working Papers*, No. 15/2017.
2. COM (2010), Communication from the Commission, EUROPE 2020 (A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth), 3 March, Brussels, http://europa.eu/press_room/pdf/complet_en_barroso___007_-_europe_2020_-_en_version.pdf (24.11.2014).
3. ČERYOVÁ, D. – TURČEKOVÁ, N. – SVETLANSKÁ, T. – KAPUSTOVÁ, Z. – ĎURIŠOVÁ, E. (2018): Renewable Energy Market in V4 Countries. In: *International Scientific Days 2018*, s. 921-931.
4. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard>
5. EUROPEAN COMMISSION : Jobs, Growth, Investment Employment, Social Affairs, Skills and and Competitiveness Labour Mobility, Responsible for Eurostat in Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support the Europe 2020 Strategy 2018 Edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, s.166.
6. EUROPEAN COMMISSION : Jobs, Growth, Investment Employment, Social Affairs, Skills and and Competitiveness Labour Mobility, Responsible for Eurostat in Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support the Europe 2020 Strategy 2019 Edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019, s. 116.
7. Eurostat (2020): Europe 2020: Headline Indicators Scoreboard. [online] [citované 23. 02. 2020].
8. GÖTTLICOVÁ, M. (2018): Increasing Level of Tertiary Education = Increasing Employability of the Youth .In: *Proceedings of the 4th International Conference on European Integration 2018*. Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, s. 319-329.

⁵² KORDOŠ, M. (2016): Effects of the EU Competition Policy and Strategy Europe 2020 Symbiosis, s. 477.

⁵³ KATAINEN, J. - THYSSEN, M. (2018): Smarter, Greener, More Inclusive? Indicators to Support The Europe 2020 Strategy 2018, s. 4.

⁵⁴ KATAINEN, J. - THYSSEN, M. (2019): Smarter, Greener, More Inclusive? Indicators to Support The Europe 2020 Strategy 2019, s. 4.

9. GRUDZIŃSKI, A. – SULICH, A. (2018): Green European Integration. In: *Proceedings of the 4th International Conference on European Integration 2018*. Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, s. 364- 371.
10. HALÁSKOVÁ, M. – SCHWARZOVÁ, P. (2018): Evaluation of Educational Policy Indicators in European Union Countries. In: *Proceedings of the 4th International Conference on European Integration 2018*. Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, s. 396-403.
11. KÁPOSZTA, J. – NAGY, H. (2015): Status Report About The Progress of the Visegrad Countries in Relation To Europe 2020 Targets. In: *European Spatial research and Policy 2015*, volume 22, number 1.
12. KORDOŠ, M. (2016): Effects of the EU Competition Policy and Strategy Europe 2020 Symbiosis. In: *Proceedings of the 3th International Conference on European Integration 2016*. Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, s. 472-479.
13. ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2019 (2019/C 301/25).
14. ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Česka na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Česka na rok 2019 (2019/C 301/03).
15. ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Poľska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Poľska na rok 2019 (2019/C 301/21).
16. ODPORÚČANIE RADY z 9. júla 2019, ktoré sa týka národného programu reforiem Maďarska na rok 2019 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady ku konvergenčnému programu Maďarska na rok 2019 (2019/C 301/17).
17. OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPA 2020 Stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu [online] [citované23.02.2020] Dostupné na: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:SK:PDF>
18. PALAŠČÁKOVÁ, D. – KOLVEKOVÁ, G. – PALAŠČÁKOVÁ, L.(2018): Integration Processes and Cooperation of the European Union Countries in the Scope of Education and Training Policy. In: *Proceedings of the 4th International Conference on European Integration 2018*. Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, s. 1139-1144.
19. PLEŠNIARSKA, A. (2018): The Future of European Education in Context of Socio-economic Trends. In: *Proceedings of the 4th International Conference on European Integration 2018*. Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, s. 1182-1188.
20. RIEVAJOVÁ, E. – KLIMKO, R. (2015): Východiská a prístupy k zabezpečeniu rastu zamestnanosti v kontexte Stratégie zamestnanosti. In: *Revue sociálno-ekonomického rozvoja*. Bratislava: Národohospodárska fakulta EUBA, s.19-34.
21. RUŽEKOVÁ, V. – KAŠŤÁKOVÁ, E. – ŽATKO, M. (2016): Comparison of the V4 Economies According to International Competitiveness Indices and the Basic Pillars of the Knowledge Economy. In: *Proceedings of the 3th International Conference on European Integration 2016*. Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, pp. 838-848.
22. STANIČKOVÁ, M. – POLEDNÍKOVÁ, E. – SKOKAN, K.(2011): Konkurenceschopnost a soudržnost v zemích V4 po Lisabonské strategii. In: *Současná Evropa*, 01/2011, s. 115-137.
23. STANIČKOVÁ, M. (2018) Social Inequalities within the European Union: How to Efficiently Measure the Implementation of the Europe 2020 Strategy Goals?.

Proceedings of the 4th International Conference on European Integration 2018.

Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, s. 1351-1360.

24. TIRUNEH, M., ŠTEFÁNIK, M. a kolektív (2014): *Trh práce na Slovensku: Analýzy a prognózy*. Bratislava: EÚ SAV, 2014, 222 s. ISBN 978-80-7144-232-5.
25. ZALEWSKA, M. E. – ŚWIETLIKOWSKI, P. (2017): Ocena szans realizacji głównych celów strategii Europa 2020 w krajach Grupy wyszehradzkiej In : *Zeszyty naukowe politechniki śląskiej 2017*. Seria: Organizacja i zarządzanie, z. 104, Nr kol. 1979, s. 367-378.
26. ŽIDOVÁ, A. – ŽIDÓ, P. (2013): Development of the Regional Policy of the European Union with the Emphasis on the Comparison of the Lisbon Strategy and the Europe 2020. In: *VISEGRAD & UKRAINE Geographical and Regional Policy Summer University Summer University Almanac*. Prešov: ADIN, s. 23-35.

Kontakt:

Ing. Ľubica Harakal'ová, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: lubica.harakalova@euba.sk

HISTORICKÝ VÝVOJ EKONOMIKY URUGUAJA

HISTORICAL DEVELOPMENT OF URUGUAY'S ECONOMY

Ludmila Lipková

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: ludmila.lipkova@euba.sk

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá osobitosťami ekonomickej histórie štátu Uruguaj. Cieľom príspevku je vyhodnotiť špecifiká spoločenského vývoja na území Uruguajskej východnej republiky po jej kolonizácii a získaní nezávislosti až do konca 20. storočia. V histórii svetovej ekonomiky zaznamenal tento štát s obmedzeným ekonomickým potenciálom pozoruhodný vývoj. Priaznivé vnútorné podmienky a vonkajšie faktory viedli k prosperite Uruguaja už od konca 19. storočia. Blahobyť krajiny bol založený najmä na chove hovädzieho dobytku a jeho exporte. Do konca 20. storočia sa striedali v Uruguaji nielen obdobia ekonomickej prosperity a krízy, ale aj obdobia demokratických vlád a vojenských diktatúr.

Kľúčové slová: Uruguaj, poľnohospodárstvo, export, prosperita, demokratické a nedemokratické vlády

JEL klasifikácia: G21, K41

Abstract: The paper deals with the peculiarities of the economic history of the state of Uruguay. The aim of the paper is to evaluate the specifics of social development in the territory of the Eastern Republic of Uruguay after its colonization and gaining independence until the end of the 20th century. In the history of the world economy, this country with limited economic potential has experienced a remarkable development. Favorable internal conditions and external factors have led to Uruguay's prosperity since the end of the 19th century. The welfare of the country was based mainly on the breeding of cattle and its exports. Until the end of the 20th century, Uruguay alternated not only periods of economic prosperity and crisis, but also periods of democratic governments and military dictatorships.

Key words: Uruguay, agriculture, exports, prosperity, democratic and undemocratic governments

JEL Classification: G21, K41

1 Všeobecná charakteristika štátu Uruguaj

Oficiálny názov štátu je Uruguajská východná republika, s rozlohou 187,9 tis. km², s počtom obyvateľov 3,45 milióna. Obyvateľstvo Uruguaja tvorí iba 0,04 % svetovej populácie. Miera urbanizácie je veľmi vysoká a dosahuje 96 %. Rozlohou je po Suriname druhý najmenší štát Južnej Ameriky. Administratívne sa krajina člení na 19 departamentov. Hlavné mesto je Montevideo. V metropolitnej aglomerácii žije polovica obyvateľov (1,75 mil.). Okrem obyvateľstva je tu sústredená i väčšina priemyselnej výroby krajiny. Ďalšími významnými mestskými aglomeráciami sú Ciudad de la Costa, Las Piedras Maldonado, Mercedes, Paysandú, Rocha, Salto ai.^{1,2,3,4}

¹ WORLDOMETER. (2020): Uruguay Population.

² WORLDOMETER. (2020): Uruguay Population.

³ ALISKY, M. H. (2020): Uruguay. In: *Britannica*.

⁴ WPR. (2020): Montevideo Population 2020.

Uruguaj je egalitárny štát, kde je vysoká úroveň príjmu s nominálnou hodnotou 17 278 USD a v parite kúpnej sily 22 117 USD na jedného obyvateľa a nízka úroveň príjmovej nerovnosti. Giniho koeficient dosahuje v Uruguaji hodnotu 39,7, čo je z celosvetového hľadiska (vyššia) priemerná úroveň nerovností. V roku 2013 vyhlásila Svetová banka Uruguaj za krajinu s vysokým príjmom. Stredná trieda tvorí 60 % všetkého obyvateľstva.^{5,6,7,8}

Podľa hodnotenia World Bank obsadil Uruguaj prvé miesto v regióne Južnej Ameriky v indexe ľudského rozvoja (HDI) s 0,808 a umiestnil sa na 57. priečke.⁹ Krajina dosahuje vysokú úroveň indexu ľudských príležitostí (human opportunity index – HOI). HOI meria prístup detí do veku 16 rokov k vzdelaniu, vode, priaznivým sanitárnym podmienkam, elektrine a k internetu pre zabezpečenie ich kvality života. Uruguaj v tomto ukazovateli obsadzuje tretie miesto v Latinskej Amerike po Mexiku a Argentíne. Gramotnosť dosahuje 98 %, čo je prvé miesto v Latinskej Amerike.¹⁰

V hodnotení indexu ekonomickej slobody (Economic Freedom Index) sa Uruguaj umiestnil na 47. mieste. Vnímanie korupcie obyvateľstvom je nízke. Uruguaj je zo 180 sledovaných štátov na 21. mieste. Rovnako je dosahovaná vysoká úroveň inštitucionálnej stability, ktorá sa prejavuje vo vysokej dôvere obyvateľstva k vláde.^{11,12,13}

Uruguaj má proexportne orientovanú ekonomiku, s kvalifikovanou pracovnou silou, vysokou úrovňou stability politického prostredia a politickej tolerancie, otvoreným hospodárskym modelom, vysokou integráciou zahraničnej politiky v prospech medzinárodného spoločenstva, s vysokou stabilitou a predvídateľnosťou domácej a zahraničnej politiky.¹⁴ Uruguaj dosahuje jedno z popredných miest medzi štátmi Latinskej Ameriky v hodnotení úrovne demokracie, elektronizácie verejnej správy či slobody tlače.

Uruguaj je definovaný ako sociálne trhovo orientovaný štát. V krajine je zabezpečené bezplatné zdravotníctvo (aj pre zahraničných turistov), školstvo, bezplatný prístup k internetu, žiaci a študenti dostávajú od štátu zadarmo notebook.¹⁵

Ekonomika Uruguaja sa na rozdiel od jeho dvoch susedov „grandov“ nachádza so svojím ekonomickým potenciálom na periférii svetového hospodárstva. Ekonomická prosperita Uruguaja takmer výhradne závisí na jeho prírodných zdrojoch. Absolútny hrubý domáci produkt Uruguaja predstavuje 59, 596 mld USD, čo je 0,07 % svetového absolútneho HDP.¹⁶ Napriek nepodstatnému ekonomickému potenciálu predstavuje zaujímavý a ojedinelý fenomén vo svetovej ekonomike i vo svetovom obchode.

2 Obyvateľstvo

Územie dnešného Uruguaja pôvodne obývali indiánske kmene.¹⁷ Pôvodné obyvateľstvo po obsadení územia španielskymi a portugalskými kolonizátormi bolo v podstate vyhubené. Dnes tvoria pôvodní obyvatelia necelé 1 % z celkového počtu populácie.

⁵ WORLD BANK. (2020b): GDP per capita, PPP (current international \$) – Uruguay.

⁶ STATISTA. (2020a): Income distribution inequality based on Gini coefficient in Uruguay between 2000 and 2017.

⁷ WORLD BANK. (2019): The World Bank in Uruguay.

⁸ WORLD BANK. (2019): The World Bank in Uruguay.

⁹ UNDP. (2020): *HDR 2019*.

¹⁰ WORLD BANK. (2016): Infographic: Human Opportunity Index.

¹¹ HERITAGE. (2020): Country Rankings.

¹² TRANSPARENCY. (2020): Uruguay - Corruption Perceptions Index.

¹³ STATISTA. (2020b): Uruguay: Literacy rate from 2008 to 2018, total and by gender.

¹⁴ MZV. (2018): Uruguajská východná republika.

¹⁵ HUDSON, R. A. – MEDITZ, S. W. (1990): Uruguay: A Country Study.

¹⁶ WORLD BANK. (2020a): GDP (current US\$).

¹⁷ BRITANNICA. (2020d): History of Uruguay.

V krajine je predominantné (88 %) obyvateľstvo európskeho pôvodu, 5 % tvoria africkí prisťahovalci, 6 % z podielu sú mestici.¹⁸ Uruguaj je spolu s Argentínou „najeurópskejší“ latinskoamerickým štátom.

Uruguaj sa stal tak, ako ostatné štáty amerického kontinentu, krajinou imigrantov. Najviac prisťahovalcov sa usadilo v Uruguaji zo Španielska, Nemecka, Spojeného kráľovstva, Francúzska a Talianska. Dodnes žijú v Uruguaji potomkovia Slovákov i Čechov. V druhej polovici 19. storočia sa prisťahovalo do prosperujúceho Uruguaja 1 milión imigrantov, v prvej polovici 20. storočia ďalší 0,5 milión imigrantov. V druhej polovici 20. storočia v dôsledku politickej a ekonomickej nestability ustala imigrácia do krajiny a naopak sa zvýšila emigrácia. V súčasnosti dosahuje netto migrácia okolo 15 000 osôb ročne.^{19,20,21}

Oficiálny jazyk v Uruguaji je španielčina. Dialekt španielskeho jazyka používaný v Uruguaji vytvára jazykovú skupinu *rioplatense*, ktorý spolu so španielskym jazykom je používaným najmä v Argentíne.²²

3 História a politika

Územie Uruguaja pôvodne obývali indiánske kmene Charrúa, Chanées a Guaraní. Názov Uruguaj pochádza z jazyka kmeňa Guaraní (Uruguá = *Rieka, kde žije spievajúci vták*). Kolonizácia územia dnešného Uruguaja španielskymi a portugalskými kolonizátormi (*conquistadores*) sa začala v 15. storočí. Uruguaj bol pre európskych kolonizátorov kvôli absencii nerastných surovín nezaujímavý. V regióne sa kolonizátori zaujímali predovšetkým o štáty bohaté na nerastné suroviny, najmä Peru a Bolíviu. Izolovanosť Uruguaja bola podmienená aj prírodnými bariérami, riekami Paraná a Uruguaj, ktoré oddeľujú Uruguaj od dnešnej Brazílie a Argentíny.²³

Od roku 1750 sa územie dnešného Uruguaja dostalo pod španielsku nadvládu. V roku 1811 Uruguaj získal nezávislosť, medzitým bol okupovaný Portugalcami a na krátko sa stal súčasťou Brazílie. Definitívne získal Uruguaj nezávislosť v roku 1825 po vojne medzi Brazíliou a Argentínou.²⁴

Základy moderného Uruguaja boli položené za vlády prezidenta Josého Batllea y Ordóñeza, ktorý zastával najvyššiu funkciu dve volebné obdobia a to v rokoch 1903 – 1907 a 1911 – 1916.²⁵ Od konca 19. storočia až do 30. rokov 20. storočia sa z Uruguaja stal prosperujúci štát. Od 50. rokov 20. storočia s ekonomicou stagnáciou nastupuje aj politická nestabilita v štáte.

Na politickú a ekonomicú situáciu v krajine reagovali ultraľavicové sily. V 60. rokoch 20. storočia sa v Uruguaji aktivizovalo radikálne gerilové hnutie Tupamaros, ktorého cieľom bolo zvrhnutie vtedajších vlád.²⁶ V roku 1972 prezident Juan María Bordaberry²⁷ pod zámienkou boja s terorizmom zaviedol v krajine výnimočný stav. Prezident Bordaberry uskutočnil vojenský prevrat, bol rozpustený parlament, bola zakázaná činnosť politických strán a zrušená ústava, hnutie Tupamaros bolo potlačené.²⁸ Dvanásť rokov až do roku 1985 vládla v Uruguaji vojenská junta. V roku 1984 boli vyhlásené slobodné voľby. Vo voľbách

¹⁸ TRANSPANISH. (2011): Linguistic Features of Rioplatense (River Plate) Spanish.

¹⁹ FINCH, H. (2010):): Uruguayan migration. In: *The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge: CUP, 2010, s. 205.

²⁰ HUDSON, R. A. – MEDITZ, S. W. (1990): Uruguay: A Country Study.

²¹ WORLD BANK. (2020c): Net migration - Uruguay.

²² TRANSPANISH. (2011): Linguistic Features of Rioplatense (River Plate) Spanish

²³ ALISKY, M. H. (2020): Uruguay. In: *Britannica*.

²⁴ MOTHER EARTH TRAVEL. (2019): History of Uruguay.

²⁵ BRITANNICA. (1998a): José Batlle y Ordóñez.

²⁶ MINSTER, C. (2019): The Tupamaros.

²⁷ V roku 2010 odsúdený na 30 rokov väzenia za porušovanie ľudských práv v období vlády vojenskej junty.

²⁸ BRITANNICA. (1998b): Juan María Bordaberry Arocena.

zvíťazil kandidát umiernenej ľavice zo strany Colorado Julio María Sanguinetti (1985 – 1990, 1995 – 2000). Boli zrušené dekréty prijaté v období vojenskej diktatúry, obnovené občianske práva a slobody. Boli oslobodení politickí väzni.²⁹ V rokoch 1991 – 1995 zastával funkciu prezidenta Luis Alberto Lacalle z Partido Blanco. Za jeho vlády boli prijaté mnohé opatrenia na stabilizáciu ekonomiky, na zníženie inflácie a zahraničného dlhu.³⁰ V rokoch 2000 – 2005 zastával funkciu uruguajského prezidenta Jorge Luis Battle.³¹ Počas jeho vlády boli prijaté mnohé neoliberálne reformy. Občania však neoliberálne reformy neprijali, čo viedlo k nástupu stredoľavých politických síl na čele s Tabaré Vázquezom a José Mujicom, do funkcie prezidenta. Niekoľko volebných období tak boli predstaviteľmi Uruguaja členovia koalície Širokého frontu (Frente Amplio).³²

Od polovice 80. rokov 20. storočia buduje Uruguaj demokratickú spoločnosť. V súčasnosti patrí podľa Indexu demokracie k dvadsiatim štátom s najvyššou úrovňou demokracie.³³

Najväčší politický vplyv majú v súčasnosti v Uruguaji tieto politické strany a hnutia:

- **Strana Colorado (Partido Colorado)** predstavuje umiernených liberálov, je podporovaná štátnymi úradníkmi, malými vlastníkmi a pod.³⁴
- **Široký front (Frente Amplio)** je stredoľavý blok politických strán s kresťansko-demokratickými a socialistickými názormi.³⁵
- **Ľudová jednota (Unidad Popular)** sa so svojimi názormi nachádza v ľavicovom politickom spektre.³⁶
- **Národná strana (Partido Nacional alebo Partido Blanco)** je stredopravá politická strana. Zjednocuje veľkých farmárov, obchodnú, finančnú a priemyselnú vrstvu spojenú so zahraničným kapitálom. Strana má široké názorové spektrum. Je charakterizovaná ako pravicovo-liberálna strana, ktorej súčasťou sú i sociálni demokrati, uruguajskí nacionalisti a ekonomickí liberáli.³⁷

Uruguaj je unitárny štát na čele s prezidentom voleným iba na jedno volebné obdobie. Je to prezidentská republika, kde prezident zastáva aj funkciu predsedu vlády. V posledných prezidentských voľbách (2019) zvíťazil kandidát Národnej strany (Partido Nacional – Partido Blanco) za podpory ostatných stredopravých politických strán. Ľavicové strany združené v Širokom fronte (Frente Amplio) prešli po 15 rokoch vlády do opozície. Nová uruguajská vláda chce realizovať neoliberálne prístupy a pragmatizmus v politike, obmedziť vládne výdavky a bojovať proti kriminalite, ktorá sa v posledných rokoch zvýšila. Nový prezident Luis Alberto Lacalle Pou vyhlásil, že bude „pokračovať v tom, čo sa urobilo dobre a napraviť to, čo dobré nebolo.“³⁸

V zahraničnej politike realizuje Uruguaj pragmatickú zahraničnopolitickú orientáciu, ktorá podporuje všestranné ekonomické a obchodné záujmy krajiny. Uruguaj ako člen OSN podporuje dodržiavanie medzinárodného práva, boj proti všetkým druhom diskriminácie, ochranu ľudských práv a demokratických slobôd. Podporuje toleranciu a multilateralizmus.³⁹

²⁹ LANZARO, J. L. (1994): *Transition in Transition: Parties, State and Politics in Uruguay 1985-1993*.

³⁰ POLITICHESKIY ATLAS SOVREMENNOSTI. (2020): Uruguay

³¹ CALVERT, P. (2004): *A Political and Economic Dictionary of Latin America*. London: Routledge, 2004, s. 39.

³² POLITICHESKIY ATLAS SOVREMENNOSTI. (2020): Uruguay.

³³ URUGUAY NATURAL. (2017): Uruguay is one of the 20 best democracies in the world.

³⁴ BRITANNICA. (2020c): Colorado Party.

³⁵ BRITANNICA. (2020b): Broad Front.

³⁶ SANTANDER. (2020): Uruguay: Political Outline.

³⁷ BRITANNICA. (2020a): Blanco Party.

³⁸ SITA. (2020): V Uruguaji nastúpil do úradu nový prezident, zaviazal sa zakročiť proti zločinu.

³⁹ BUSINESSINFO. (2019): Uruguay: Souhrnná teritoriální informace.

4 Prírodné podmienky

Uruguaj sa nachádza na juhovýchode Latinskej Ameriky. Na východe susedí s Brazíliou, na západe s Argentínou. Juh krajiny obmýva Atlantický oceán. Povrch tvoria dve rozdielne časti. Na severe sú to pahorkatiny, na juhu je rovinatá krajina s miernym oceánskym subtropickým podnebím. Uruguaj má hustú riečnu sieť. Významné sú rieky Rio del Plata, Rio Uruguay a Rio Negro.⁴⁰ Všetky tri rieky sú splavné. Na rieke Uruguay je vybudovaná priehrada s vodnou elektrárnou Salto Grande, o ktorú sa Uruguaj delí s Argentínou.⁴¹

Uruguaj sa člení na tri geografické regióny v závislosti od prírodných a ekonomických podmienok. Je to región hlavného mesta Montevideo, kde je sústredená polovica všetkých ekonomických aktivít štátu. Región povodia rieky Uruguay je zameraný na rastlinnú výrobu. Centrálna oblasť, nazývaná aj Pampa s centrom v departamente Tacuarembó, je zameraná na chov dobytká.⁴²

Územie a podnebie Uruguaja je vhodné na chov dobytká a pestovanie obilnín a subtropických rastlín. Väčšinu povrchu tvoria nížinaté trávnaté porasty – pampy. Miestami je pahorkovitý povrch. Najvyššia hora Katedrálna hora (Cerro Catedral) má výšku 514 m n. m.⁴³ Poľnohospodárska pôda zaberá 84 % územia, z toho orná pôda 9 % a pastviny 75 %. Lesy tvoria 3 % územia a 13 % územia je zastavaných. Pozdĺž riek rastú galériové lesy.⁴⁴ Uruguaj nedisponuje významnejšími zdrojmi nerastných surovín.

5 Ekonomická história

Ekonomickú históriu Uruguaja možno rozdeliť na päť veľkých období. **Prvé obdobie** začalo kolonizáciou tejto časti Južnej Ameriky Španielmi (1516) a Portugalcami (1680)⁴⁵ a trvalo až do roku 1870. **Druhé obdobie** možno označiť ako zlatú éru v ekonomickom rozvoji Uruguaja. Začalo sa v roku 1870 a skončilo Veľkou hospodárskou krízou v roku 1930. **Tretie obdobie** je obdobím postupného ekonomického úpadku až do začiatku 70. rokov 20. storočia. **Štvrté obdobie** možno časovo vymedziť od 70. rokov 20. storočia až po hospodársku krízu v roku 2001. **Piate obdobie** predstavujú prvé dve pokrízové desaťročia 21. storočia.

Prvé obdobie je vymedzené začiatkom kolonizácie. Španielski a portugalskí kolonizátori našli na území dnešného Uruguaja ekonomicky nezaujímavú krajinu, s nie príliš úrodnou pôdou a absenciou významných nálezísk nerastného bohatstva. Územie malo vhodné podmienky – rozsiahle pastviny a mierne podnebie – na chov dobytká. V 17. storočí priviezli Španieli na územie Uruguaja kreolský hovädzí dobytok.⁴⁶ Chovatelia dobytká (gaučovia) viedli kočovný spôsob života. Pretože Španielsko pôvodne zakazovalo svojim kolóniám obchod so zahraničím, bol chov dobytká v období kolonizácie pomerne obmedzený a orientovaný na domáci trh. Ani po získaní nezávislosti v roku 1825 sa táto situácia zásadne nezmenila.⁴⁷

Druhé obdobie v ekonomickej histórii Uruguaja zahŕňa poslednú tretinu 19. storočia (1870 – 1880) a je označované **za zlatú éru** v uruguajskej ekonomike. Toto obdobie je spojené s novovzniknutou priaznivou situáciou, vyvolanou dvomi vonkajšími faktormi, ktoré umožnili využiť prírodné podmienky Uruguaja pre nástup jeho dynamického ekonomického rozvoja.

⁴⁰ ALISKY, M. H. (2020): Uruguay. In: *Britannica*.

⁴¹ FUNDACION PROTEGER. (2008): The Uruguay River, its dams, and its people are running out of water..

⁴² BRITANNICA. (1998c): Tacuarembó..

⁴³ PEAKBAGGER. (2020): Cerro Catedral, Uruguay.

⁴⁴ BATEMAN, G. – EGAN, V. (1994): *Zeměpis světa*. Knižní klub, 1994, s. 127.

⁴⁵ GLOBAL SECURITY. (2017): Uruguay - Colonial History.

⁴⁶ RINCÓN, G. a kol. (2006): Analysis of the population structure of Uruguayan Creole cattle as inferred from milk major gene polymorphisms. In: *Genetics and Molecular Biology*, 2006, roč. 29, č. 3.

⁴⁷ STRANY MIRA. (2012): Ekonomika Urugvaya.

Prvý faktor je spojený s nástupom prvej priemyselnej revolúcie v druhej polovici 19. storočia v USA a v západnej Európe. Priemyselná revolúcia viedla k rastu objemu výroby, rastu príjmov obyvateľstva, zvyšovaniu životnej úrovne a zvyšovaniu spotreby. Na svetovom trhu sa zvyšoval dopyt po hovädzom mäse a priemyselných surovinách, ako je vlna a koža v súvislosti s rozvojom textilného a kožiarskeho priemyslu. Export poľnohospodárskych výrobkov bol v tomto období základom rozmachu uruguajskej ekonomiky a orientácie jej poľnohospodárskej výroby na zahraničné trhy.

Druhý faktor bol spojený s dvomi technickými vynálezmi, ktoré umožnili spracovávať a exportovať mäso a iné poľnohospodárske a priemyselné výrobky a suroviny do vzdialených teritórií. Technické vynálezy sa týkali modernizácie a zrýchlenia námornej dopravy a využívania chladiarenských zariadení pri preprave mäsa do Európy.

V 19. storočí sa v Uruguaji začalo s novým druhom konzervovania mäsa, solením. Budovali sa soliarne mäsa (saladeros).⁴⁸ Uruguaj sa stal veľkým exportérom soleného mäsa. Neskôr sa s rozvojom chladiarenskej techniky stali prvými významnými priemyselnými objektmi v krajine chladiarne mäsa (frigoríficos).⁴⁹ Konzervovanie chladením nahrádzalo solenie mäsa. Nekvalitný kreolský hovädzí dobytok, ktorý sa choval v Uruguaji, nebol vhodný na konzerváciu chladením. S príchodom britských prisťahovalcov sa rozšíril chov kvalitného plemenného herefordského dobytku zo Spojeného kráľovstva.⁵⁰ Živočišná výroba sa dostala na kvalitatívne vyšší stupeň. Zvyšovala sa efektívnosť výroby a rástol export mäsa.

Všetky uvedené faktory umožnili efektívne využiť prírodné podmienky Uruguaja. Začala sa nová etapa v rozvoji živočišnej výroby. Intenzívne sa zvyšoval jej objem, najmä chov hovädzieho dobytku a oviec. Začiatkom 19. storočia bolo celé územie Uruguaja rozdelené na veľké dobytkárske farmy – *estancie*.⁵¹

Využívanie chladiarenských zariadení znamenalo novú éru v rozvoji uruguajskej ekonomiky. Závody na spracovanie mäsa využívajúce chladiarensku techniku boli prvými významnými priemyselnými závodmi v Uruguaji. Technické inovácie boli importované zahraničnými investormi. Uruguaj zaznamenal od druhej polovice 19. storočia veľký prílev zahraničného kapitálu, najmä amerického, britského a nemeckého. Zahraniční investori vlastnili rozsiahle farmy (*estancie*), závody na spracovanie mäsa, neskôr i banky.⁵² Ekonomický rozvoj bol silne závislý na zahraničnom kapitáli. Zameranie sa na export si vyžadovalo budovanie infraštruktúry, najmä železníc, ktoré stavali predovšetkým britské spoločnosti.

Boom v rozvoji chovu dobytku viedol k rozvoju domáceho potravinárskeho a textilného priemyslu. Prvá vlna industrializácie sa v Uruguaji uskutočnila ešte pred 1. svetovou vojnou. Vďaka vysokým cenám exportovaných produktov bol zabezpečený hospodársky rast. Z Uruguaja sa stal v tom období bohatý štát. Boli zavádzané sociálne programy, ktoré redistribuovali bohatstvo zo sektoru chovu dobytku do ostatných odvetví ekonomiky. Zvyšovanie životnej úrovne všetkého obyvateľstva prispievalo k sociálnej harmónii. Ekonomická prosperita viedla k imigrácii z Európy do Uruguaja.⁵³

V prvej štvrtine 20. storočia sa začal v Uruguaji rozvíjať štátny sektor – železnice, banky, pošty, komunikácie. Boli založené mnohé štátne združenia ako napríklad ANCAP (Administración Nacional de Combustibles), ktoré dodnes zahŕňa mnohé priemyselné odvetvia

⁴⁸ MILLOT, J. – BERTINO, M. (1996): *Historia economica del Uruguay. Fundacion de cultura universitaria.*

⁴⁹ FRANCO, G. V. (1968): *Enciclopedia Uruguaya.* Monte Video.

⁵⁰ MACDONALD, J. (2013): *History of Hereford Cattle.* Read Books Ltd., s. 18.

⁵¹ CURI, A. B. a kol. (2011): *Agricultura y modernización, 1840-1930.* Montevideo: UCUR.

⁵² BÉRTOLA, L. (2008): An Overview of the Economic History of Uruguay since the 1870s. In: *EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples.*

⁵³ COLETTA, M. (2018): *Decadent Modernity: Civilisation and 'Latinidad' in Spanish America, 1880-1920.* Oxford: OUP, 2018, s. 33.

ako je spracovanie ropy, výroba cementu alebo ALUR (Alcoholes del Uruguay) – firmy na výrobu alkoholických nápojov apod.⁵⁴

Prvé tri dekády 20. storočia pokračoval rýchly ekonomický rozvoj, expandoval export hovädzieho mäsa, kože a vlny.

Tretie obdobie sa datuje od 30. rokov do 70. rokov 20. storočia. Po Veľkej hospodárskej kríze (1930) nastalo v Uruguaji dlhé obdobie *ekonomickkej stagnácie*. Toto obdobie bolo spojené s poklesom dopytu po poľnohospodárskych produktoch na svetových trhoch, s poklesom ich cien, so zavádzaním protekcionistických opatrení vo svetovom obchode. Táto situácia negatívne zasiahla ekonomiku Uruguaja vzhľadom k jej naviazanosti na svetové poľnohospodárske trhy.

Na podporu rozvoja domáceho priemyslu začali uruguajské vlády uskutočňovať v tomto období politiku substitúcie dovozu domácou výrobou. Jej súčasťou bolo zavádzanie vysokých dovozných ciel. Rýchlo rástol počet domácich firiem, ktorých bolo v roku 1930 zaregistrovaných 7 000 a v roku 1955 to bolo až 21 000.⁵⁵ Rozvíjali sa priemyselné odvetvia, ktoré využívali suroviny z tradičnej poľnohospodárskej výroby, ako potravinársky, textilný, odevný, kožiarsky a obuvnícky priemysel. Začali sa budovať aj ďalšie odvetvia, ktoré spracovávali importované suroviny. Na báze dovážaných surovín sa rozvíjal chemický, petrochemický, hutnícky a strojársky priemysel a výroba elektrických zariadení. Produkcia týchto odvetví bola určená na domáci trh.

Po 2. svetovej vojne sa ekonomika Uruguaja dostala do fázy zložitej štrukturálnej krízy. Ekonomika krajiny si vyžadovala agrárnu reformu. Malý vnútorný trh nestimuloval rozvoj domácej poľnohospodárskej výroby. V agrárnych vzťahoch sa uchoval latifundizmus (latifundie s pasienkami s rozlohou 1 000 ha).⁵⁶ Zahraničný kapitál stratil záujem o veľké investície v krajine vzhľadom k obmedzenému domácejmu spotrebiteľskému trhu a relatívne vysokej cene domácej práce.

Koncom 50. rokov 20. storočia poklesol podiel štátneho sektora na tvorbe HDP. Zvyšovala sa úloha súkromného sektora. V roku 1974 bol prijatý zákon o zahraničných investíciách, ktorý opäť viedol k prílevu zahraničného kapitálu do krajiny.⁵⁷

V polovici 20. storočia sa však Uruguaj degradoval na *priemerne* ekonomicky rozvinutý priemyselno-agrárny štát. V medzinárodnej delbe práce si uchoval špecializáciu na agrárnu výrobu.

V 60. rokoch sa vyostрили ekonomické problémy, ktoré viedli k politickej nestabilite. Ako znázorňuje tabuľka č. 1 v tomto období dochádzalo k výrazným výkyvom v hospodárskom raste. Hospodársky rast Uruguaja bol aj v tomto období silne závislý na ekonomickej situácii v Argentíne a v Brazílii a na zmenách svetových cien poľnohospodárskych komodít, ktoré Uruguaj exportoval.

Štvrté obdobie začína prevzatím moci vojenskou juntou (1973 – 1985) a končí ekonomickou krízou na prelome 20. a 21. storočia. Toto obdobie je charakterizované ekonomickou nestabilitou. Vysoké výdavky vlády viedli k fiškálnemu deficitu. Vláda emitovala dlhopisy na jeho krytie. Uruguaj prijímal rozsiahle zahraničné úvery pre potreby štátneho i súkromného sektora, čo viedlo k zvyšovaniu zahraničnej zadlženosti.

Vojenská junta prijímala opatrenia na zmenu orientácie z uzatvorenej ekonomiky na ekonomiku viac otvorenú. Dochádzalo k liberalizácii zahraničného obchodu. Po roku 1973 sa zintenzívnili snahy na preorientovanie odbytových trhov na zahraničných odberateľov a bola

⁵⁴ NATURE INDEX. (2020): Administración Nacional de Combustibles, Alcohol y Portland (ANCAP).

⁵⁵ HUDSON, R. A. – MEDITZ, S. W. (1990): Uruguay: A Country Study.

⁵⁶ BÉRTOLA, L. (2008): An Overview of the Economic History of Uruguay since the 1870s. In: *EH.Net Encyclopedia*, edited by Robert Whaples..

⁵⁷ BÉRTOLA, L. (2008): An Overview of the Economic History of Uruguay since the 1870s. In: *EH.Net Encyclopedia*, edited by Robert Whaples..

podporovaná výroba na export. V dôsledku znižovania protekcionistických opatrení sa zvyšoval i objem importu.⁵⁸

Tabuľka č. 1: Vývoj HDP v rokoch 1970 – 2000⁵⁹

rok	HDP mld USD	rast	rok	HDP mld USD	rast
1960	1,24	•	1981	11,05	8,7%
1961	1,55	24,2%	1982	9,18	-17%
1962	1,54	-0,7%	1983	5,10	-46,5%
1963	1,71	11,0%	1984	4,85	-5,0%
1964	1,54	-10,0%	1985	4,73	-2,5%
1965	1,89	22,7%	1986	5,88	24,3%
1966	1,81	-4,4%	1987	7,37	25,3%
1967	1,60	-11,6%	1988	8,21	11,4%
1968	1,59	-0,65%	1989	8,44	2,8%
1969	2,00	25,8%	1990	9,30	10,2%
1970	2,14	7,0%	1991	11,21	20,5%
1971	2,81	31,3%	1992	12,88	14,9%
1972	2,19	-22,1%	1993	15,00	16,5%
1973	2,96	35,1%	1994	17,47	16,5%
1974	4,09	38,1%	1995	19,30	10,5%
1975	3,54	-13,5%	1996	20,53	6,4%
1976	3,67	3,7%	1997	23,97	16,7%
1977	4,12	12,3%	1998	25,39	5,6%
1978	4,91	19,2%	1999	23,98	-5,5%
1979	7,18	46,2%			
1980	10,16	41,5%			

V prvej polovici 80. rokov sa uruguajská ekonomika opäť dostala do recesie (pozri údaje v tabuľke č. 1). Jedným z faktorov destabilizácie bola dolarizácia⁶⁰ uruguajských bánk. Do uruguajských bánk prúdili americké doláre od zahraničných vkladateľov. V roku 2001 dosahovali vklady *iba zahraničných fyzických osôb* v uruguajských bankách 41,5 %, v roku 2018 tento podiel klesol na 9,8 %.⁶¹ Celkový podiel vkladov v USD v uruguajských bankách je uvedený v tabuľke č. 2.

Tabuľka č. 2: Podiel vkladov v amerických dolároch v uruguajských bankách⁶²

rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	85,5%	87,3%	89,0%	9,9%	90,5%	90,2%	87,0%	84,3%	81,5%	78%	80,4%
rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	76,7%	73,8%	72,7%	73,8%							

Uruguajské banky poskytovali pôžičky uruguajským farmárom a ostatným súkromným firmám v amerických dolároch. Bola zrušená kontrola nad devízovým kurzom. Devízový kurz

⁵⁸ ODDONE, G. – MARANDINO, J. (2019).

⁵⁹ GDP of Uruguay 1970.

⁶⁰ Dolarizácia = adopcia amerického dolára v domácej ekonomike.

⁶¹ MINISTRY OF ECONOMY AND FINANCE. (2019): Uruguay Institutional Presentation.

⁶² OECD. (2016): *Multi-dimensional Review of Uruguay*. Paris: OECD, 2016.

uruguajského pesa voči americkému doláru neustále klesal. Pri niekoľkonásobnom poklese výmenného kurzu sa v 80. rokoch splácanie úverov v dolároch strojnásobilo v prepočte na uruguajské pesos. Táto skutočnosť opäť viedla v prvej polovici 80. rokov k recesii. V druhej polovici 80. rokov začal rásť hrubý domáci produkt (pozri tabuľka č. 1), ekonomika sa opäť dostala z recesie. Zvyšoval sa objem exportu. Krajina zaznamenávala aktívnu obchodnú bilanciu. V 90. rokoch sa zintenzívnili snahy o privatizáciu niektorých odvetví a podnikov štátneho sektora a snahy o prilákanie zahraničného kapitálu.

Po 12 rokov vlády vojenskej junty boli vyhlásené slobodné voľby. V roku 1985 sa k moci dostala vláda zvolená v demokratických voľbách. Uskutočnili sa významné ekonomické a politické reformy.

V 90. rokoch 20. storočia začal Uruguaj uskutočňovať štrukturálne reformy, ktoré boli spojené i s ukončením rokovaní v rámci Uruguajského kola Všeobecnej dohody o clách a obchode a vstupom Uruguaja do Mercosuru. Tieto dve udalosti viedli k znižovaniu dovozných ciel a zjednodušovaniu ostatných dovozných opatrení.⁶³ Zvyšoval sa objem zahraničnobchodnej výmeny tovaru.

6 Ekonomická kríza v rokoch 1999 – 2002

Uruguaj bol počas dlhého historického obdobia tradične príkladom krajiny s vysokou životnou úrovňou a s významnými výdavkami štátu na sociálne potreby obyvateľov. V krajine sa neustále znižovala úroveň chudoby. V porovnaní s ostatnými štátmi regiónu bola dosahovaná vysoká príjmová rovnosť. Situácia sa zmenila v poslednej dekáde 20. storočia a začiatkom 21. storočia.

Ekonomické krízy v susedných štátoch „grandoch“ v Brazílii (začiatkom 90. rokov 20. storočia) a v Argentíne (v roku 2001) vyvolali reťazovú reakciu a negatívne zasiahli uruguajskú ekonomiku. Zahraničný obchod a finančný systém Uruguaja boli naviazané na argentínsku a brazílsku ekonomiku. Krízy v regióne a nedostatočná konkurenčná schopnosť uruguajskej ekonomiky ukončili dlhé obdobie relatívnej economickej a sociálnej stability a blahobytu.

Kríza v Uruguaji v rokoch 1999 – 2002 viedla k poklesu absolútneho HDP i k poklesu HDP per capita.

Tabuľka č. 3: Absolútneho HDP Uruguaja v rokoch 1999 – 2007 v mld USD⁶⁴

rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	23,98	22,8	20,89	13,6	12,04	13,6	17,36	19,57	23,41
	100%	95%	87%	57%	50%	57%	72%	82%	98%
rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	30,36	31,66	40,28	47,9	51,26	57,53	57,23	53,27	52,68
	127%	132%	168%	200%	214%	240%	239%	222%	220%
rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	56,48	59,59							
	235%	248%							

⁶³ OECD. (2016): *Multi-dimensional Review of Uruguay*. Paris: OECD, 2016.

⁶⁴ KNOEMA. (2019): *World Development Indicators (WDI)*.

Absolútny HDP začal klesať v roku 2000 a jeho pokles sa zastavil až v roku 2004 (pozri tabuľka č. 3). Dosiahnuť objem HDP z roku 1999 sa podarilo až takmer o desať rokov v roku 2008. Pokles zaznamenal aj HDP na jedného obyvateľa. HDP per capita klesol v roku 2003 až na úroveň 3 624 USD, t. j. o 50 % na úroveň roku 1991.

Tabuľka č. 4: Vývoj HDP per capita v USD v Uruguaji⁶⁵

rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	7 250	6 875	6 285	4 091	3 624	4 121	5 227	5 888	7 027
	100%	95%	87%	56%	50%	57%	73%	81%	97%
rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	9 091	9 452	11 992	14 237	15 172	16 974	16 832	15 614	15 378
	125%	130%	165%	196%	209%	234%	232%	215%	212%
rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	16 437	17 228							
	227%	238%							

V roku 2004 uruguajská ekonomika začala vďaka pomoci Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky a vďaka vnútorným reformám zaznamenávať hospodársky rast.⁶⁶

Hlboká kríza v Argentíne a v Brazílii viedla k odčerpaniu 40 % devízových rezerv uruguajských bánk argentínskymi a brazílskymi vkladateľmi.⁶⁷ Devízové rezervy, ktoré dosahovali ešte v roku 2001 objem 3 mld USD, sa znížili v roku 2002 na 772 mil USD na necelých 30 % (pozri tabuľka č. 5). Centrálna banka zrušila v roku 2002 fixný kurz uruguajského pesa voči americkému doláru, ktorý dovtedy osciloval v pásme +/-10%. Odlev kapitálu a pokles príjmov z exportu (zníženie dopytu po UYU) viedlo k silnej devalvácii uruguajského pesa (UYU). Výmenný kurz uruguajského pesa voči americkému doláru dosiahol v decembri 2001 1 USD = 14 768 UYU, decembri 2002 1 USD = 27 000 UYU, t. j. 200 %-ný nárast.⁶⁸ Devalvácia uruguajského pesos viedla k rastu spotrebiteľských cien od roku 2001 do roku 2002 o 24,7 %.⁶⁹ V dôsledku toho boli uruguajské tovary podstatne drahšie než argentínske a brazílske a nemohli im konkurovať. Súčasne devalvácia brazílskeho realu viedla k zvýšeniu importu lacných brazílskych výrobkov.

Tabuľka č. 5: Devízové rezervy Uruguaja mld USD⁷⁰

rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	2, 603	2, 775	3, 099	0,772	2, 086	2, 512	3, 078	3, 090	4, 121
rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	6, 360	8, 037	7, 655	10, 301	13, 604	16, 280	17, 554	15, 633	13, 471
rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	15, 959	15, 556							

⁶⁵ Uruguay GDP per capita.

⁶⁶ IMF. (2004): Country Report No. 04/327.

⁶⁷ TASR. (2002): Uruguaj zrušil starú menovú politiku a zaviedol plávajúci kurz svojho pesa. In: *SME*.

⁶⁸ CEIC. (2020): Uruguay Exchange Rate against USD.

⁶⁹ IMF. (2005): Country Report No. 05/202.

⁷⁰ KNOEMA. (2020): Uruguay - Gross domestic product in current prices.

Silná ekonomická závislosť Uruguaja na argentínskej ekonomike viedla začiatkom prvej dekády 21. storočia k poklesu absolútneho HDP (pozri tabuľka č. 3). V lete 2002 boli pozastavené finančné operácie uruguajských bánk, ktoré zaviedli obmedzenie denného výberu vkladov občanov. Táto situácia viedla k sociálnym nepokojom.

Ekonomická kríza v Uruguaji bola postupne prekonaná vďaka vysokým cenám poľnohospodárskych produktov na svetových trhoch, ktoré Uruguaj exportoval,⁷¹ a tiež vďaka zahraničným úverom od Medzinárodného menového fondu, Svetovej banky a od americkej vlády v celkovej výške 4 mld USD v roku 2002.⁷²

Absolútny hrubý domáci produkt per capita Uruguaja sa od roku 1960 za takmer 60 rokov zvýšil 35-násobne. Hospodársky rast bol nerovnomerný. Počas tohto obdobia, najmä v obdobiach kríz, prekonával značné výkyvy.

Tabuľka č. 6: Vývoj HDP per capita v USD v rokoch 1960 – 2018

rok	1960	1970	1980	1990	1998	1999	2000
USD	489	761	3 107	2 990	7 714	7 250	6 875
	100%	155%	635%	611%	1577%	1482%	1405%
rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
USD	6 284	4 091	3 624	4 121	5 227	5 888	7 027
	1285%	836%	741%	842%	1068%	1204%	1437%
rok	2008	2009	2010	2013	2015	2018	2019
USD	9 091	9 452	11 992	16 974	15 614	17 270	
	1859%	1932%	2452%	3471%	3193%	3531%	

Záver

Uruguajská východná republika zaznamenala pozoruhodný ekonomický vývoj vďaka svojim osobitným prírodným podmienkam ale tiež vonkajším podmienkam. Územie Uruguaja bolo vždy chudobné na náleziská nerastných surovín, a preto nebolo zaujímavé pre európskych dobyvateľov. Využitie práve týchto osobitných prírodných podmienok v súčinnosti s ekonomickými aktivitami európskych imigrantov a zahraničných investorov umožnilo na polstoročie neobyčajný ekonomický rozkvet Uruguaja (obdobie posledných dvoch dekád 19. storočia a v prvých troch dekádach 20. storočia). Napriek „tprasličiemu“ ekonomickému potenciálu Uruguaj predstavoval osobitosťou svojho ekonomického rozvoja pozoruhodný fenomén vo svetovom hospodárstve.

Zoznam použitej literatúry:

1. ALISKY, M. H. (2020): Uruguay. In: *Britannica*. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/place/Uruguay>.
2. BATEMAN, G. – EGAN, V. (1994): *Zeměpis světa*. Knižní klub, 1994. ISBN: 80-7176-022-6.
3. BÉRTOLA, L. (2008): An Overview of the Economic History of Uruguay since the 1870s. In: *EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples*. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://eh.net/encyclopedia/an-overview-of-the-economic-history-of-uruguay-since-the-1870s/>.
4. BRITANNICA. (1998a): José Batlle y Ordóñez. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/biography/Jose-Batlle-y-Ordenez>.

⁷¹ IMF. (2005): Country Report No. 05/202.

⁷² DE LA PLAZUA, L. – SIRTAINÉ, S. (2005).

5. BRITANNICA. (1998b): Juan María Bordaberry Arocena. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/biography/Juan-Maria-Bordaberry-Arocena>.
6. BRITANNICA. (1998c): Tacuarembó. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/place/Tacuarembó-Uruguay>.
7. BRITANNICA. (2020a): Blanco Party. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/Blanco-Party>.
8. BRITANNICA. (2020b): Broad Front. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/Broad-Front>.
9. BRITANNICA. (2020c): Colorado Party. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/Colorado-Party>.
10. BRITANNICA. (2020d): History of Uruguay. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/history-of-Uruguay>.
11. BUSINESSINFO. (2019): Uruguay: Souhrnná teritoriální informace. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.businessinfo.cz/navody/uruguay-souhrnna-teritorialni-informace/>.
12. CALVERT, P. (2004): *A Political and Economic Dictionary of Latin America*. London: Routledge, 2004. ISBN 9780203403785.
13. CEIC. (2020): Uruguay Exchange Rate against USD. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/uruguay/exchange-rate-against-usd>.
14. COLETTA, M. (2018): *Decadent Modernity: Civilisation and 'Latinidad' in Spanish America, 1880-1920*. Oxford: OUP, 2018. ISBN 9781786948816.
15. CURI, A. B. a kol. (2011): *Agricultura y modernización, 1840-1930*. Montevideo: UCUR. ISBN 978-9974-98-450-9. Dostupné na internete: http://biblioteca.clacso.edu.ar/Uruguay/fhce-udelar/20170106050754/pdf_699.pdf
16. DE LA PLAZUA, L. – SIRTAINÉ, S. (2005): An analysis of the 2002 Uruguayan banking crisis. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/232951468309324842/an-analysis-of-the-2002-uruguayan-banking-crisis>.
17. FINCH, H. (2010): Uruguayan migration. In: *The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge: CUP, 2010. ISBN: 9780521147767.
18. FRANCO, G. V. (1968): *Enciclopedia Uruguaya*. Monte Video. Dostupné na internete: <http://anaforas.fic.edu.uy/jspui/bitstream/123456789/6746/1/enciclopedia25.pdf>.
19. FUNDACION PROTEGER. (2008): The Uruguay River, its dams, and its people are running out of water. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.internationalrivers.org/resources/the-uruguay-river-its-dams-and-its-people-are-running-out-of-water-2988>.
20. GLOBAL SECURITY. (2017): Uruguay - Colonial History. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.globalsecurity.org/military/world/uruguay/history-2.htm>.
21. GDP of Uruguay 1970. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.google.com/search?q=GDP+od+Uruguay+1970&oq=GDP++od++Uruguay+1970&aqs=chrome..69i57j33.11799j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.
22. Uruguay GDP per capita. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.google.com/search?q=Uruguay+GDP+per+capita&oq=Uruguay+GDP+per+capita&aqs=chrome..69i57j69i60.727j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.
23. HERITAGE. (2020): Country Rankings. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.heritage.org/index/ranking?version=382>.

24. HUDSON, R. A. – MEDITZ, S. W. (1990): Uruguay: A Country Study. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://countrystudies.us/uruguay/>.
25. IMF. (2004): Country Report No. 04/327. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2004/cr04327.pdf>.
26. IMF. (2005): Country Report No. 05/202. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://www.imf.org/~media/Websites/IMF/imported-full-text-pdf/external/pubs/ft/scr/2005/_cr05202.ashx.
27. KNOEMA. (2019): Uruguay - Gross domestic product in current prices. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://knoema.com/atlas/Uruguay/topics/Economy/National-Accounts-Gross-Domestic-Product/GDP>.
28. KNOEMA. (2020): World Development Indicators (WDI). [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://knoema.com/WBWDI2019Jan/world-development-indicators-wdi>.
29. LANZARO, J. L. (1994): Transition in Transition: Parties, State and Politics in Uruguay 1985-1993. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://core.ac.uk/reader/13283336>.
30. MACDONALD, J. (2013): *History of Hereford Cattle*. Read Books Ltd. ISBN: 9781447497844.
31. MILLOT, J. – BERTINO, M. (1996): *Historia economica del Uruguay. Fundacion de cultura universitaria*. ISBN: 9974-2-0065-2. Dostupné na internete: http://www.iecon.ccee.edu.uy/download.php?len=es&id=52&nbre=Historia%20Econ%F3mica%20del%20Uruguay_Tomo%20II_Parte%20II.pdf&ti=application/pdf&tc=Publicaciones
32. MINISTRY OF ECONOMY AND FINANCE. (2019): Uruguay Institutional Presentation. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://deuda.mef.gub.uy/innovaportal/file/26754/2/institutional-presentation-april-2019-web.pdf>.
33. MINSTER, C. (2019): The Tupamaros. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.thoughtco.com/the-tupamaros-2136128>.
34. MOTHER EARTH TRAVEL. (2019): History of Uruguay. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://motherearthtravel.com/uruguay/history-4.htm>.
35. MZV. (2018): Uruguajská východná republika. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Uruguaj+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2018>.
36. NATURE INDEX. (2020): Administración Nacional de Combustibles, Alcohol y Portland (ANCAP). [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.natureindex.com/institution-outputs/uruguay/administracion-nacional-de-combustibles-alcohol-y-portland-ancap/5b178e3c6248c9fb5827f276>.
37. ODDONE, G. – MARANDINO, J. (2019): The Monetary and Fiscal History of Uruguay, 1960–2017. [online]. [Citované 28. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://bfi.uchicago.edu/wp-content/uploads/The-Case-of-Uruguay.pdf>.
38. OECD. (2016): *Multi-dimensional Review of Uruguay*. Paris: OECD, 2016. ISSN: 23087358 (online). Dostupné na internete: https://www.oecd-ilibrary.org/development/multi-dimensional-review-of-uruguay_9789264209459-en.
39. PEAKBAGGER. (2020): Cerro Catedral, Uruguay. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.peakbagger.com/peak.aspx?pid=8805>.
40. POLITICHESKIY ATLAS SOVREMENNOSTI. (2020): Uruguay / Razdeleniye i vzaimodeystviye vetvey vlasti. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.hyno.ru/tom3/1194.html>.
41. RINCÓN, G. a kol. (2006): Analysis of the population structure of Uruguayan Creole cattle as inferred from milk major gene polymorphisms. In: *Genetics and Molecular Biology*,

- 2006, roč. 29, č. 3. Dostupné na internete: <http://dx.doi.org/10.1590/S1415-47572006000300016>.
42. SANTANDER. (2020): Uruguay: Political Outline. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://santandertrade.com/en/portal/analyse-markets/uruguay/political-outline>.
 43. SITA. (2020): V Uruguaji nastúpil do úradu nový prezident, zaviazal sa zakročiť proti zločinu. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.webnoviny.sk/v-uruguaji-nastupil-do-uradu-novy-prezident-zaviazal-sa-zakrocit-proti-zlocinu/>.
 44. STATISTA. (2020a): Income distribution inequality based on Gini coefficient in Uruguay between 2000 and 2017. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.statista.com/statistics/983242/income-distribution-gini-coefficient-uruguay/>.
 45. STATISTA. (2020b): Uruguay: Literacy rate from 2008 to 2018, total and by gender. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.statista.com/statistics/575271/literacy-rate-in-uruguay/>.
 46. STRANY MIRA. (2012): Ekonomika Urugvaya. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://ru-world.net/urugvaj-ekonomika/>.
 47. TASR. (2002): Uruguaj zrušil starú menovú politiku a zaviedol plávajúci kurz svojho pesa. In: *SME*. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://ekonomika.sme.sk/c/580536/uruguaj-zrusil-staru-menovu-politiku-a-zaviedol-plavajuci-kurz-svojho-pesa.html>.
 48. TRANSPANISH. (2011): Linguistic Features of Rioplatense (River Plate) Spanish. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: https://transpanish.biz/translation_blog/linguistic-features-of-rioplatense-river-plate-spanish/.
 49. TRANSPARENCY. (2020): Uruguay - Corruption Perceptions Index. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.transparency.org/en/countries/uruguay>.
 50. UNDP. (2020): *HDR 2019*. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <http://hdr.undp.org/en/content/2019-human-development-index-ranking>.
 51. URUGUAY NATURAL. (2017): Uruguay is one of the 20 best democracies in the world. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://marcapaisuruguay.gub.uy/en/uruguay-is-one-of-the-20-best-democracies-in-the-world/>.
 52. WORLD BANK. (2016): Infographic: Human Opportunity Index. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.worldbank.org/en/news/infographic/2016/10/24/infografia-indice-de-oportunidades-humanas>.
 53. WORLD BANK. (2019): The World Bank In Uruguay. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.worldbank.org/en/country/uruguay/overview>.
 54. WORLD BANK. (2020a): GDP (current US\$). [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.
 55. WORLD BANK. (2020b): GDP per capita, PPP (current international \$) – Uruguay. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=UY>.
 56. WORLD BANK. (2020c): Net migration - Uruguay. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?Locations=UY>.
 57. WORLDOMETER. (2020): Uruguay Population. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.worldometers.info/world-population/uruguay-population/>.

58. WPR. (2020): Montevideo Population 2020. [online]. [Citované 25. 7. 2020.] Dostupné na internete: <https://worldpopulationreview.com/world-cities/montevideo-population>.

Kontakt:

Dr. h. c. prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e mail: ludmila.lipkova@euba.sk

ČÍNSKO-INDICKÉ VZŤAHY.

3. ČASŤ: OBDOBIE STUDENEJ VOJNY V 70. A 80. ROKOCH

SINO-INDIAN RELATIONS. PART 3: PERIOD OF THE COLD WAR IN THE 1970S AND 1980S

Peter Ondris

Fakulta managementu, Univerzita Komenského v Bratislave, Odbojárov 10,
820 05 Bratislava 25, e-mail: peter.ondris@fm.uniba.sk

Abstrakt: Tretia časť tejto štúdie analyzuje vzťahy Číny a Indie v rámci trojuholníkového vzťahu s Pakistanom v 70. a 80. rokoch. V roku 1971 vypukla tretia indicko-pakistanská vojna a rozpadol sa Pakistan. Zblíženie s USA Číne umožnilo získať miesto v BR OSN. Na nový globálny štatút Číny odpovedala India v roku 1974 prvým jadrovým testom a anexiou Sikkimu. Na prvý jadrový test Indie Čína odpovedala podpisom tajnej dohody s Pakistanom o spolupráci v jadrovej oblasti. V roku 1976 India a CLR obnovili diplomatické vzťahy na úrovni veľvyslancov. V roku 1984 India obsadila ľadovec Siachen čím spochybnila dohodu o vytýčení hranice medzi Čínou a Pakistanom. Celkovo sa 80. roky niesli v relatívne umiernenom duchu a vyvrcholili v decembri 1988 návštevou Rádžíva Gándhího v Pekingu a Islámábáde, ktorá začala proces normalizácie vzťahov Indie s Čínou a čiastočne aj s Pakistanom.

Kľúčové slová: Čína, India, čínsko-indické vzťahy, geopolitika Ázie

JEL klasifikácia: F50, F53, F54

Abstract: The Part 3 of this study analyzes Sino-Indian relations within the triangular relationship with Pakistan in the 1970s and 1980s. In 1971 third Indo-Pakistan war occurred, with consequence of dissolution of Pakistan. Due to rapprochement with the US China gained its place in the UN Security Council. India's response to the new global status of China came in the form of its first nuclear test in 1974 and with annexation of Sikkim. To India's nuclear test China responded with a secret agreement with Pakistan on cooperation in nuclear domain. In 1976 China and India renewed diplomatic relations on the ambassadorial level. In 1984 India secured Siachen glacier and thus contested the Sino-Pakistani border agreement. The 1980s were relatively calm period, which culminated in Rajiv Gandhi's visit to Beijing and Islamabad in December 1988, which marked the beginning of normalization of relations.

Key words: China, India, Sino-Indian Relations, Asian Geopolitics

JEL Classification: F50, F53, F54

1. Vzájomné vzťahy v 70. rokoch

1.1 Tretia indicko-pakistanská vojna

Vypuknutie občianskej vojny v Pakistane v marci 1971, tzv. bangladéšskej krízy, je možné vnímať ako neschopnosť pakistanských politických elít vyriešiť vnútropolitické nezhody. V prípade bangladéšskej krízy a tretej indicko-pakistanskej vojny, ktorá ju ukončila, stála Čína pred voľbou. Peking mohol buď podporovať Bengálcov v ich boji za nezávislosť, alebo mohol pokračovať v podpore centrálnej vlády v Islámábáde. Východný Pakistan bol pre Čínu zaujímavý z dôvodu existencie rôznych ľavicových hnutí. Na druhej strane konzervatívny západný Pakistan bol pre Čínu výhodný z dôvodu silných protiindických postojov a z toho

dôvodu si Islámábád cenil dobré vzťahy s Čínou.¹ Po zjavnom váhaní a s veľkými rozpakmi vyvolanými v Číne aj v zahraničí, sa Peking rozhodol podporiť ústrednú vládu v Islámábáde.²

Po vypuknutí vojny s Indiou Čína podporovala ústrednú vládu v Islámábáde bez ohľadu na vzťahy s Indiou či budúce vzťahy s nezávislým východným Pakistanom.³ O tom, že čínska podpora nebola len formálnou záležitosťou svedčila skutočnosť, že Čína poskytla Pakistanu dodatočnú ekonomickú pomoc v hodnote 20 mil. USD.⁴ Pakistanská ústredná vláda sa však nachádzala v beznádejnej situácii a tak od Číny požadovala viac ako len ekonomickú či diplomatickú pomoc. Lenže Čína sa vyjadrila, že podporuje len štátnu suverenitu a národnú nezávislosť Pakistanu a nie jeho územnú integritu.⁵

Čína bola veľmi opatrná a mala na to niekoľko dôvodov. Peking jednak vyhodnotil situáciu tak, že ústredná vláda v Islámábáde nevládala riešiť situáciu vo Východnom Pakistane. Druhým dôvodom opatrného postoja Číny bola skutočnosť, že nezávislý východný Pakistan (Bangladéš) by ukončil dilemu čínskej vlády v podobe možnosti súčasnej podpory konzervatívneho západného Pakistanu, ako aj ľavicového radikalizmu vo východnom Pakistane.⁶ Do tretice je možné usúdiť, že Čína sa nechcela postaviť proti postoju väčšiny členských krajín OSN z dôvodu, že v danom období pôsobila na pôde OSN veľmi krátko.⁷ Každopádne tento postoj Číny je jasným príkladom existujúcich limitov vo vzťahu s Pakistanom. Napriek tomu si vláda v Islámábáde čínsku podporu cenila a nedošlo k zhoršeniu vzájomných vzťahov.

Počas tzv. bangladéskej krízy v priebehu roka 1971 bola India pod veľkým diplomatickým tlakom zo strany USA a Číny, ktorých vzťahy v tej dobe prechádzali zásadnými zmenami. V období od 15. októbra 1969 do 7. augusta 1971 zohral Pakistan významnú úlohu v procese zmeny vzťahov medzi USA a Čínou. Pakistan slúžil ako výhradný komunikačný kanál prenosu informácií a napomohol geopolitickému zblíženiu oboch krajín.⁸ Počiatočným výsledkom bola tajná návšteva poradcu pre národnú bezpečnosť USA Kissingera v Číne v dňoch 9. – 11. júla 1971, kam letel z Pakistanu. Potom ako dňa 15. júla 1971 došlo k zverejneniu tejto návštevy a následne sa uskutočnila aj druhá návšteva Kissingera v Číne, závislosť Číny a USA na Pakistane ako komunikačnom kanále prestala existovať.⁹ Avšak vďačnosť Číny za túto službu, ktorú jej Pakistan poskytol, pretrvala.¹⁰

¹ Je nutné zdôrazniť, že otázka vplyvu vo Východnom Pakistane mala svoje limity, pretože z pohľadu Pekingu mohol jednotný Pakistan určite lepšie plniť úlohu protiváhy voči Indii. Čo potvrdzoval aj dopis Zhou Enlaia prezidentovi Yahyovi z 12. apríla 1971, v ktorom zdôraznil jednotu Východného a Západného Pakistanu a jeho ľudu. JAIN, 1974a, s. 161.

² SIDKY, 1976, s. 966.

³ Ibid., s. 968-969.

⁴ BARNDS, 1975, s. 483.

⁵ DAS, 1972, s. 63.

⁶ V priebehu 60. rokov sa Peking snažil zintenzívniť ekonomické, politické a kultúrne väzby s Východným Pakistanom. V Dháke bol zriadený čínsky konzulát, Rádio Peking začalo vysielať v bengálčine a v rôznych mestách Východného Pakistanu boli zakladané Spoločnosti pakistansko-čínskeho priateľstva. Napriek tomu, že kalkatská pobočka Bank of China bola zatvorená z dôvodu finančnej podpory bengálskych komunistov, v Dháke bola jej nová pobočka otvorená, čo v konečnom dôsledku uľahčilo prenikanie vplyvu ČĽR do Východného Pakistanu. Taktiež príslušníci ČĽOA boli čoraz častejšie videní vo Východnom Pakistane. Vzhľadom na početnosť a rôznorodosť kanálov, ktorými čínsky vplyv prenikal do oblasti, je možné tvrdiť, že od polovice 60. rokov spočíval hlavný záujem Pekingu ani tak nie v Kašmíre ako vo Východnom Pakistane. DAS, 1972, s. 153-154.

⁷ Čína sa oficiálne stala členom OSN dňa 25. októbra 1971.

⁸ ZHENG, Hua, 2008, s. 72.

⁹ BARNDS, 1975, s. 484.

¹⁰ Okrem toho pretrvávala aj zhoda v záujmoch USA a ČĽR vo vzťahu k Pakistanu a Indii, ktorej väzby na Sovietsky zväz v tom čase narastali. S približujúcim sa dátumom Nixonovej návštevy ČĽR chceli obidve krajiny demonštrovať schopnosť spolupráce v niektorých otázkach, a to aj napriek existencii zásadných rozdielov v mnohých iných. Aj napriek odlišným prístupom predstavoval režim v Islámábáde hlavného spojenca pre USA ako aj pre ČĽR v regióne Južnej Ázie. DAS, 1972, s. 54-55.

Zbližovanie USA a Číny a ich súčasný tlak na Indiu zapríčinil väčší príklon Indie k ZSSR. Moskva a Naí Dillí si vytvorili istý druh tichého spojenectva proti Číne na báze spoločných záujmov, čo zahŕňalo aj územné spory. Tento vzťah kulminoval podpisom sovietsko-indickej zmluvy o priateľstve a vzájomnej spolupráci v auguste roku 1971,¹¹ ktorú je možné považovať takmer za spojeneckú dohodu a ako časť odpovede na americko-čínske zblíženie. Od tohto momentu až do konca studenej vojny, stáli India a Čína na opačnej strane globálneho geopolitického súperenia superveľmocí.

Zbliženie s USA Číne umožnilo získať členstvo v OSN a miesto v Bezpečnostnej rade OSN. Na nový globálny štatút Číny odpovedala India v roku 1974 svojim prvým jadrovým testom¹² a anexiou Sikkimu v roku 1975.¹³ Čína protestovala a indickú anexiu Sikkimu označila za nelegálnu. Následne zvýšila počet jednotiek na hraniciach s Indiou.¹⁴ Na prvý jadrový test Indie Čína odpovedala v júni 1976 podpisom tajnej dohody s Pakistanom o spolupráci v jadrovej oblasti,¹⁵ ktorá sa týkala čínskej pomoci pri vývoji pakistanskej jadrovej bomby. Predchádzalo tomu jedenásť rokov rokovaní.¹⁶ Z toho možno usudzovať, že Pakistan sa usiloval o spoluprácu s Čínou v jadrovej oblasti už od polovice 60. rokov, teda v období približne po Čínsko-indickej vojne a v čase Druhej indicko-pakistanskej vojny.

1.2 Obdobie od Tretej indicko-pakistanskej vojny po uznanie Bangladéša

Jedným z prvých významnejších krokov ČĽR na pôde OSN bolo, že Peking odmietal uznať nezávislý Bangladéš, vyhlásený 26. marca 1971 a blokoval jeho vstup do OSN. Peking tiež odmietal riešiť otázku utečencov zapríčinenú tretou indicko-pakistanskou vojnou. Čína zastávala postoj, že danú situáciu zavinila India tým, že zasahovala do vnútorných záležitostí Pakistanu. Avšak svoj postoj v otázke členstva Bangladéša v OSN Čína považovala za dočasný.¹⁷ Zmenu postoja Peking podmieňoval vyriešením otázky návratu pakistanských vojnových zajatcov z Indie do Pakistanu, a aby celkové riešenie bolo prijateľné aj pre Islámábád.¹⁸ Vzťahy s Bangladéšom chcel Peking riešiť až následne.

Svojou diplomatickou podporou na pôde OSN Čína zlepšila vyjednávaciu pozíciu Pakistanu voči Indii a Bangladéšu. Čína následne zotrvala vo svojom postoji a nezmenila ju až kým došlo k úprave vzťahov Pakistanu s Indiou a Bangladéšom. Pre Peking to bola otázka vlastnej prestíže v očiach krajín, ktoré podporoval. Pravdepodobne to bolo dôvodom prečo sa Čína nesnažila prekaziť ani komplikovať rokovania, ktoré viedli k dohode zo Simly z júla

¹¹ Treaty of Peace, Friendship and Co-operation. [Online.] In: *Ministry of External Affairs Government of India*. [Citované 4. 1. 2020.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5139/Treaty+of+>

¹² First Nuclear Test at Pokhran in 1974. [Online.] In: *Federation of American Scientists*. [Citované 4. 1. 2020.] Dostupné na internete: <https://fas.org/nuke/guide/india/nuke/first-pix.htm>

¹³ 16th May 1975: The Kingdom of Sikkim and its Annexation with India. [Online.] In: *Eurasian Times*, 16. 5. 2018. [Citované 4. 1. 2020.] Dostupné na internete: <http://eurasianimes.com/sikkim-history-india-annexed/>

¹⁴ HYER, 2015, s. 96.

¹⁵ Xie Peizhi, 1998, s. 27.

¹⁶ GUPTA, Y., K. (2004): Common Nuclear Doctrine for India Pakistan and China. [Online.] In: *Institute of Peace and Conflict Studies, New Delhi*, 20. 6. 2004, [Citované 8. 11. 2016.]. Dostupné na internete: <http://www.ipcs.org/article/india/common-nuclear-doctrine-for-india-pakistan-and-china-1413.html>

¹⁷ Navzdory zmienenému čínskemu vetu, Peking vyhlásil, že nemá trvalé výhrady k členstvu Bangladéša. V novembri 1972 vyhlásil čínsky zástupca v OSN, že ČĽR nie je v zásade proti vstupu Bangladéša do OSN. Ďalej sa vyjadril v tom zmysle, že Čína si vždy zachovávala hlboké priteľstvo k ľudu Východného Pakistanu a dúfa, že bangladéšske politické vedenie sa bude rozhodovať nezávislo a čoskoro sa stretne s Pakistanským vedením výsledkom čoho bude rozumné riešenie vzájomných problematických bodov, čo bude známka toho, že Bangladéš je skutočne nezávislý štát. Na záver svojej reči povedal, že v súčasnej situácii ČĽR nemôže súhlasiť so vstupom Bangladéša do OSN a to dovtedy kým budú všetkými stranami implementované príslušné rezolúcie OSN a dosiahne sa rozumné riešenie problematíkych záležitostí medzi Indiou, Pakistanom a Bangladéšom. BARNDS, 1975, s.486-487.

¹⁸ ONDRIS, 2014, s. 44.

1972,¹⁹ alebo k dohode z Naí Dillí, ktorú podpísala India a Pakistan dňa 28. augusta 1973.²⁰ Čínsky minister zahraničných vecí Ji Pengfei sa dňa 30. augusta 1973 oficiálne vyjadril k dohode z Naí Dillí v zmysle, že vytvorila vhodné podmienky na détente v Južnej Ázii a pre normalizáciu vzťahov medzi dotknutými stranami.²¹

Pakistan oficiálne uznal Bangladéš ako nezávislú krajinu vo februári 1974. K vyriešeniu posledných nezhôd týkajúcich sa tretej indicko-pakistanskej vojny došlo v apríli 1974.²² Pri opätovnej návšteve pakistanského premiéra Bhutta v Pekingu v máji 1974, čínske vedenie vyjadrilo spokojnosť z normalizácie vzťahov medzi troma juhoázijskými krajinami a zopakovalo čínsku podporu Pakistanu v otázke Kašmíru.²³

Aj keď indický faktor nebol jediným dôležitým faktorom v čínsko-pakistanských vzťahoch,²⁴ teritoriálne zmenšený Pakistan, ktorý stratil svoju východnú časť, stratil pre Čínu časť svojej hodnoty ako protiváhy voči Indii. Z toho dôvodu vznikla otázka či sa Čína nepokúsi aspoň v určitej miere normalizovať vzťahy s Indiou a oslabiť vplyv ZSSR na indickú politiku. Tomuto vývoju napomáhala aj skutočnosť, že odkedy Moskva dodala v roku 1968 Pakistanu prvé zbrane, India pravidelne signalizovala Pekingu svoju ochotu k dialógu o stave vzájomných vzťahov. Čína svoj prístup k Indii zmenila až začiatkom 70. rokov, ale aj to len mierne. Peking ukázal len určité náznaky záujmu o zlepšenie.²⁵ Avšak v tomto čase bola pre zmenu India, tým kto nereagoval na signály druhej strany. Čína totiž svoj záujem o zlepšenie vzťahov signalizovala v období povstania vo východnom Pakistane v roku 1971. Následne Peking v čase tretej indicko-pakistanskej vojny svoju iniciatívu prerušil. Obnovil ju počas rokovaní troch juhoázijských krajín v rokoch 1973 a 1974. Pre Indiu na to opäť nebol vhodný čas. Každopádne ani po porážke Pakistanu v tretej indicko-pakistanskej vojne, ani po jeho rozpade, nebola Čína nútená prehodnotiť svoj vzťah s Islámábádom. Som toho názoru, že aj keby došlo v tomto období k zlepšeniu vzťahov medzi Čínou a Indiou, udialo by sa to v kontexte čínskej snahy znížiť nebezpečenstvo obkľúčenia zo strany ZSSR a nie v snahe kompenzácie oslabenia vzťahov s Islámábádom.²⁶ Z toho dôvodu mohli byť vzájomné vzťahy Číny a Pakistanu aj v nasledujúcich rokoch charakterizované ako blízke.

1.3 Vzťahy v trojuholníku Čína-India-Pakistan v druhej polovici 70. rokov

V auguste 1976 India a ČLR obnovili diplomatické vzťahy na úrovni veľvyslancov.²⁷ Ďalšie zlepšenie vzájomných vzťahov umožnil výsledok indických volieb v roku 1977, ktoré Strana indického národného Kongresu, vedená predsedníčkou vlády Indirou Gánghiovou, prehrala. Nová indická vláda, vedená stranou Janata,²⁸ sa snažila zlepšiť vzťahy s ČLR. Následne došlo k obnoveniu kontaktov na najvyššej politickej úrovni, keď vo februári 1979 sa uskutočnila návšteva indického ministra zahraničných vecí Vádzpejého v Číne.²⁹ Čínsky

¹⁹ GARVER, 1996, s. 326-327.

²⁰ Po prijatí Dohody z Naí Dillí v auguste 1973 týkajúcej sa repatriácie vojnových zajatcov a utečencov Peking vyhlásil, že prišla príliš neskoro a až do roku 1974, keď boli vyriešené všetky sporné otázky medzi juhoázijskými krajinami, pokračoval v blokovanií vstupu Bangladéša do OSN. JAIN, 1974b, s. 233.

²¹ Ibid, s. 232.

²² BARNDS, 1975, s. 487.

²³ JAIN, 1974b, s. 239.

²⁴ GARVER, 1996, s. 337 a 345.

²⁵ RUBINOFF, 1984, s. 150.

²⁶ DAS, 1972, s. 151.

²⁷ K stiahnutiu veľvyslancov došlo ako následok čínsko-indickej vojny v roku 1962. India-China Bilateral Relations. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, január 2012. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf>

²⁸ Elections 1977 and Janata Party. [Online.] In: *Indiansaga Info*, 2000. [Citované 8. 12. 2016.]. Dostupné na internete: http://indiansaga.com/history/postindependence/elections_77.html

²⁹ Vádzpejé však musel svoju návštevu Číny predčasne ukončiť, pretože práve v tom čase prišlo k vypuknutiu čínsko-vietnamskej vojny. Sino-Indian relations: Breaking the ice. [Online.] In: *India Today*, 31. 12. 1988.

minister zahraničných vecí Huang Hua navštívil Indiu v júni 1981.³⁰ Avšak zároveň v tom čase odcestoval čínsky premiér Zhao Ziyang na oficiálnu návštevu Pakistanu, Nepálu a Bangladéša.³¹ Bola to prvá návšteva vysokopostaveného predstaviteľa Číny v Pakistane po sedemnástich rokoch, pretože naposledy tam bol Zhou Enlai vo februári 1964.³² Napriek tomu, že Čína a Pakistan si zachovávali blízke vzťahy a vysokopostavení predstavitelia Pakistanu pravidelne cestovali do Pekingu, Číňania preferovali svoje návštevy na nižšej úrovni. Z toho dôvodu bola návšteva premiéra Zhao Ziyanga významnou udalosťou a to nielen vo vzájomných vzťahoch, ale aj v regionálnom význame, pretože znamenala začiatok nového prístupu Číny k južnej Ázii v podobe harmonickejších vzťahov. Počas Zhaovej návštevy nedošlo k podpisu spoločného komuniké. Aj keď neoficiálne sa obidve strany v zásade zhodli v názoroch na vývoj v regióne, dohodli sa nezaznamenať to na papier, pretože v niektorých detailoch ohľadom situácie v Afganistane sa ich postoje výrazne líšili.³³ Cieľom Zhaovej návštevy Pakistanu bolo posilniť čínsko-pakistanské vzťahy v čase, keď úloha ZSSR v regióne získala špeciálny význam z dôvodu jeho prítomnosti v Afganistane. Okrem toho Zhaova návšteva sa udiala v čase návštevy čínskeho ministra zahraničných vecí v Indii, od ktorej sa očakával začiatok procesu normalizácie čínsko-indických vzťahov, takže ju nebolo možno vnímať ako namierenú proti Indii.³⁴

2. Vzájomné vzťahy v 80. rokoch

Možno tvrdiť, že sovietska vojenská prítomnosť v Afganistane od roku 1979 mala za následok čiastočnú zmenu politiky Číny voči regiónu južnej Ázie. ČLR upravila svoj pro-pakistanský postoj v otázke Kašmíru a prejavila vôľu mlčky akceptovať indickú anexiu Sikkimu a špeciálny vzťah Indie s Bhutánom.³⁵ Čínske vedenie súhlasilo s otvorením rokovaní o spoločnej hranici, čo bola indická priorita v jej snahe o zlepšenie vzájomných vzťahov. Externé pracoviská tlačových agentúr obidvoch krajín boli zriadené v druhej krajine a dve posvätné miesta hinduistického panteónu v Tibete, hora Kailash a jazero Manasarovar, boli sprístupnené pútnikom z Indie.³⁶ Po Huangovej návšteve sa v období od decembra 1981 do novembra 1987 uskutočnilo medzi Čínou a Indiou osem kôl rokovaní o hranici. Zo začiatku tieto rokovania vyvolávali nádej, že by mohlo dôjsť k pokroku v otázke hranice. Lenže v roku 1985 Čína začala zastávať neústupný postoj a presadzovať, aby každá strana spravila ústupky, avšak bez toho, aby prišla s konkrétnymi návrhmi či presnou definíciou polohy LAC.³⁷ Zmenu postoja Číny v rámci rokovaní o hranici s Indiou zapríčinil tzv. konflikt o ľadovec Siachen v roku 1984, ktorý vyústil do zmeny situácie v teréne a mal za následok indické spochybnenie čínsko-pakistanskej dohody o vytýčení hranice.

[Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://indiatoday.intoday.in/story/pm-rajiv-gandhis-historic-visit-to-china-breaks-26-year-chill-between-the-asian-giants/1/330126.html>

³⁰ India-China Bilateral Relations. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, január 2012. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf>

³¹ Trends in Communist Media. [Online.] In: *CIA Library*, 17. 6. 1981. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000534932.pdf

³² TARIQ, A. (2014): Zhou Enlai visit to Pakistan. [Online.] In: *History pak.com*, 7. 8. 2014. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://historypak.com/zhou-enlai-visit-pakistan/>

³³ Zatiaľ čo pakistanské vedenie preferovalo nevyvolávať veľkú verejnú kampaň proti sovietskej prítomnosti v Afganistane, Čína otvorene a nahlas odsudzovala pôsobenie ZSSR v Afganistane. MUSTAFA, 1981, s. 3.

³⁴ Ibid.

³⁵ MATHOU, 1994, s.399.

³⁶ International Business Publications, 2011, s. 70.

³⁷ Ibid. LAC – Line of Actual Control.

2.1 Konflikt o ľadovec Siachen

Spor o ľadovec Siachen medzi Indiou a Pakistanom má korene v samotnom spore o Kašmír. Prvá indicko-pakistanská vojna z roku 1947 sa skončila nerozhodne a každá krajina kontrolovala časť Kašmíru. Pakistanom kontrolované územia sú administratívne rozdelené na dve časti, Azad Kašmír a Gilgit-Baltistán (do roku 2009 Severné teritória), ktoré nikdy v minulosti (ani v čase britskej Indie) nespádali pod priamu jurisdikciu kniežatstva Džammú a Kašmír. India kontroluje dve tretiny sporného územia, ako zväzový štát Džammú a Kašmír, ktorý zahŕňa štát Džammú, Ladak a údolie Kašmíru. Konflikt o ľadovec Siachen pramení z nekompletne vyznačenej línie kontroly separujúcej územia pod kontrolou Indie a Pakistanu. Prvá indicko-pakistanská vojna sa skončila Dohodou z Karáčí z roku 1949, ktorá stanovila tzv. líniu prímeria. Táto línia kopírovala medzinárodnú hranicu medzi Indiou a Pakistanom a následne sa uberala na sever a severovýchod až k súradnici na mape označenej ako NJ9842, ktorá sa nachádza v blízkosti južného konca ľadovca Siachen. Z dôvodu neprítomnosti indických ani pakistanských ozbrojených síl na území za súradnicou NJ9842, pretože územie je viac-menej nedostupné, nebola línia prímeria za touto súradnicou vyznačená až po hranicu s Čínou.³⁸ Dohoda z Karáčí len nejasne uviedla, že línia prímeria sa (za súradnicou NJ9842) ubera smerom na sever k ľadovcu). Túto nejasnosť v stanovení línie kontroly neodstránili ani ďalšie dve vojny, ktoré medzi sebou India a Pakistan viedli. Na základe Taškentskej dohody, uzatvorenej po Druhej indicko-pakistanskej vojne v roku 1965, sa jednotky oboch strán stiahli na líniu prímeria z roku 1949. Nedošlo k žiadnemu pokusu predĺžiť líniu kontroly. Po Tretej indicko-pakistanskej vojne z roku 1971, bola v roku 1972 prijatá Dohoda zo Simly, na základe ktorej bola stanovená nová línia kontroly tzv. LoC,³⁹ zohľadňujúca líniu prímeria z decembra 1971. Oblasť ľadovca Siachen, v ktorej nedošlo k bojom, zostala nevyznačená a nedošlo ani k pokusu predĺžiť LoC za súradnicou NJ9842. Dohoda zo Simly použila pre túto oblasť nejasnú formuláciu, že LoC pokračuje za súradnicou NJ9842 smerom k ľadovcu.⁴⁰

Z dôvodu, že oblasť ľadovca Siachen spadá do nevyznačeného územia za poslednou vyznačenou súradnicou LoC a z dôvodu nejasných formulácií Dohody z Karáčí a Dohody zo Simly, India aj Pakistan rôznym spôsobom interpretujú tieto dohody a činia si na danú oblasť nárok. Pakistan presadzuje LoC uberajúcu sa severovýchodne od súradnice NJ9842 až ku Karakoramskému priesmyku na hranici s Čínou. India presadzuje LoC uberajúcu sa na sever až severozápad od súradnice NJ9842 pozdĺž rozhrania povodí v podobe horského hrebeňa Saltoro. Pakistan ľadovec považuje za súčasť územia Gilgit-Baltistán, zatiaľ čo India ho považuje za súčasť zväzového štátu Džammú a Kašmír.⁴¹ (viď mapa 1)

³⁸ AHMAD, 2006, s. 89.

³⁹ LoC – Line of Control.

⁴⁰ CHEEMA, 2003, s. 53-54.

⁴¹ PADDER, 2013, s. 35-36.

Mapa 1: Mapa línie kontroly a súradnice NJ9842

Prameň: The Story of Siachen. [Online.] In: *Thinkcloud65*, 7. 4. 2012. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://thinkcloud65.wordpress.com/2012/04/07/the-story-of-siachen/>

Po tom, ako Pakistan podpísal s Čínou dohodu o vytýčení hranice v roku 1963, začal vydávať povolenia pre medzinárodné expedície na územie východne od hory K2 vrátane ľadovca Siachen.⁴² Následne od roku 1978 indická armáda uskutočňovala prieskumné expedície, avšak ani jedna krajina ľadovec vojensky nekontrolovala.⁴³ V roku 1984 indické tajné služby získali informácie o prípravách pakistanskej armády na obsadenie ľadovca.⁴⁴ India urýchlene uskutočnila vlastné prípravy a ľadovec vojensky obsadila v rámci operácie Meghdoot.⁴⁵ India úspešne získala kontrolu nad celým ľadovcom, dlhým 70 km, aj nad všetkými k nemu pridruženými ľadovcami. Ide o územie s rozlohou približne 3000 km².⁴⁶

Obidve krajiny si činia nárok na ľadovec Siachen najmä z vojenského hľadiska. India argumentuje, že oblasť ľadovca, pozdĺž spornej hranice s Čínou, je vstupnou bránou do Ladaku. Pakistan zastáva postoj, že kontrola ľadovca umožní Indii v prípade potreby zabrániť pakistanským jednotkám v presune do Gilgitu-Baltistánu (bývalých Severných teritórií). Obidva postoje sú značne prehnané.⁴⁷ V skutočnosti sa obidvom krajinám jednalo o samotnú kontrolu danej oblasti.

⁴² VERGHESE, B. (2012): Facts vs bluff on Siachen. [Online.] In: *Tribune India*, 20. 12. 2012. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.tribuneindia.com/2012/20120421/edit.htm#4>

⁴³ CHEEMA, 2003, s. 54.

⁴⁴ McGIRK, T. – ADIGA, A. (2005): War at the Top of the World. [Online.] In: *Time*, 4. 7. 2005, [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,1079528-1,00.html>

⁴⁵ Operation Meghdoot. [Online.] In: *Indian Army*. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://indianarmy.nic.in/Site/FormTemplate/frmTemp3PLMMCRM6C.aspx?MnId=GWOq5gm/3bWnw01bjgMFeA==&ParentID=PUXKeyfrbKTnUWp21VC0YA==>

⁴⁶ DESMOND, E. (1989): The Himalayas War at the Top Of the World. [Online.] In: *Time*, 31. 7. 1989. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,958254-2,00.html>

⁴⁷ CHEEMA, 2003, s. 54.

Okrem vojenského hľadiska, má otázka kontroly ľadovca Siachen aj politický aspekt, ktorý sa týka už analyzovanej dohody o vytýčení hranice medzi Čínou a Pakistanom z roku 1963. Táto dohoda sa týkala úseku čínskej hranice s dĺžkou viac ako 300 km, ktorý sa začínal v mieste hranice Číny, Afganistanu a Pakistanu a smeroval juhovýchodne až ku Karakoramskému priesmyku.⁴⁸ Na základe ustanovení tejto dohody sa Pakistan vzdal nároku na územie údolia Shashgham o rozlohe približne 3200 km², ktoré kontrolovala Čína. Na toto územie si India činí nárok dodnes. Výmenou za to sa Čína vzdala údolia Raskam o rozlohe 1200 km², ktoré predtým aj kontrolovala.⁴⁹ Avšak čínsko-pakistanská dohoda o vytýčení hranice má provizórny charakter. Článok VI. uvádza, že obidve strany sa zhodli, že potom, ako bude dosiahnuté riešenie sporu o Kašmír medzi Pakistanom a Indiou, vláda Čínskej ľudovej republiky opätovne zahájí rokovania s príslušnou zmocnenou autoritou s cieľom vypracovania ďalšej dohody o zmienenej hranici a podpíše oficiálnu zmluvu o vytýčení hranice, ktorá túto dohodu nahradí. Pokiaľ by tou príslušnou zmocnenou autoritou bol Pakistan, tak oficiálna zmluva o vytýčení hranice uzatvorená medzi Čínskou ľudovou republikou a Pakistanom by mala zachovať ustanovenia tejto dohody a vyššie zmieneného protokolu.⁵⁰

Tým sa podpis formálnej dohody o vytýčení hranice medzi Čínou a Kašmírom odložil dovtedy, kým nebude dosiahnuté konečné riešenie sporu o Kašmír medzi Indiou a Pakistanom. Okrem toho v článku I. sa uvádzalo, že „hranica medzi čínskym Xinjiangom a priľahlými Pakistanom kontrolovanými územiami nebola nikdy oficiálne vyznačená,...“⁵¹ To znamená, že dohoda sa týkala hranice medzi Čínou a územiami kontrolovanými Pakistanom a nie územím Pakistanu. Možno tvrdiť, že indické obsadenie ľadovca Siachen zmenilo situáciu kontroly územia v teréne a to bez dosiahnutia konečného riešenia otázky Kašmíru medzi Indiou a Pakistanom. Tým došlo k spochybneniu čínsko-pakistanskej dohody o vytýčení hranice z roku 1963, pretože Pakistan už nekontroloval celý úsek hranice až po Karakoramský priesmyk. (viď mapa č. 3.)

Taktiež možno tvrdiť, že tým, že dohoda pripustila možnosť, že „suverénna autorita“ poverená uzatvoriť formálnu dohodu, teda reálne kontrolujúca územia priľahlé k čínskemu územiu v danom úseku hranice, môže byť India, táto dohoda nechala otvorenú otázku trvalej suverenity nad oblasťou ľadovca Siachen. Ako vývoj udalostí v 80. rokoch ukázal, India túto dohodu opätovne odmietla s argumentom, že Pakistan nemal právo vzdať sa územia, ktoré patrí Indii.⁵² India sa následne snažila zachovať status quo, ktorý vznikol po realizácii operácie Meghdoot. Pakistan sa neúspešne snažil zmeniť situáciu v teréne na status quo, ktorý existoval

⁴⁸ Zhonghua renmin gongheguo zhengfu he Bajisitan zhengfu guanyu Zhongguo Xinjiang he you Bajisitan shiji kongzhi qi fangwude gegediqu xiang jierangde bianjiede xieding 中华人民共和国政府和巴基斯坦政府关于中国新疆和由巴基斯坦实际控制其防务的各个地区相接壤的边界的协定 [Dohoda medzi vládou ČLR a vládou Islamskej republiky Pakistan o vytýčení hranice medzi čínskym Xinjiangom a Pakistanom kontrolovanými priľahlými územiami]. [Online.] In: *law-lib.com*. [Citované 6. 6. 2011.] Dostupné na internete: http://www.law-lib.com/law/law_view.asp?id=94926

⁴⁹ NEVILLE, 1970, s. 215-217.

⁵⁰ Zhonghua renmin gongheguo zhengfu he Bajisitan zhengfu guanyu Zhongguo Xinjiang he you Bajisitan shiji kongzhi qi fangwude gegediqu xiang jierangde bianjiede xieding 中华人民共和国政府和巴基斯坦政府关于中国新疆和由巴基斯坦实际控制其防务的各个地区相接壤的边界的协定 [Dohoda medzi vládou ČLR a vládou Islamskej republiky Pakistan o vytýčení hranice medzi čínskym Xinjiangom a Pakistanom kontrolovanými priľahlými územiami]. [Online.] In: *law-lib.com*. [Citované 6. 6. 2011.] Dostupné na internete: http://www.law-lib.com/law/law_view.asp?id=94926

⁵¹ Ibid.

⁵² AHMAD, 2006, s. 93.

pred indickým obsadením Ťadovca.⁵³ Pakistan spolu s Čínou presadzujú demilitarizáciu Ťadovca, čomu sa India bráni.⁵⁴

2.2 Incident v údolí Sumdorung Chu a návšteva indického premiéra Rádžíva Gándhího v Číne a Pakistane

Ani v rokoch 1986 a 1987 nepriniesli rokovania o hranici medzi Indiou a Čínou žiadny posun. Zapríčinilo to vzájomné obviňovanie z prekrčovania hranice v údolí Sumdorung Chu pri meste Tawang vo východnom sektore spoločnej hranice. Od vojny v roku 1962 sa India nevrátila na miesto svojej porážky horský hrebeň Thag La, ktorý predstavuje jedinú obrannú pozíciu nachádzajúcu sa severne od mesta Tawang. Indická vláda sa rozhodla v prípade novej vojny s Čínou mesto nebrániť a zaujať obrannú pozíciu až v priesmyku Se La na východ od mesta Tawang. Avšak potom ako sa v roku 1980 Indira Gándhiová opäť stala indickou premiérkou zaujala postoj, že mesto Tawang je potrebné brániť v prípade vojny⁵⁵ a v roku 1982 schválila plán na reorganizáciu rozmiestnenia indických jednotiek pozdĺž LAC.⁵⁶ Od roku 1983 začali indické jednotky počas leta hliadkovať v údolí Sumdorung Chu, nachádzajúceho sa severovýchodne od Tawangu. Lenže v roku 1986 po príchode do údolia zistili, že Číňania ich predbehli a zriadili si tam tábor a dokonca budovali prístavaciu plochu pre vrtuľníky. Nový vrchný veliteľ indickej armády generál Sundardží, menovaný v roku 1986,⁵⁷ presadil schválenie vojenského cvičenia pod názvom Operácia Chequerboard, ktoré sa uskutočnilo na jeseň 1986.⁵⁸ Cieľom bolo zistiť za aký čas sa dokážu jednotky indickej armády umiestnené v nížine štátu Ásam dostať na pozície na čínsko-indickej hranici. Cvičenie sprevádzalo vyhlásenie generála Sundadžího, že India uznáva rozdiely v interpretácii hraničnej línie s Čínou a že toto cvičenie malo v Pekingu vyvolať pochybnosti.⁵⁹ Manévra a rozmiestňovanie indickej armády na horských hrebeňoch severne a severovýchodne od mesta Tawang, vyvolali čínsku reakciu v podobe rozmiestnenia jednotiek ČĽOA pozdĺž LAC v danom úseku. Armády oboch krajín stáli proti sebe a hrozilo, že situácia sa vyvinie do ďalšieho vojenského konfliktu.

⁵³ V roku 1985 sa indický premiér Rádživ Gághí a pakistanský prezident Zia ul-Haq v princípe dohodli na rokovaníach o Ťadovci Siachen. Do roku 1993 sa uskutočnilo šesť kôl rokovaní ministrov zahraničných vecí. Na piatom kole v roku 1989 dosiahli prelom v rokovaníach. Avšak potom ako zverení spoločné vyhlásenie, India poprela úspešnosť rokovaní z dôvodu indických volieb a obáv strany Indický kongres o hlasy voličov. CHEEMA, 2003, s. 56. V júni a septembri 1987 pakistanská armáda podnikla dve neúspešné operácie na obsadenie Ťadovca. BAGHEL, 2015, s. 31-32. K ďalším zrážkam došlo v rokoch 1989, 1992, 1995 a 1999. V roku 2003 obidve krajiny podpísali prímerie pre oblasť Ťadovca, ktoré platí dodnes. BARUAH, A. (2003): India, Pak. ceasefire comes into being. [Online.] In: *The Hindu*, 26. 11. 2003. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.thehindu.com/2003/11/26/stories/2003112604940100.htm>

⁵⁴ KHARB, K. (2014): Why China and Pakistan want demilitarization of Siachen. [Online.] In: *Indian Defence Review*, 19. 5. 2014. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indiandefencereview.com/news/why-china-and-pakistan-want-demilitarization-of-siachen/>

⁵⁵ JOSHI, M., G. (1998): In The China Shop. [Online.] In: *India Today*, 18. 5. 1998. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://web.archive.org/web/20080602213750/http://www.indiatodaygroup.com/itoday/18051998/cover.html>

⁵⁶ DABAS, M. (2016): The Story Of The Sumdorung Chu Standoff - When India Avoided War With China Through Sheer Diplomacy. [Online.] In: *India Times*, 20. 8. 2016. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indiatimes.com/news/the-story-of-the-sumdorung-chu-standoff-when-india-avoided-war-with-china-through-sheer-diplomacy-260266.html>

⁵⁷ BADHWAR, I. (1988):. General K. Sundarji: Disputed legacy. [Online.] In: *India Today*, 15. 5. 1988. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://indiatoday.intoday.in/story/general-sundarji-leaves-behind-a-legacy-most-fiercely-disputed-in-the-history-of-the-army/1/329290.html>

⁵⁸ DABAS, M. (2016): The Story Of The Sumdorung Chu Standoff - When India Avoided War With China Through Sheer Diplomacy. [Online.] In: *India Times*, 20. 8. 2016. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indiatimes.com/news/the-story-of-the-sumdorung-chu-standoff-when-india-avoided-war-with-china-through-sheer-diplomacy-260266.html>

⁵⁹ PERKOVICH, 1999, s. 289.

V októbri roku 1986 Čína varovala Indiu, že jej „udeli lekciu“. India zareagovala tým, že zmenila štatút vzäzového teritória Arunáčalpradéš, územie na ktoré si Čína činí nárok a pridela mu štatút vzäzového štátu.⁶⁰ Peking protestoval. Túto zmenu v rámci administratívneho usporiadania Indie spolu s následným vojenským cvičením Operácia Chequerboard v oblasti Tawang, Čína vníma ako provokáciu.⁶¹ Na začiatku roku 1987 narastalo v Pekingu napätie a západní diplomati predpovedali ďalší konflikt medzi oboma krajinami. Avšak v máji 1987 odcestoval indický minister zahraničných vecí Tiwari do Pekingu a odovzdal čínskemu vedeniu správu od indickej vlády, že India nemala záujem na ďalšej eskalácii napätia.⁶² To vyústilo do zníženia napätia medzi oboma krajinami. Prišlo to práve včas, pretože v júni a septembri 1987 sa pakistanská armáda neúspešne pokúsila získať kontrolu nad ľadovcom Siachen⁶³ a pre Indiu by pokračujúce napätie na hraniciach s Čínou znamenalo, že by musela čeliť vojenskej hrozbe na dvoch frontoch.

Proces normalizácie vzťahov Indie s Čínou a čiastočne aj s Pakistanom sa začal v decembri 1988, keď indický premiér Rádživ Gándhí odcestoval na návštevu Číny a následne Pakistanu. Normalizáciu vzťahov Číny a Indie umožnila skutočnosť, že po nástupe Michaila Gorbačova k moci v ZSSR došlo k zlepšeniu čínsko-sovietskych vzťahov.⁶⁴ V tomto čase Peking už nevnímal Indiu ako neoficiálneho spojenca ZSSR. Naopak, Indiu vnímal ako perspektívneho obchodného partnera a dokonca aj potenciálneho spojenca v geopolitickom súperení s USA.

Návšteva Rádživa Gándhího v Pekingu sa uskutočnila v dňoch 19. až 23. decembra 1988 a išlo o prvú návštevu indického premiéra v Číne po 34 rokoch.⁶⁵ Rádživ Gándhí sa stretol s premiérom Li Pengom a Deng Xiaopingom v tom čase vo funkcii predsedu Vojenskej komisie. Výsledkom návštevy bolo, že obidve krajiny vydali spoločné komuniké vyjadrujúce potrebu obnoviť priateľské vzťahy v súlade s piatimi princípmi mierového spolužitia.⁶⁶ Okrem toho sa dohodli na dosiahnutí spravodlivého, rozumného a vzájomne akceptovateľného riešenia sporu o hranicu. Obidve krajiny tiež podpísali bilaterálne dohody o spolupráci v oblasti vedy a technológie, o ustanovení civilného leteckého spojenia a o kultúrnych výmenách v rokoch 1988 až 1990.⁶⁷ Došlo tiež k zriadeniu pracovnej skupiny na ministerskej úrovni pre vyriešenie otázky spornej hranice. Po tejto návšteve Rádživa Gándhího v Číne, došlo medzi oboma krajinami k značnému nárastu návštev na vysokej úrovni a počet bilaterálnych výmen vo všeobecnosti sa rýchlo zvyšoval.⁶⁸ V roku 1988 sa čínsko-indické vzťahy dostali do fázy procesu postupnej normalizácie.⁶⁹ Rozpad ZSSR urýchlil proces prechodu zahraničnej politiky Číny od politiky poznačenej rivalitou Studenej vojny k ekonomicky zameranej zahraničnej

⁶⁰ DABAS, M. (2016): The Story Of The Sumdorong Chu Standoff - When India Avoided War With China Through Sheer Diplomacy. [Online.] In: *India Times*, 20. 8. 2016. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indiatimes.com/news/the-story-of-the-sumdorong-chu-standoff-when-india-avoided-war-with-china-through-sheer-diplomacy-260266.html>

⁶¹ Ibid.

⁶² REAVES, J. (1987): China, India Raising Ante In Border Feud. [Online.] In: *Chicago Tribune*, 28. 6. 1987. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://articles.chicagotribune.com/1987-06-28/news/8702170309_1_indian-official-mig-border-feud

⁶³ BAGHEL, 2015, s. 31-32.

⁶⁴ SIDHU, 2003, s. 23.

⁶⁵ ZHANG Guihong, 2010, s. 37. Indian Prime Minister Rajiv Gandhi visited China. [Online.] In: *Ministry Of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18017.shtml

⁶⁶ International Business Publications, 2011, s. 70.

⁶⁷ Indian Prime Minister Rajiv Gandhi visited China. [Online.] In: *Ministry Of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18017.shtml

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ GARVER, 2001, s. 6.

politike, ktorá sa prejavovala či už priamo ekonomickou diplomaciou, alebo v snahe o zabezpečenie vhodného prostredia pre domáci ekonomický rozvoj aj snahou Číny o stabilizáciu susedných regiónov.

Následne v dňoch 29. až 31. decembra 1988 odcestoval indický premiér Gándhí do Pakistanu na štvrtý summit členských krajín SAARC.⁷⁰ Išlo o prvú návštevu indického premiéra v Pakistane po 28 rokoch. V Pakistane sa dekáde vlády armády k moci dostala demokraticky zvolená vláda Benaziry Bhuttovej, ktorá s Gándhím podpísala tri bilaterálne dohody. Prvá dohoda sa týkala kultúrnych výmen a druhá civilného letectva. Najvýznamnejším bol podpis dohody o zákaze útoku na jadrové zariadenia druhej strany.⁷¹ Ide o bilaterálnu dohodu o kontrole jadrových zariadení. Najdôležitejším je záväzok každej strany nezaútočiť či nepodielať sa na útok na jadrové zariadenia druhej strany.⁷² Do platnosti vstúpila v decembri 1990, keď ju ratifikovali parlamenty oboch krajín.⁷³

Návštevy indického premiéra Rádžíva Gándhího v Číne a Pakistane v decembri 1988 viedli k viditeľnému zlepšeniu vzťahov s Čínou a čiastočne aj s Pakistanom. V prípade Číny toto zlepšenie vzťahov pretrvalo aj v nasledujúcich rokoch. V júli 1989 Rádživ Gándhí druhýkrát navštívil Pakistan, avšak táto návšteva neprinesla žiadny významný posun vo vzájomných vzťahoch.⁷⁴

Vývoj čínsko-indických vzťahov v 90. rokoch je analyzovaný vo štvrtej časti v nasledujúcom čísle Almanachu.

Použitá literatúra:

1. 16th May 1975: The Kingdom of Sikkim and its Annexation with India. [Online.] In: *Eurasian Times*, 16. 5. 2018. [Citované 4. 1. 2020.] Dostupné na internete: <http://eurasianimes.com/sikkim-history-india-annexed/>
2. Agreement Between India and Pakistan on the Prohibition of Attack Against Nuclear Installations and Facilities (India-Pakistan Non-Attack Agreement). [Online.] In: *NTI*. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.nti.org/media/pdfs/aptindpak.pdf?_=1316555923
3. Agreement on the Prohibition of Attack Against Nuclear Installations and Facilities. [Online.] In: *Federation of American Scientists*. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://fas.org/nuke/guide/india/doctrine/nucl.htm>
4. AHMAD, I. (2006): Siachen: A By-Product of the Kashmir Dispute and a Catalyst for its Resolution. In: *Pakistan Journal of History & Culture*, 2006, roč. 27, č. 2, s. 87-114.
5. BADHWAR, I. (1988): General K. Sundarji: Disputed legacy. [Online.] In: *India Today*, 15. 5. 1988. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://indiatoday.intoday.in/story/general-sundarji-leaves-behind-a-legacy-most-fiercely-disputed-in-the-history-of-the-army/1/329290.html>

⁷⁰ SAARC - Juhoázijské združenie pre regionálnu spoluprácu (South Asian Association for Regional Cooperation), bolo založené v roku 1985 a jeho členskými krajinami sú Afganistan, Bangladéš, Bhután, India, Maledívy, Nepál, Pakistan a Srí Lanka. Čína má štatút pozorovateľa.

⁷¹ MOHAN, A. (2015): Visits to Pakistan by Indian Prime Ministers. [Online.] In: *Business Standard*, 11. 7. 2015. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.business-standard.com/article/current-affairs/visits-to-pakistan-by-indian-prime-ministers-115071100853_1.html

⁷² Agreement Between India and Pakistan on the Prohibition of Attack Against Nuclear Installations and Facilities (India-Pakistan Non-Attack Agreement). [Online.] In: *NTI*. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.nti.org/media/pdfs/aptindpak.pdf?_=1316555923

⁷³ Agreement on the Prohibition of Attack Against Nuclear Installations and Facilities. [Online.] In: *Federation of American Scientists*. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://fas.org/nuke/guide/india/doctrine/nucl.htm>

⁷⁴ MOHAN, A. (2015): Visits to Pakistan by Indian Prime Ministers. [Online.] In: *Business Standard*, 11. 7. 2015. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.business-standard.com/article/current-affairs/visits-to-pakistan-by-indian-prime-ministers-115071100853_1.html

6. BAGHEL, Ravi – NÜSSER, Marcus (2015): Securing the heights: The vertical dimension of the Siachen conflict between India and Pakistan in the Eastern Karakoram. In: *Political Geography*, roč. 48, s. 24-36.
7. BARNDS, W. (1975): China's Relations with Pakistan: Durability amidst Discontinuity. In: *The China Quarterly*, 1975, č. 63, s. 463-489.
8. BARUAH, A. (2003): India, Pak. ceasefire comes into being. [Online.] In: *The Hindu*, 26. 11. 2003. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.thehindu.com/2003/11/26/stories/2003112604940100.htm>
9. CHEEMA, P. – COHEN, S. (2003): *Perception, Politics and Security in South Asia: The Compound Crisis of 1990*. London: Routledge, 2003.
10. DABAS, M. (2016): The Story Of The Sumdorong Chu Standoff - When India Avoided War With China Through Sheer Diplomacy. [Online.] In: *India Times*, 20. 8. 2016. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indiatimes.com/news/the-story-of-the-sumdorong-chu-standoff-when-india-avoided-war-with-china-through-sheer-diplomacy-260266.html>
11. DABAS, M. (2016): The Story Of The Sumdorong Chu Standoff - When India Avoided War With China Through Sheer Diplomacy. [Online.] In: *India Times*, 20. 8. 2016. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indiatimes.com/news/the-story-of-the-sumdorong-chu-standoff-when-india-avoided-war-with-china-through-sheer-diplomacy-260266.html>
12. DAS, T. (1972): *Sino-Pak Collusion and U.S. Policy*. New Delhi: Asia Publishing House, 1972.
13. DESMOND, E. (1989): The Himalayas War at the Top Of the World. [Online.] In: *Time*, 31. 7. 1989. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,958254-2,00.html>
14. Elections 1977 and Janata Party. [Online.] In: *Indiansaga Info*, 2000. [Citované 8.12. 2016.]. Dostupné na internete: http://indiansaga.com/history/postindependence/elections_77.html
15. First Nuclear Test at Pokhran in 1974. [Online.] In: *Federation of American Scientists*. [Citované 4. 1. 2020.] Dostupné na internete: <https://fas.org/nuke/guide/india/nuke/first-pix.htm>
16. GARVER, J. (1996): Sino-Indian Rapprochement and the Sino-Pakistan Entente. In: *Political Science Quarterly*, 1996, zväzok 111, č. 2, s. 323-347.
17. GARVER, J. (2001): *Protracted Contest. Sino-Indian Rivalry in the Twentieth Century*. London: University of Washington Press, 2001.
18. GUPTA, Y., K. (2004): Common Nuclear Doctrine for India Pakistan and China. [Online.] In: *Institute of Peace and Conflict Studies, New Delhi*, 20. 6. 2004, [Citované 8. 11. 2016.]. Dostupné na internete: <http://www.ipcs.org/article/india/common-nuclear-doctrine-for-india-pakistan-and-china-1413.html>
19. HYER, E. (2015): *The Pragmatic Dragon: China's Grand Strategy and Boundary Settlements*. Vancouver: UBC Press, 2015. ISBN 978-0-7748-2635-8
20. India-China Bilateral Relations. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, január 2012. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf>
21. India-China Bilateral Relations. [Online.] In: *Ministry of External Affairs, Government of India*, január 2012. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf>
22. Indian Prime Minister Rajiv Gandhi visited China. [Online.] In: *Ministry Of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na

- internete:http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18017.shtml
23. INTERNATIONAL BUSINESS PUBLICATIONS (2011): *India: Foreign Policy & Government Guide, Volume 1, Strategic Information And Developments*. Washington: International Business Publications, 2011.
 24. JAIN, J. (1974a): *China Pakistan and Bangladesh*. New Delhi: Radiant Publishers, 1974, zväzok I.
 25. JAIN, J. (1974b): *China Pakistan and Bangladesh*. New Delhi: Radiant Publishers, 1974, zväzok II.
 26. JOSHI, M., G. (1998): In The China Shop. [Online.] In: *India Today*, 18. 5. 1998. [Citované 10. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://web.archive.org/web/20080602213750/http://www.indiatodaygroup.com/itoday/18051998/cover.html>
 27. KHARB, K. (2014): Why China and Pakistan want demilitarization of Siachen. [Online.] In: *Indian Defence Review*, 19. 5. 2014. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.indiandefencereview.com/news/why-china-and-pakistan-want-demilitarization-of-siachen/>
 28. MATHOU, T. (1994): Bhutan-China Relations: Towards A New Step In Himalayan Politics. In: ARIS, Michael a HUTT, Michael, ed.: *Bhutan: Aspects of Culture and Development*. Gartmore: Kiscadale Asia Research Series, 1994, s. 388-411.
 29. MCGIRK, T. – ADIGA, A. (2005): War at the Top of the World. [Online.] In: *Time*, 4. 7. 2005, [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,1079528-1,00.html>
 30. MOHAN, A. (2015): Visits to Pakistan by Indian Prime Ministers. [Online.] In: *Business Standard*, 11. 7. 2015. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://www.business-standard.com/article/current-affairs/visits-to-pakistan-by-indian-prime-ministers-115071100853_1.html
 31. MUSTAFA, Z. (1981): Pakistan Foreign Policy — A Quarterly Survey. In: *Pakistan Horizon*, 1981, roč. 34, č. 3, s. 3-11.
 32. NEVILLE, M. (1970): *India's China War*. London: Jonathan Cape Ltd, 1970.
 33. ONDRIS, P. (2014): Prvá kapitola čínsko-pakistanských vzťahov – sladšie ako med, vyššie ako Himaláje. In: *Nový Orient*, 2014, roč. 69, č. 4, s. 39-45.
 34. Operation Meghdoot. [Online.] In: *Indian Army*. [Citované 9. 12. 2016.] Dostupné na internete:<http://indianarmy.nic.in/Site/FormTemplate/frmTemp3PLMMCRM6C.aspx?MnId=GWOq5gm/3bWnw01bjgMFeA==&ParentID=PUXKeyfrbKTnUWp21VC0YA==>
 35. PADDER, S. (2013): Siachen Stalemate. In: *International Journal of Peace and Development Studies*, 2013, roč. 4, č. 3, s. 35-42.
 36. PERKOVICH, G. (1999): *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*. Los Angeles: University of California Press, 1999.
 37. REAVES, J. (1987): China, India Raising Ante In Border Feud. [Online.] In: *Chicago Tribune*, 28. 6. 1987. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: http://articles.chicagotribune.com/1987-06-28/news/8702170309_1_indian-official-mig-border-feud
 38. RUBINOFF, A. (1984): Reviewed work(s): China-South Asian Relations, 1947-1980. Volume1: India, 1947-1980. by R. K. Jain China-South Asian Relations. Volume 2: Pakistan, 1947-1965; The Kutch Conflict; Indo-Park Conflict of 1965; Pakistan, 1966-1980; Bangladesh Crisis and Indo-Pak War of 1971; Bangladesh, 1972-1980; Sri Lanka, 1951-1980. By R. K. Jain. In: *Pacific Affairs*, zväzok 57, č. 1, s. 149-151.
 39. SIDHU, W. – PAL, S. – YUAN, J. (2003): *China and India: Cooperation Or Conflict?* London: Lynne Rienner Publishers, Inc, 2003.

40. SIDKY, M. (1976): Chinese World Strategy and South Asia: The China Factor in Indo-Pakistani Relations. In: *Asian Survey*, zväzok 16, č. 10, s. 965-980.
41. Sino-Indian relations: Breaking the ice. [Online.] In: *India Today*, 31. 12. 1988. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://indiatoday.intoday.in/story/pm-rajiv-gandhis-historic-visit-to-china-breaks-26-year-chill-between-the-asian-giants/1/330126.html>
42. TARIQ, A. (2014): Zhou Enlai visit to Pakistan. [Online.] In: *History pak.com*, 7. 8. 2014. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://historypak.com/zhou-enlai-visit-pakistan/>
43. The Story of Siachen. [Online.] In: *Thinklound65*, 7. 4. 2012. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <https://thinklound65.wordpress.com/2012/04/07/the-story-of-siachen/>
44. Treaty of Peace, Friendship and Co-operation. [Online.] In: *Ministry of External Affairs Government of India*. [Citované 4. 1. 2020.] Dostupné na internete: <https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5139/Treaty+of+>
45. Trends in Communist Media. [Online.] In: *CIA Library*, 17. 6. 1981. [Citované 8. 12. 2016.] Dostupné na internete: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000534932.pdf
46. VERGHESE, B. (2012): Facts vs bluff on Siachen. [Online.] In: *Tribune India*, 20. 12. 2012. [Citované 11. 12. 2016.] Dostupné na internete: <http://www.tribuneindia.com/2012/20120421/edit.htm#4>
47. XIE, Peizhi 谢培智 (1998): Bajisitan de henengli yinrenzhumu 巴基斯坦的核能力引人注目 [Veľkolepé jadrové schopnosti Pakistanu]. In: *Xiandai junshi 现代军事*, č. 8, s. 27-29.
48. ZHANG, Guihong 张贵洪 (2010): Zhong-Yin guanxi de quedingxing he buquedingxing 中印关系的确定性和不确定性 [Istoty a neistoty čínsko-indických vzťahov]. In: *Nan Ya Yanjiu 南亚研究*, č. 1, s. 36-44.
49. ZHENG, Hua 郑华 (2008): Zhong-Mei guanxi jiedong guocheng zhong de Bajisitan qudao 中美关系解冻过程中的巴基斯坦渠道 [Pakistan ako komunikačný kanál v procese čínsko-amerického zblíženia]. In: *Colected Papers of History Studies*, China Academic Journal Electronic Publishing House, č. 3, s. 72-77.
50. Zhonghua renmin gongheguo zhengfu he Bajisitan zhengfu guanyu Zhongguo Xinjiang he you Bajisitan shiji kongzhi qi fangwude gegediqu xiang jierangde bianjiede xieding 中华人民共和国政府和巴基斯坦政府关于中国新疆和由巴基斯坦实际控制其防务的各个地区相接壤的边界的协定 [Dohoda medzi vládou ČĽR a vládou Islamskej republiky Pakistan o vytýčení hranice medzi čínskym Xinjiangom a Pakistanom kontrolovanými prilehlými územiami]. [Online.] In: *law-lib.com*. [Citované 6. 6. 2011.] Dostupné na internete: http://www.law-lib.com/law/law_view.asp?id=94926

Kontakt:

PhDr. Bc. Peter Ondris, PhD.

Katedra informačných systémov

Fakulta managementu

Univerzita Komenského v Bratislave

Odbojárov 10

820 05 Bratislava 25

e-mail: peter.ondris@fm.uniba.sk

VYŠEHRADSKÁ SKUPINA – VPLYV A SPOLUPRÁCA V OBLASTI BEZPEČNOSTI POSTAVENÁ NA MÄKKEJ MOCI¹

VISEGRAD GROUP - INFLUENCE AND COOPERATION IN THE FIELD OF SECURITY BASED ON SOFT POWER

Jaroslav Ušiak

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, e-mail: jaroslav.usiak@umb.sk

Abstrakt: Stredná Európa má za sebou viac ako 30 rokov nezávislosti, počas tohto obdobia dosiahol tento región rôzne úspechy ako aj nezdary. Cieľom príspevku je pozrieť sa na Vyšehradskú štvorku ako špecifický typ regionálnej spolupráce. Hlavným cieľom tejto štúdie je vymedzenie na akých základoch je postavená spolupráca Vyšehradskej štvorky za ostatných takmer 30 rokov. So zameraním na formu presadzovania bezpečnostnej spolupráce z hľadiska mäkkej a tvrdej bezpečnosti. Hlavné metódy použité v štúdiu sú kvalitatívne, ktoré nám pomáhajú porozumieť sociálnym fenoménom spolupráce medzi štátmi na príklade V4 prostredníctvom analýzy a porovnania, ktoré prinášajú kontextovú a subjektívnu presnosť. Nakoniec z analýzy vyplýva, že počas trvalej spolupráce vidíme, že ilúzia úspechu klesá v dôsledku problémov, ktoré predstavujú rôzne hrozby ovplyvňujúce bezpečnosť a stabilitu strednej Európy, a tým aj samotnú spoluprácu Vyšehradskej štvorky.

Kľúčové slová: stredná Európa, Vyšehradská štvorka, mäkká moc, spolupráca

JEL klasifikácia: F52, F53, N44

Abstract: Central Europe has more than 30 years of independence, during which time the region has achieved various successes as well as failures. The aim of the paper is to look at the Visegrad Four as a specific type of regional cooperation. The main goal of this study is to define the foundations on which the cooperation of the Visegrad Four has been built over the last almost 30 years. With a focus on a form of promoting security cooperation in terms of soft and hard security. The main methods used in the study are qualitative, which help us to understand the social phenomena of cooperation between countries on the example of V4 through analysis and comparison, which bring contextual and subjective accuracy. Finally, the analysis shows that during ongoing cooperation, we see that the illusion of success is declining due to the problems posed by the various threats that affect the security and stability of Central Europe and thus the cooperation of the Visegrad Four itself.

Key words: Central Europe, Visegrad Four, soft power, cooperation

JEL Classification: F52, F53, N44

Úvod

Stredná Európa je zaujímavým výskumným územím, ktoré sa v minulosti mnohokrát stalo epicentrom udalostí ovplyvňujúcich dianie na celom európskom kontinente. Pri zameraní na región strednej Európy môžeme konštatovať, že toto územie sa nachádza v oblasti prelínania ríš, záujmov a tiež aj sfér vplyvu. Vyšehradská skupina alebo štyri vyšehradské krajiny (V4) sú relatívne malé a stredne veľké demokratické štáty s trhovou ekonomikou. V minulosti sa tento región vyznačoval väčšou mierou nestability, národné hranice sa neustále menili. Až po druhej svetovej vojne nadobudlo územie tohto regiónu podobu, akú poznáme dnes. Hlavným

¹ Tento článok je publikovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0149/19 „Bezpečnostné aspekty zlyhávajúcich štátov“.

problémom v tomto regióne bol jeho mnohonárodný, multietnický a konfesijný charakter, ktorý významne ovplyvnil a podporil regionálne spory. Podľa Jany Lasicovej vznikli rozpory a konflikty samy osebe „skôr prostredníctvom jazyka a identity ako prostriedku vzájomných kontaktov. Konflikty v tejto oblasti sa vždy týkali ambícií moci väčších hráčov a nie s rizikovými prvkami špecificky regionálneho pôvodu.“² Hlavné geopolitické zmeny, ktoré ovplyvnili súčasné vzťahy medzi štátmi, nastali najmä v poslednej dekáde 20. storočia. Krajiny V4 boli predtým neoddeliteľnou súčasťou sovietskeho bloku, ktorý určoval ich režim, politickú orientáciu a hospodársku závislosť. Následne prišlo obdobie samostatnosti a tým aj starosť o vlastnú bezpečnosť a obranu.

Hlavným cieľom tejto štúdie je vymedzenie princípov a základov na ktorých je postavená spolupráca Vyšehradskej štvorky za ostatných takmer 30 rokov so zameraním na formu presadzovania bezpečnostnej spolupráce z hľadiska mäkkej a tvrdej bezpečnosti. Hlavné metódy použité v štúdiu sú kvalitatívne, ktoré nám pomáhajú porozumieť sociálnym fenoménom spolupráce medzi štátmi na príklade V4 prostredníctvom analýzy a porovnania, ktoré prinášajú kontextovú a subjektívnu presnosť.

V agende výskumu bezpečnosti a bezpečnosti štátu existuje niekoľko prístupov ako analyzovať a definovať bezpečnosť. Môžeme hovoriť o absolútnej vs. relatívnej bezpečnosti (absolútna bezpečnosť je chápaná ako vlastníctvo materiálnych a duchovných prostriedkov na dosahovanie vlastnej bezpečnosti samostatne, relatívna bezpečnosť je určovaná vzájomným pomerom pôsobenia dvoch alebo viacerých aktérov s absolútnou mocou v systéme), hard vs. soft security (orientovaná na prostriedky, ktoré aktér využíva na dosahovanie bezpečnosti, hard – reprezentovaná silovými, vojenskými zložkami, soft – reprezentovaná diplomatickými a inými nevojenskými prostriedkami),³ alebo objektívnej vs. subjektívnej stránke bezpečnosti (bezpečnosť má charakter objektívno-subjektívneho vzťahu – referenčného objektu a jeho vzťah ku percepčii hrozieb, objektívna je existencia hrozieb, ktoré vznikajú nezávisle od pôsobenia subjektu, subjektívna sa vzťahuje k tomu, že referenčný objekt pociťuje hrozbu, ktorá je individuálna, subjektívne vnímaná). Samozrejme nesmieme zabúdať na rozširovanie a prehĺbovanie agendy výskumu bezpečnosti, ktorý priniesla Kodanská škola a jej aplikácia na štát.⁴ Hlavný prínos tohto konceptu k výskumu bezpečnosti bol spojený s výskumom nevojenských aspektov bezpečnosti, teda sektorovým vymedzím (politický, vojenský, ekonomický, sociálny a environmentálny sektor bezpečnosti), a odmietnutie tézy štátu ako jediného aktéra v bezpečnostných a medzinárodných vzťahoch.

Pri snahe pochopiť úlohu Vyšehradskej štvorky v bezpečnostnej politike strednej Európy, ako aj širšieho celku Európy, by sme preto nemali zabúdať na to, že V4 je najmä politickým a nie bezpečnostno-obranným projektom. Vidíme to na vzniku organizácie, ktorá bola zameraná najmä na politické ciele, no musíme pamätať, že postupne prišlo k rozvoju viacerých kompetencií, ktoré dnes pravidelne ovplyvňujú aj bezpečnostnú politiku krajín V4, možno nie tak v hard dimenzii, ale skôr v soft security. Bezpochyby môžeme tvrdiť, že práve táto dimenzia mäkkej bezpečnosti bola pôvodom Vyšehradskej spolupráce podpísanej vo februári 1991.⁵

Hlavné zdroje využité pri spracovaní štúdie boli najmä primárne dokumenty Vyšehradskej skupiny, ktoré boli účelne dopĺňané o štúdie a dostupné publikácie autorov ako M. Šuplata. et. al. (2013), L. Cabada (2018), W. Gizicki (2012), B. Dančák et al. (2011) T.

² LASICOVÁ, J. (2006): *Bezpečnosť. Bezpečnostná agenda súčasnosti*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, p. 26.

³ ROSELLE, L. – MISKIMMON, A. – O'LOUGHLIN, B. (2014): Strategic narrative: A new means to understand soft power. In: *Media, War and Conflict*, s. 70-84.

⁴ BUZAN, B. – WÆVER, O. – DE WILDE, J. (1998): *Security: A New Framework for Analysis*.

⁵ BAJDA, P. (2018): *The Visegrad Group in the security architecture of Europe*.

Strážay (2015). Tieto štúdie demonštrujú a kriticky hodnotia vývojové procesy v krajinách V4 z rôznych uhlov pohľadu.

1 Euforický začiatok spolupráce

Predmetom analýzy v tejto práci sú štyri malé až stredne veľké štáty, ktoré počas svojej histórie strácali nezávislosť, pričom budovali vlastnú existenčnú bázu na iných základoch ako veľmoci. V mnohých prípadoch im nešlo len o obranu svojho teritória, ale o prežitie národa a o zachovanie národnej identity ako takej. „Malé národy, ktoré boli kedysi samostatnými štátnymi celkami už mohli žiť len vďaka nádeji, že sa prestanú meniť ich hranice, názvy, mapy, že raz ich obrana nebude len emocionálna ale skutočná. Tieto národy v strednej Európe historicky vychádzajúce zo samostatného štátu po stáročia žili tak, že kedykoľvek k nim mohol niekto vtrhnúť, podpáliť im obydlia a zmeniť ich okolie na bojové pole. Vydierali ich z troch strán a obyvatelia mali len toľko, čo mohli zachrániť vlastnými rukami. Pojem slobody nepoznali, vlastný jazyk bol zakázaný. Cudzie inštitúcie a zákony diktovali prežitie – prispôbiš sa alebo zahynieš. Národné cítenie sa trestalo väznením alebo vyhnanstvom. Preto sú tieto štáty najviac zraniteľné, nemohli si vybrať vývoj ani smerovanie, museli sa pridať. Práve toto „pridanie sa“ je značným prekliatím. Vytváralo totiž vo vnútri národa osudovú rozpoltenosť vedúcu len k ďalšiemu oslabovaniu vnútorných síl. A cieľ bol veľmi dôležitý, získanie samostatnosti a nezávislosti.“⁶

Uvedené slová možno použiť aj pri definovaní spolupráce krajín V4. Jej špecifiká sú historicky odlišné v čase, keď boli tieto štáty samostatnými celkami (Veľkomoravská ríša, český štát Přemyslovcov, poľský štát), keď sa stali súčasťou ríš (Česko, Slovensko a Maďarsko – monarchie Rakúsko-Uhorska a Poľsko – Ruska a Pruska) a keď dosiahli samostatnosť, čo sa stalo po I. svetovej vojne rozpadom Rakúsko-Uhorska a zánikom Ruskej ríše.⁷ Po II. svetovej vojne sa Československo, Maďarsko a Poľsko stali súčasťou sovietskeho bloku a od roku 1955 súčasťou doktríny Varšavskej zmluvy. Tento proces trval viac ako tri dekády a ukončený bol zánikom ZSSR. Jeho nástupnícky štát – Rusko sa vzdalo akejkolvek doktrinálnej politickej i strategickej dominancie v strednej Európe. Vývoj týchto štátov po roku 1993, keď sa rozdelilo pokojnou cestou Československo na Českú a Slovenskú republiku a vznikla V4 (Česko, Poľsko, Slovensko a Maďarsko), sa postupne začal formovať rovnakým spôsobom pre všetky štyri štáty a mal smerovať k členstvu v NATO a EÚ. Posledné dve dekády poukazujú na zblížovanie štyroch analyzovaných štátov v ich názoroch na euroatlantický hodnotový systém a z neho vyplývajúcich rezíduí, avšak stále existujú určité faktory za hranicami regiónu ako aj vo vnútri V4, ktoré toto zblížovanie oddiaľujú.

Z tohto dôvodu sme pristúpili k analýze bezpečnostnej a inej kooperácie krajín Vyšehradskej štvorky zodpovedne. Prechádzame cez vybrané vývojové etapy, základné historické míľniky a dôležité korelácie jednotlivých krajín. Definujeme, čo vytvorilo konceptuálny rámec súčasnej spolupráce štátov V4 pre obdobie po roku 1990. Hoci národný rámec a hodnotové postoje krajín zostávajú zachované a nepodliehajú krátkodobým výkyvom, medzinárodný rámec, ktorý ju ovplyvňuje podlieha väčšej vulnerabilite, pretože je vystavený rozličným, ťažšie uchopiteľným a nepredvídateľným prvkom a vplyvom. Následne sa pokúsime analyzovať, v čom je konvergencia a divergencia vzájomnej spolupráce štátov V4 v rámci regiónu strednej Európy a akým spôsobom sa jej plánovacie a operačné dispozície premietajú do praxe zahraničnej a hlavne bezpečnostnej politiky. Práve vytvorenie regionálnej štruktúry v podobe súčasnej V4, prezentovalo svoju dôveryhodnosť, stalo sa partnerom západných štátov, a ukázalo svoju jednotu a súdržnosť, namiesto toho, aby sledovali

⁶ SZABÓ, M. (1983): Přihlížitelé. Praha: Mladá fronta.

⁷ CHARVÁT, J. (1980): Svetové dejiny. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

juhoslovanský scenár etnických konfliktov⁸ a vyvolali ďalšie napätie v regióne Európy. Teda už pri vzniku samotnej organizácie sa preukázala ich prezieravosť a polozenie podstaty spolupráce práve na soft power/security.

Vyšehradská kooperácia je historicky prvým najväčším doloženým príkladom hľadania spoločných postupov a účinného multilateralizmu v oblasti spolupráce medzi štátmi strednej Európy, štátov bývalej V3 (Českej a Slovenskej federatívnej republiky, Poľska a Maďarska) dnes V4, ktoré desať dní pred zánikom Varšavskej zmluvy, a to 15. februára 1991 podpísali spoločnú deklaráciu o koordinovanom postupe pri vstupe do ES a NATO. V rámci tejto koordinovanej spolupráce videli postkomunistické štáty možnosť urýchleného vstupu do NATO a ES. Práve aj prvá spoločná deklarácia stavala na týchto historických základoch vzájomných kontaktov, spoločnej histórii ako aj kultúrnej blízkosti. Deklarácia vymedzila jasné strategické ciele vzájomnej spolupráce v kontexte vybudovania parlamentnej demokracie, liberálnej trhovej ekonomiky, rešpektovania ľudských práv a slobôd a mnohých ďalších vrátane obnovenia slobody, suverenity, a spoločná snaha o integráciu do západných štruktúr.⁹

Z pohľadu rozhodovania boli štáty a jej predstavitelia postavené pred sedem alternatív, pričom si mohli vybrať pre nich tú najvhodnejšiu: a) neutralitu; b) vybudovanie vlastnej nezávislej regionálnej bezpečnostnej organizácie; c) zapojenie sa do vtedy existujúcej regionálnej bezpečnostnej organizácie a jej transformáciu; d) znovu vytvorenie východnej bezpečnostnej organizácie; e) zapojenie sa do západných bezpečnostných štruktúr; f) vytvorenie paneurópskej bezpečnostnej architektúry; g) spoľahnutie sa iba na vlastnú národnú obranu.¹⁰ Zmyslom tejto iniciatívy krajín V3 bolo získať v zmenenom prostredí nových garantov bezpečnosti, samozrejme v kvalitatívne inom duchu, ako to bolo počas obdobia Varšavskej zmluvy.¹¹ Preto prirodzeným cieľom obhajoby ich životných záujmov bolo siahnuť po koordinovanom postupe, ktoré odôvodňovali geografickou blízkosťou, zdieľanými historickými skúsenosťami, hodnotovými preferenciami a kultúrnou príbuznosťou.¹² Hlavným iniciátorom a autorom projektu zakladajúcich dokumentov bol vtedajší prezident Československa Václav Havel, ktorý ešte v roku 1990 navrhoval širšie stredoeurópske zoskupenie vrátane pobaltských krajín ako aj štáty podunajskej oblasti do Jadranskej kotliny.¹³ Táto iniciatíva sa ale v Poľsku nestretla s pochopením, a preto sa napokon sústredili na užšie vymedzenie strednej Európy. Jedným z dôvodov bolo aj to, že štáty tým získali pocit, že niekam patria, že sú súčasťou niečoho o čom samy rozhodli, bez nátlaku, alebo určovaním z vonkajšieho prostredia. Podstatou ale bolo, že nešlo o novú medzinárodnú organizáciu akéhokoľvek druhu, ale skôr o voľnú formu politickej spolupráce medzi tromi štátmi. Táto forma zostala dodnes a V4 ťaží zo svojej neinštitucionalizovanej podoby. Tá na jednej strane vytvára prekážky vzájomnej spolupráce, keďže akákoľvek dohoda vyjednaná na úrovni V4 podlieha národnému schvaľovaniu, čím v mnohých prípadoch zabrzdí dojednané. Na druhej strane umožňuje voľnejšie diskusie, rozhovory a dojednania, ktoré nie sú viazané na žiadnu oblasť, alebo tému. Čiže charakter štruktúry voľnej regionálnej spolupráce umožnil štátom využívať V4 ako vhodnú formu na spoluprácu na témach výhodných pre všetkých. Potrebná dohoda vlastne neumožňuje otvárať témy, ktoré by štáty nechceli, alebo nemali záujem otvoriť. Práve takto prijaté pravidlo konsenzu, vytvorilo stabilitu vo vnútri V4 a rovnosť všetkých participujúcich krajín. Doteraz prebiehajú stretnutia dvakrát za rok, kedy sa stretávajú premiéri

⁸ BAJDA, P. (2018): The Visegrad Group in the security architecture of Europe.

⁹ Visegrad Group. (1991): Visegrad Declaration 1991.

¹⁰ COTTEY, A. (1995): East-Central Europe after the Cold War; NAGY, L. – KOVÁCS, T. (2006): Hungary's Security and Defence Policy in the new geostrategic environment.

¹¹ ONDREJCSÁK, R. (2016): V4 – 25 years.

¹² ŠOTH, J. (2010): Visegrad as a Challenge: Success and Failures.

¹³ BAJDA, P. (2018): The Visegrad Group in the security architecture of Europe.

štátov, a zároveň prebiehajú stretnutia na úrovni ministrov, podľa potreby.¹⁴ Počas týchto stretnutí dochádza k zosúladeniu krokov, výmene skúseností ale aj určeniu spoločných postupov, pričom najväčší vplyv majú práve stretnutia predsedov vlád.

2 Hľadanie ďalšieho zmyslu spolupráce

Medzi rokmi 1999 – 2004 sa spolupráca okrem iných aktivít sústredila najmä na pomoc Slovenskej republike s prípravou na členstvo v NATO. Tu sa ukázala opäť mäkká sila V4, kedy sa skupina ukázala ako mimoriadne užitočný a efektívny nástroj.¹⁵ Túto mäkkú silu („soft power“) vidíme dodnes prítomnú ako jednu z podstat existencie V4, kedy sa dokáže mobilizovať v prelomových/životne dôležitých situáciách. Toto obdobie ale prinieslo aj ďalšie významné posuny v činnosti V4. V roku 2000 bol stanovený mechanizmus predsedníctva, ktoré trvá rok, vždy od júla do júna nasledujúceho roku. Zároveň v tomto roku vznikol aj jediný inštitucionalizovaný orgán V4 a to Medzinárodný vyšehradský fond, ktorý slúži na podporu štipendií, grantov či rôznych mobilných programov.¹⁶ No a v neposlednom rade to bol vznik formátu V4+ podľa potrieb a oblastí záujmu ako západný Balkán, ale boli aj iné formáty spolupráce ako V4+ Japonsko, V4+ Nemecko a Francúzsko a iné ďalšie.

Rozhodujúci bol rok 2004, práve po vstupe všetkých krajín do NATO a EÚ spolupráca mierne stagnovala.¹⁷ Keďže bola naplnená hlavná priorita vzniku V4 ako takej, štáty hľadali možnosti akým spôsobom nastaviť nové smerovanie budúceho pôsobenia zoskupenia. Nové priority V4 po roku 2004 boli vymedzené v deklarácii prijatej na stretnutí predsedov vlád v Kroměříži.¹⁸ Deklarácia premiérov Českej republiky, Maďarskej republiky, Poľskej republiky a Slovenskej republiky o spolupráci krajín Vyšehradskej skupiny po ich vstupe do Európskej únie, ktorá predostrela otázku budúcej spolupráce a vlastne otázku podstaty existencie zoskupenia.¹⁹ Tento zmysel získala následne prostredníctvom prijatého dokumentu „Pokyny o budúcich oblastiach Vyšehradskej spolupráce“, ktorý stanovil povinnosť raz ročne zorganizovať summit Vyšehradskej skupiny. Na spoluprácu boli vymedzené oblasti podpory spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ ako príspevku v posilňovaní vzťahu medzi EÚ a NATO. Konkrétne záväzok konzultovať spoločné smerovanie pri obranných spôsobilostiach NATO, posilňovať cezhraničnú spoluprácu, bojovať proti organizovanému zločinu, ilegálnej migrácii, či ochrane vonkajšej hranice EÚ,²⁰ ako aj pri krízovom manažmente, či v rámci obrany i v kontexte rozvoja spolupráce v oblasti obranného priemyslu.²¹ Daný rámec spolupráce a konzultácií platí s menšími obmenami takmer dodnes. Mäkká moc sa ukázala aj v kontexte priorít zoskupenia V4 zameraných na Východné partnerstvo a Európsku politiku susedstva, ktoré sa po roku 2009 stali nástrojom a zároveň cieľom štátov V4 v rámci EÚ pre budovanie mieru a stability v Európe.²²

Spolupráca dnes prebieha v rôznych oblastiach a štáty sa snažia koordinovať okrem iných aj svoju obranno-bezpečnostnú politiku, a to prostredníctvom rôznych projektov, ako bola napríklad snaha o vytvorenie spoločnej bojovej skupiny EÚ Vyšehradskej skupiny. Taktiež je tu snaha o vytváranie priestoru medzi všetkými štátmi na spoločné operácie, vojenské cvičenia, školenia, tréningy ako aj koordinované postupy v rámci medzinárodných zoskupení

¹⁴ Visegrad Group. (1999): Contents of Visegrad Cooperation 1999.

¹⁵ BAJDA, P. (2018): The Visegrad Group in the security architecture of Europe.

¹⁶ ROSPUTINSKÝ, P. (2012): International Organisations. definitions, classifications and activities in the field of human rights protection.

¹⁷ PAULECH, M. – URBANOVSKÁ, J. (2014): Visegrad Four EU Battlegroup: Meaning and Progress.

¹⁸ Visegrad Group. (2004): Kroměříž Declaration 2004.

¹⁹ Visegrad Group. (2004): Kroměříž Declaration 2004.

²⁰ V roku 2007 sa štáty a ich územia začlenili do schengenského priestoru, čím vznikla potreba ochrany vonkajšej hranice EÚ.

²¹ Visegrad Group. (2004): Kroměříž Declaration 2004.

²² PULIŠOVÁ, V. (2010): V4 in the Area of Security and Defence: The United Divides, the Divided United.

z hľadiska ich spoločných postojov k jednotlivým zahranično-bezpečnostno-obranným témam, či iné postupy (mnohé sú však stále len vo forme návrhov).

Utlmená spolupráca v rokoch 2004 – 2009 bola postavená najmä na spoločných vyhláseniach. Impulz pre oživenie spolupráce prišiel v podobe globálnej hospodárskej krízy a tiež plynovej krízy z roku 2009, kedy našli štáty opätovnú motiváciu koordinovať svoje kroky a teda spolupracovať aj v ďalších oblastiach. Práve obdobie 2009/2010 naštartoval vzájomnú spoluprácu v prvom rade najmä v kontexte budovania spoločnej bojovej skupiny EÚ, následne môžeme za významný vo vzájomnej spolupráci medzník považovať aj začiatok iniciatívy Eastern Partnership. Impulzom bol aj rok 2011, kedy sa oficiálne ohlásila iniciatíva vzniku spoločnej bojovej skupiny EÚ.²³ Od tohto obdobia vidíme zintenzívnenie ochoty spolupracovať u všetkých partnerov, ktorú zásadne posunulo stretnutie premiérov štyroch štátov v Bratislave v danom roku 2011. Tu badáme oživenie spolupráce aj v bezpečnostnej oblasti, kedy prišlo k vzájomnej dohode o aktívnom prístupe v boji proti hlavným vymedzeným hrozbám²⁴ ako aj stanovenie potreby komplementarity vyplývajúcej zo záväzkov z hľadiska bezpečnosti a obrany voči NATO a EÚ.²⁵

3 Nárast aktivít spolupráce V4

Významnými medzníkmi pre spoluprácu štátov v rámci Vyšehradskej skupiny do roku 2015 boli najmä roky 2009 – 2010, kedy prišlo k zásadnému zníženiu výdavkov na obranu v kontexte globálnej hospodárskej a ekonomickej krízy a zasadenie nových a potvrdenie stávajúcich programov obrannej spolupráce v rámci NATO a EÚ (Pooling and Sharing a Smart Defence). Následne sa význam spolupráce ukázal ku koncu roku 2013 a začiatkom roka 2014, kedy v plnej miere prepukla kríza na Ukrajine. Oba momenty dnes môžeme považovať za kľúčové – pretože odhaľujú, nakoľko krehká môže byť deklarovaná spolupráca. Tak ako v minulosti, tak i dnes, práve obdobie veľkých výziev môže ukázať nakoľko sú otázky spolupráce v oblasti bezpečnosti prioritou štátov Vyšehradskej skupiny, najmä keď sa tieto bezpečnostné hrozby a výzvy bezprostredne dotýkajú samotných štátov.²⁶ V tomto kontexte je nevyhnutné spomenúť aj postavenie samotnej organizácie Vyšehradskej skupiny, ktorá sa snaží o politickú, hospodársku a kultúrnu spoluprácu,²⁷ ako aj snahu o vzájomnú koordináciu rôznych politik štátov Vyšehradskej skupiny, v niektorých prípadoch aj bezpečnostnej a zahraničnej. Najviditeľnejšie sa spolupráca prejavila práve v kultúrnych, či vzdelávacích oblastiach. V zahranično-bezpečnostných oblastiach však vidíme zásadné diskrepancie. Na jednej strane nájdeme spoločné deklarácie, ktoré stanovujú spoločný postup pri niektorých otázkach (napríklad z vtedajších deklarácií zhoda v neuznaní ilegálnej anexie Krymu),²⁸ no v praktickej politike, postoj všetkých štátnikov daných krajín nie je až tak jednotný. Tu sa ukázal aj rozpor medzi NATO a EÚ vo vnímaní V4, kedy Poľsko a následne aj celá V4 orientovala svoju pozornosť pri tomto konflikte na NATO ako garanta bezpečnosti strednej Európy, práve iniciatívou Eastern flank na východnej hranici V4 ako ochrany pred ruským zasahovaním.²⁹

²³ PAULECH, M. – URBANOVSKÁ, J. (2014): Visegrad Four EU Battlegroup: Meaning and Progress.

²⁴ Extrémizmus, terorizmus, kyberterorizmus, obchodovanie s ľuďmi a s drogami, nelegálna migrácia, či klimatické zmeny ako aj chudoba.

²⁵ Visegrad Group. (2011): The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group.

²⁶ ŠUPLATA, M. (2013): The Visegrad Battlegroup: Building new capabilities for the region.

²⁷ Visegrad Group. (2011): The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group.

²⁸ Visegrad Group. (2014): Joint Statement of the Visegrad Group and Ukraine.

²⁹ HODGES, B. – BUGAJSKI, J. – DORAN, P. B. (2019): Strengthening NATO's Eastern Flank. A Strategy for Baltic-Black Sea Coherence.

V rámci návrhov a odporúčaní zo strany expertov existuje celá rada možností vzájomnej spolupráce medzi štátmi Vyšehradskej skupiny. Podľa dokumentu Dlhodobej vízie vyšehradských krajín o prehĺbenie obrannej spolupráce z marca 2014, sem patria tri hlavné oblasti kam by bolo vhodné spoluprácu smerovať: rozvoj kapacít a obstarávania, zriadenie medzinárodných jednotiek a cezhraničné aktivity a spoločné vzdelávanie a výcvik.³⁰

Sústredíme sa však na oblasť bezpečnostnej a obrannej politiky,³¹ kde najväčším úspechom je vznik a nasadenie bojovej skupiny EU Vyšehradskej skupiny v prvej polovici roka 2016. Ak sa však pozrieme i na historický kontext, tak „Poľsko, Česko a Slovensko už mali spoločnú brigádu pred viac ako 10 rokmi“.³² Tiež táto iniciatíva existovala už v roku 2007, kedy zaznela v spoločnom komuniké³³ možnosť vzniku bojovej skupiny EU Vyšehradskej skupiny, no nájsť zhodu v praktickej realizácii je v rámci konceptu Vyšehradskej skupiny náročnejšie. V doterajšej histórii nájdeme aj príklady praktických realizácií v nevojenskej oblasti bezpečnosti. Napríklad v energetickej bezpečnosti krajín Vyšehradskej skupiny môžeme nájsť najviditeľnejšie úspechy ako budúce prepojenie severojužného koridoru (i keď až ako reakcia na plynovú krízu v roku 2009), ktoré je medzi Maďarskom a Slovenskom už hotové, a medzi Slovenskom a Poľskom sa plánuje dokončenie v najbližších rokoch.³⁴ Druhým príkladom môžu byť pravidelné stretnutia výborov pre európske záležitosti, ktoré začali mať pravidelnú bázu od roku 2005, ktorých komuniké a závery sa v niektorých prípadoch posúvajú relevantným európskym inštitúciám. Celkovo proces spoločných vyhlásení a komuniké v rámci organizácie Vyšehradskej skupiny je jednoduchší ako jeho praktická realizácia. Z hľadiska zhodnotenia je možné konštatovať, že nevojenské aspekty bezpečnosti (rôzne formy podpory vzájomných politík, nominácií, stanovísk k zahranično-bezpečnostným problémom) sa ukazujú ako akceptovateľnejšie pre praktickú realizáciu ako obranno-bezpečnostné z hľadiska štátov Vyšehradskej skupiny.

Najvýznamnejším príspevkom v rámci bezpečnosti a obrany z hľadiska spolupráce v rámci Vyšehradskej skupiny je vytvorenie samostatnej bojovej skupiny EÚ Vyšehradskej skupiny a jej nasadenie v prvom polroku 2016 a opätovné nasadenie v roku 2019. Štruktúra bojovej skupiny je tvorená z troch komponentov: veliteľstva síl (Force Headquarters), „jadra“ battlegroup a operačných a strategických prostriedkov, sídlom je poľský Krakov.³⁵ Veľkosť celej bojovej skupiny je viac ako 3700 vojakov.³⁶ Treba však dodať, že žiadna bojová skupina na žiadosť EÚ ešte nebola aktivovaná. V rámci bojovej skupiny je Poľsko okrem svojej vedúcej pozície zodpovedné aj za komunikačné a informačné systémy, Slovenská republika je zodpovedná najmä za oblasť radiačnej, chemickej a biologickej ochrany.³⁷

Po roku 2015 vidíme ďalšie tendencie, ktoré ovplyvnili fungovanie V4 ako takej. Bola to najmä migračná kríza a s tým súvisiaci spor o „jadro EU“ a v neposlednom rade v roku 2020 prebiehajúca COVID kríza, ktorá vytvorila tlak na vzájomnú spoluprácu zoskupenia a strednej Európy.³⁸ Práve migračná kríza otvorila viaceré otázky spoločného postupu V4. Uskutočnilo sa

³⁰ Visegrad Group. (2014): The Budapest Declaration of the Visegrad Group Heads of Government on the New Opening in V4 Defence Cooperation.

³¹ Akčný plán obrannej spolupráce V4 počas slovenského predsedníctva V4 v rokoch 2014 a 2015 stanovil rámcovú dohodu na spoluprácu v oblasti obrany cez hlavné princípy: posilnenie spoločného obranného plánovania, ochranu vzdušného priestoru a tiež potenciálnu stálu V4 obrannú modulárnu spôsobilosť. Pozri: Ministerstvo obrany SR. (2015): Druhé zasadnutie Senior Body predstaviteľov ministerstiev obrany V4.

³² BEDNÁR, V. (2010): Bezpečnostná spolupráca V4 – nefungujúci concept; LUKÁŠEK, L. (2010): Visegrádska skupina a její vývoj v letech 1991-2004.

³³ Visegrad Group. (2007): Joint Communiqué of the Ministers of Defence of the Visegrad Group Countries.

³⁴ EUSTREAM. (2020): Poľsko-slovenské prepojenie.

³⁵ ŠUPLATA, M. et. al. (2013): From battlegroup to permanent structures.

³⁶ Český rozhlas. (2015): Od ledna bude obranu EU posilovat bojová skupina V4. Tvoří ji na 3 700 vojáků.

³⁷ Expert MO SR. (2016): Osobný rozhovor s odborníkom na slovensko-poľské bilaterálne vzťahy.

³⁸ Visegrad Group. (2020): Teleconference of Foreign Ministers of the V4 Countries and Germany; Visegrad Group. (2020): V4 prime ministers, European Council president discuss post-pandemic economic reconstruction.

viacero konzultácií, posledné v roku 2019,³⁹ kedy prišlo k stretnutiu ministrov obrany V4. Tu sa zdôraznil kontext členstva v rámci EÚ a NATO a bola ponúknutá pomoc v Stredomorí s cieľom pomôcť v boji proti nelegálnej migrácii. Naznačené boli aj iniciatívy ako napríklad koordinované cvičenia v boji proti hybridným hrozbám, otázka kybernetickej bezpečnosti. Migračná kríza sa stala témou, ktorá silne polarizovala členov EÚ, ale postoj štátov V4 zostával jednotný, opačný ako v prípade západných krajín EÚ. To ešte utvrdila skutočnosť, že Brusel opačný postoj a odmietnutie európskej solidarity v kontexte prerozdelenia migrantov považoval za nežiaduci a vyhrážal sa štátom V4 stiahnutím európskych finančných prostriedkov alebo uložením finančných sankcií za neprijatie utečencov.⁴⁰ V tomto roku (2020) COVID kríza ukázala, že krajiny boli ochotné skôr vytvárať malý schengenských priestor medzi sebou, ako koordinovať svoje kroky so zvyškom EU. Aj tu sa ukázala sila stredo európskej príslušnosti týchto krajín v kontexte blízkosti akú majú tieto krajiny k sebe.

Záver

Vyšehradská skupina sa stala nástrojom zahraničnej politiky jej členských krajín, často je využívaná ako vnútorná opozícia voči EU. Ako mäkká moc sa však dostáva do rozporu s EÚ, zatiaľ čo západná Európa považuje štáty V4 za problémové, tieto národy sa považujú za priekopníkov.⁴¹ K podstate bezpečnostnej spolupráce zoskupenia V4 si musíme uvedomiť, že je postavená na príslušnosti k stredo európskemu prostrediu, kedy sa štáty dokážu zhodnúť najmä na životných strategických záujmoch, v ostatných častiach je spolupráca dosiahnuteľná ťažšie, ale nie je nemožná. Mnohé iniciatívy vznikajú systémom top-down, kedy príslušnosť k medzinárodným organizáciám dotlačí tieto krajiny k efektívnemu plneniu záväzkov, a teda aj vzájomnej bezpečnostnej a obrannej spolupráci. Štáty sa rozhodli uplatňovať koncept soft power, kedy sa prostredníctvom nevojenských prostriedkov snažia dosiahnuť svoje záujmy smerom navonok. Práve nízka miera inštitucionalizácie dovoľuje štátom V4 reagovať flexibilne na nové podnety a výzvy, dokážu účinne zavádzať nové formy spolupráce⁴² alebo ju inovovať o nové podnety a iniciatívy⁴³ alebo aj vytvárať nové regionálne iniciatívy, ktoré nie sú kontraproduktívne z hľadiska priorít ako aj prebiehajúcich činností samotnej V4.⁴⁴

Za dobu existencie sa ukázalo, že V4 ako forma regionálnej spolupráce, aj tej bezpečnostnej, má svoj význam a zmysel. Práve analýza poukázala, že organizácia ako taká prežila svoje lepšie aj horšie chvíle, alebo teda svoje vzostupy a pády počas celého svojho doterajšieho fungovania. Ak sa pozrieme na potenciál do budúcnosti, môžeme vymedziť nasledujúce styčné body spolupráce v bezpečnostnej dimenzii: zaistenie energetickej bezpečnosti, boj s extrémizmom a ruskou propagandou; spolupráca pri tvorbe nových strategických dokumentov EÚ a NATO; spolupráca v oblasti vojenskej a civilnej spravodajskej služby; spoločný výskum a vývoj⁴⁵ najmä v obrannom priemysle, alebo oblasť spolupráce krízového manažmentu. Taktiež v oblasti vojenskej spolupráce pri spoločnom operačnom nasadení výraznou mierou napomohla spoločná bojová skupina EÚ Vyšehradskej skupiny, ktorá ponúka rôzne spôsoby využitia nielen pre EÚ ale aj NATO, no najmä v prípade spoločných aktivít všetkých štátov strednej Európy. Za takmer 30 rokov existencie V4 sa v histórii nájde množstvo vzostupov a pádov spoločnej spolupráce, no napriek tomu môžeme

³⁹ Visegrad Group. (2019): Joint Communiqué of the V4 Defence Ministers.

⁴⁰ BAJDA, P. (2018): The Visegrad Group in the security architecture of Europe.

⁴¹ CABADA, L. (2018): The Visegrad Cooperation in the Context of Other Central European Cooperation Formats, s. 169.

⁴² GIZICKI, W. (2012): Architecture of the Visegrad cooperation, s. 9.

⁴³ DANČÁK, B. et al. (2011): Two Decades of Visegrad Cooperation, p. 36-37.

⁴⁴ STRÁŽAY, T. (2015): Exploring possibilities of deepening the internal cohesion of the V4: Polish and Slovak perspectives.

⁴⁵ NAĎ, J. – ŠUPLATA, M. – MAJER, M. (2016): DAV4 five years later: Success or a missed opportunity?

povedať, že pokiaľ štáty nemali výraznú výzvu dochádzalo práve k stagnácii spolupráce, ale štáty V4 sa vždy dokázali v krízových, životne dôležitých výzvach/krízach zjednotiť a postaviť sa za seba/podporiť sa.

Použitá literatúra:

1. BAJDA, P. (2018): The Visegrad Group in the security architecture of Europe. [online]. In: *The Warsaw Institute Review*, september 2018. [Citované 13. 06. 2020.] Dostupné na internete: <https://warsawinstitute.org/visegrad-group-security-architecture-europe/>
2. BEDNÁR, V. (2010): Bezpečnostná spolupráca V4 – nefungujúci concept. In: SME.sk. 2014. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://vladimirbednar.blog.sme.sk/c/352829/bezpecnostna-spolupraca-v4-nefungujuci-koncept.html>.
3. BUZAN, B. – WÆVER, O. – DE WILDE, J. (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner, 1998.
4. CABADA, L. (2018): The Visegrad Cooperation in the Context of Other Central European Cooperation Formats. In: *Politics in Central Europe*, 2018, roč. 14, č. 2, s. 165-179.
5. Český rozhlas. (2015): *Od ledna bude obranu EU posilovat bojová skupina V4. Tvoří ji na 3700 vojáků*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/od-ledna-bude-obranu-eu-posilovat-bojova-skupina-v4-tvori-ji-na-3700-vojaku--1568975.
6. CHARVÁT, J. (1980): *Svetové dejiny*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1980.
7. COTTEY, A. (1995): *East-Central Europe after the Cold War*. London: Macmillan Press, 1995.
8. DANČÁK, B. et al. (2011): *Two Decades of Visegrad Cooperation*. Bratislava: International Visegrad Fund, 2011.
9. EUSTREAM. (2020): Poľsko-slovenské prepojenie. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: https://www.eustream.sk/sk_prepravna-siet/sk_prepojenie-pl-sk.
10. Expert MO SR. (2016): *Osobný rozhovor s odborníkom na slovensko-poľské bilaterálne vzťahy*. Poznámky sú k dispozícii v archíve autora.
11. GIZICKI, W. (2012): Architecture of the Visegrad cooperation. In: *Political Systems of Visegrad Group Countries*. Trnava: University of Ss Cyril and Methodius in Trnava, 2012.
12. HODGES, B. – BUGAJSKI, J. – DORAN, P. B. (2019): *Strengthening NATO's Eastern Flank. A Strategy for Baltic-Black Sea Coherence*. [online]. Washington: Center for European Policy Analysis. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: https://1f3d3593-8810-425c-bc7f-8988c808b72b.filesusr.com/ugd/644196_8754c3428d9d4da0adb29bef6df2f5b4.pdf.
13. LUKÁŠEK, L. (2010): *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Praha: Karolinum, 2010.
14. Ministerstvo obrany SR. (2015): *Druhé zasadnutie Senior Body predstaviteľov ministerstiev obrany V4*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.mosr.sk/34395-sk/druhe-zasadnutie-senior-body-predstavitelov-ministerstiev-obrany-v4/>.
15. NAĎ, J. – ŠUPLATA, M. – MAJER, M. (2016): DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.cepolicy.org/publications/dav4-five-years-later-success-or-missed-opportunity>.

16. NAGY, L. – KOVÁCS, T. (2006): Hungary 's Security and Defence Policy in the new geostrategic environment, In: *Τέυχος*, č. 35/2006, [Citované 13. 06. 2020.] Dostupné na internete: http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t35/t35_09.htm.
17. NEČAS, P. – IVANČÍK, R. (2011): *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011.
18. ONDREJCSÁK, R. (2016): *V4 – 25 years*. Varšava: Fundacja Res Publicaim. Henryka Krzeczowskiego, 2016.
19. PAULECH, M. – URBANOVSKÁ, J. (2014): Visegrad Four EU Battlegroup: Meaning and Progress. In: *Obrana a strategie*, 2014, roč. 14, č. 2, s. 49-60.
20. PULIŠOVÁ, V. (2010): V4 in the Area of Security and Defence: The United Divides, the Divided United. In: *Panorama of global security environment 2010*, Bratislava: CENAA, s. 107-121.
21. ROSELLE, L. – MISKIMMON, A. – O'LOUGHLIN, B. (2014): Strategic narrative: A new means to understand soft power. In: *Media, War and Conflict*, 2014, roč. 7, č. 1, s. 70-84.
22. ROSPUTINSKÝ, P. (2012): *International Organisations. definitions, classifications and activities in the field of human rights protection*. Praha: Professional Publishing, 2012.
23. ŠOTH, J. (2010): Visegrad as a Challenge: Success and Failures. In: *Panorama of global security environment 2010*, Bratislava: CENAA, s. 11-17.
24. STRÁŽAY, T. (2015): *Exploring possibilities of deepening the internal cohesion of the V4: Polish and Slovak perspectives*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2015/09/Internal-Cohesion-of-the-V4_SK-and-PL-perspectives.pdf.
25. ŠUPLATA, M. (2013): The Visegrad Battlegroup: Building new capabilities for the region. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.cepolicy.org/publications/visegrad-battlegroup-building-new-capabilities-region>.
26. ŠUPLATA, M. et. al. (2013): From battlegroup to permanent structures. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.cepolicy.org/publications/dav4-ii-report-battlegroup-permanent-structures>.
27. SZABÓ, M. (1983): *Přihlížitelé*, Praha: Mladá fronta, 1983.
28. Visegrad Group. (1991): *Visegrad Declaration 1991*. [online]. [Citované 13. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412>.
29. Visegrad Group. (1999): *Contents of Visegrad Cooperation 1999*. [online]. [Citované 13. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/cooperation/contents-of-visegrad-110412>.
30. Visegrad Group. (2004): *Kroměříž Declaration 2004*. [online]. [Citované 13. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-1>.
31. Visegrad Group. (2007): *Joint Communiqué of the Ministers of Defence of the Visegrad Group Countries*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/2007/joint-communique-of-the>.
32. Visegrad Group. (2011): *The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group*. [online]. [Citované 13. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>.
33. Visegrad Group. (2014): *Joint Statement of the Visegrad Group and Ukraine*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/joint-statement-of-the-141217>.

34. Visegrad Group. (2014): *The Budapest Declaration of the Visegrad Group Heads of Government on the New Opening in V4 Defence Cooperation*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/budapest-declaration-of>
35. Visegrad Group. (2019): *Joint Communiqué of the V4 Defence Ministers*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/joint-communication-of-the-190617>.
36. Visegrad Group. (2020): *Teleconference of Foreign Ministers of the V4 Countries and Germany*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/teleconference-of>.
37. Visegrad Group. (2020): *V4 prime ministers, European Council president discuss post-pandemic economic reconstruction*. [online]. [Citované 14. 06. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.visegradgroup.eu/news/v4-prime-ministers>

Kontakt:

doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Kuzmáhyno 1

974 01 Banská Bystrica

Slovenská republika

jaroslav.usiak@umb.sk

ISSN 1339-3502